

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Epistolai tu hagiū Isidōru tu Pēlusiōtu

Isidorus <Pelusiota>

Parisiis, 1585

Observationvm Sacrarvm Liber Primvs.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71898](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71898)

OBSERVATIONVM SACRARVM, LIBER PRIMVS.

*Animaduersa in libello D. GREG. NYSSËNI,
de Virginitate. CAP. I.*

R O D I T in lucem anno superiore D. Greg. Nysseni Libellus de Virginitate, fanè quàm eleganter & eruditè à Liniucio in Latinum versus, quem cùm libenter legerem, pauca quædam obiter annotaui, quæ hic ascribenda duxi. Itaque §. cap. de vi ac potentia consuetudinis loquens, his verbis vtitur: ἔδεν ἔγω τῆ φύσιν φευκτόν ἔστι, ὡς ἐν συνηθείαι γενόμενον, μὴ καὶ ἀσθενῶς ἀξίον ἐσθρετόν νομοθῆναι. Quæ verba ad hunc modum reddit interpres, Nihil natura tam fugiendū est, quàm quæ res in consuetudinem abierit, eam

studio dignam atque amplectendam non videri. Ego tamè lubentiùs ita transtulerim: Nihil natura tam turpe ac fugiendum est, quin, si in consuetudinem abierit, præclarum & experendum videatur. Eodem libro cap. 22. in his verbis, ἔπε τὸν ὄξυ ἔπιπτερει, rectè quidem interpres mendam inesse statuit: sed quòd pro ἔπιπτερει, ἔπιπτερει reponit, non admodum mihi probatur, legendūque potiùs censuerim ἔπιπτερχί. i. ἔπιπαχυέει, κατεπέγει. Loquitur enim de auriga, qui pernicem equum scutica adurgere non solet. Sed hoc leue. Illud autem non perinde facile, quod sequenti capite habetur. Posteaquàm enim eleganti similitudine ostendit ei, qui colendæ pietatis studio totum deuouere cupit, faciendum esse, vt ducem potiùs aliquem sequatur, quàm vt ipse sibi dux sit, hanc rationem subiungit. ἔ γάρ ἐιργές ἔστι τὸ ἔπιπτερωμα τῷ πτο, ἀνάγκη ἑαυτοῖς ἔπιπτερειν τῷ λυσιτελοῦτων πτω χρίσιν. ὅτε δὲ καὶ τὸ καταπολεμῶν τῆς τῆς ἀσθενῶν πείρας ὄχι ἔξω κινδύως κελίταιται. Quorum verborum sententiam particula negatiua, quam addendam censet interpres, prorsus corrumpit. Sic enim vertit. Nam vbi studium hoc illustre, & tanquam in medio positum non est, necessum sit iudicium eius quod expediat nobis permitttere. Atqui contrarium omninò vult Gregorius: nempe in rebus arduis ducem ac præceptorem adhibendum esse. Ego fanè hunc locum ita restitui posse puto, si pro τῷ πτο, τῷ πτε legamus. vt sit sensus: Cùm perspicuum est institutum illud, quod sequimur, tum verò eorum, quæ in rem futura sunt, iudicium nobis ipsis permitttere debemus. At cùm rerum nobis ignotarum experientia periculo non caret, tum verò ducem ac præceptorem adhibere conuenit. Hæc autem postrema verba vel in Græco desiderantur, vel certè eadè figura subaudiuntur,

qua post hæc Lucae verba, Et siquidem fecerit fructum, subauditur, relinques eam. Est & alius locus eiusdem libri cap. vlt. qui mihi & emendationis & illustrationis cuiuspiam indigere videtur. Græca autem sic habent: *Ἐπειὼν οἱ ἐνυπνιασά και τὰς ἐν τῆς θηλείων ἀπάτας πιστοτέρας τῆς εὐαγγελικῶν διδαγμαίων ποιήματα, και σποικιλύφεις τὰς φαντασίας προσεαγγρευόντες.* Hinc somniatores, ait interpretes, qui in ferarum ludibriis fidei plus quàm in Euangelij doctrina collocent, & mentis suæ cogitata patefactiones appellēt. Ego verò cùm, quidnam per ferarum ludibria sibi vellēt author, nullo modo assequi possem, statim mihi venit in mentem, pro *θηλείων*, *ὀνείρων* substituere. Nam hoc verbum bellè cum authoris sensu convenire videbatur. Verùm interim hærebam dubitus, quinam essent isti somniatores, quos hoc loco Gregorius perstringeret. Quam tamen dubitationem mihi tandem sustulit Theodoritus. Is enim in Compend. hæret. fabul. lib. 4. de Messalianis loquens, ait eos, vbi maximam diei partem precibus impendissent, totos deinde se somno dare consuevisse. Ac tum à dæmone delusos reuelationes quasdam se vidisse asserere, ac futura prædicere conari. Et hist. lib. 4, cap. 11. de iisdem verba faciens, Manuum, inquit, operationem, vt malam auersantur: somno autem se tradentes, somniorum spectra Prophetias appellant. Quæ quidem verba emendationi nostræ apertissimè astipulantur.

THEODORITI loca aliquot emendata & illustrata.

CAP. II.

INTER eruditissimas Theodoriti lucubrationes non postremum meo quidem iudicio locum obtinet volumen illud, quo Polymorphus, Hæreticarum fabularum compendium, & diuinorum dogmatum epitome continentur. Quod cùm percurrerem, præter ea errata, quæ ad Græci codicis calcè ascripta sunt, nonnulla alia mihi animaduertisse videor, de quibus Lectores admonere nō alienum fuerit: præsertim cùm ea in Latinam quoque translationē magna ex parte transfusa fuisset compererim. Quo quidem nomine iniquum esset interpretem accusare, virum doctissimum, ac de literis optimè meritum, qui bona fide reddidit, quæ Græcum exemplar habebat, atque etiam aliquot vocabula, quæ in Græco mendosa erant, rectè vertit: vt fol. 9. pag. 2. pro *ἀλύμνησι*, probè coniecit legendum *ἀλύμνησε*, & fol. 57. pag. 1. *ἀκοπον*, non *ἀτοπον*, & 70. 1. *καρτεία*, non *καρτεία*, & 78. 2. *πληράζω*, non *κληράζω*. Ego quæ præterea emendanda mihi videntur, hic subnectam. Igitur in Dial. 1. Polym. vbi citantur verba Irenæi, ante *ἐπιηλύαλα* pono *ὄν*, & post *ἐν τῆς*, addo *σπὸ*. Sic enim legendum esse constat ex veteri interpretatione lib. 3, cap. 27. vnde hic locus sumptus est. Non multò post profertur alius locus Irenæi ex eod. lib. cap. 32. vbi cùm in his verbis hærerem, *ἐπεὶ ὅρ ἴση και ἡ εἰς τὴν Μαρίαν και ἰσοδος*, consulto rursus veteri Irenæi interprete, statim mendum deprehendi. Scribendum enim pro *ἐπεὶ ὅρ ἴση*, *ἐπεὶ ἄνωγῃ*. Sicque in versione Latina, pro, Quandoquidem æqualis est eius in Mariam ascensus, reponendum, Alioqui superuacaneus fuisset eius in Mariam descensus. Eodem modo Dial. 2. fol. 29. pag. 2. vbi agitur de tempore, quo Christi caro formata est, corruptè legitur *περὶ ῥήσιν*. Legendum enim est *περὶ ῥήσιν*. i. salutationem, vt patet ex eo quod mox sequitur, *ἁπασιμὸν*, quæ vox eandem significationem habet. Et aliquantò post, vbi citatur Hilarius fol. 47, pag. 2. pro *τῆτο δὲ φύσεων*, substituendum *τῆς δύο φύσεων*, quemadmo-

quemadmodum etiam rectè vertit interpres, ut etiam fol. 56. pag. 2. in his ver- Dialog 31
bis, *πρωτοφρονως ταυτα προσαρροεις*, rectè legit *προσαρροεις*. At non longè
hinc, nempe fol. 58. pag. 2. aliud mendum est ex vnus literæ immutatione na-
tum. Pro eo enim quod scribitur, *ωδωχαρει γανάτω και ταυτω αρπακαι*, re-
ponendum *αρπακαι*, ut vel prima fronte deprehendent, qui paulum animum
aduerterint. Sed illud maioris momèti est, quod mox sequitur. Loquens enim
Theodoritus de morte Christi, quæ ipsi per summam iniustitiam illata, tyrannidem
eam, qua iustè à diabolo genus humanum opprimebatur, sustulit:
ωδω τω και ταυτης, inquit, *αδικιας και τω και τω άλλων αδικων επαισε τυραν-
νιδα*. Quo loco quin pro *αδικων*, *διδικων* scribendum sit, nullo equidem modo
dubito, tum quod sensus perspicue hoc postulet, tum quod etiam non longo
post interuallo his verbis utatur Theod. *ειδικως χειρουργηοις υπεχρησθη απαλ-
λαγιω*. Rursus infra in eo loco, quem profert ex Eustathio Episcopo Antio-
cheno de Inscriptione graduum, insedit non leuis macula, quam vnus vo-
cabuli mutatione eluere conabor. Quæro enim quid sibi hoc velit, quod Deus
παιτοιας επηρειας απροσδενης dicitur. i. ab omni probro & contumelia alienus
dicitur. Sic enim vertit Heruetus, ut tolerabilem aliquem sensum crueret. Il-
lud quidem inter eos, qui Græcam linguam vel leuiter attigerunt, constar,
huiusmodi vocabulum, *απροσδενης*, non solere iungi cum his substantiuis, quæ
aliquam molestiæ significationem habeant. Quamobrem hic vel iusto sacra-
mento contendere ausim legendum esse pro *επηρειας*, *ωσπερειας*, elegantia:
quam quidem emendationem apertissimè comprobant ea quæ sequuntur.

Iam verò in Hæreticarum fabularum compendio, lib. 1. tit. de Saturnino;
bis legitur *αγεννησιον*, cum alterutrum horum per simplex scribendum sit. Mul-
tum enim inter vtrumque interest. Quandoquidem Christus, ut est apud Da-
mascenum, *αγεννητος* quidem est, hoc est, non creatus; at non item *αγεννησιος*.
Hæc enim peculiaris nota est, qua à Patre distinguitur. Non inultò post in
hæresi Carpocratis, ante *πεπληρωκτας*, videtur addendum *το παν*, & sic in La-
tino legendum, quæ in vno descensu totum impleuerint. Infra rursus in hæ-
resi Valentini, vbi agitur de numeris, qui apud Valentinianos in pretio erant,
deformata sunt Græca, sed pristinae suæ formæ restituentur, si pro *δυο και τρεις*,
vnica dictione scribatur *δυοκαιτρις*, eodémque modo in Latina translatione pro
binarium reponatur, duodenarium. Hic enim numerus à Valentinianis plurimi
fiebat, ut videtur est apud Irenæum lib. 1. aduers. hæres. cap. 14. quod videlicet
vnus esset ex iis tribus numeris, ex quibus triecenarius conflaretur. In eadem hæ-
resi, etsi id leue est, non tamen omittendum, nempe pro *μετελθειν*, quod inter-
pres vertit accessisse, reponendum esse *κατελθειν*, hoc est, descendisse. Sic enim
legunt & Irenæus eod. lib. cap. 1. & Tertull. lib. aduers. Valent. At maioris pon-
deris est id, quod proximè sequitur, *παντα γαρ αυτων τα οραματα ιδιοποιησαι φασι*
quæ sic ab Herueto reddita sunt. Dicunt enim omnia quæ videntur, cum sibi
propria effecisse. Quo loco error inest in verbo *ιδιοποιησαι*. Legendum est enim,
ειδοποιησαι. i. informare. Sic enim & vetus Irenæi interpres legit eo capite quod
modò citauimus, & Tertull. lib. aduers. Valent. Imò etiam Græcus Irenæus
apud Epiphanium *μορφωσαι*. Quibus authoribus quis tandem erit, qui fidem
habendam non putet? At in Manetis hæresi, quæ est vltima lib. 1. locus est, ob
interpunctionis vitium, non satis commodè ab interprete redditus. Sic enim
Græca legenda sunt, *ποτε δε πλοια λεγοντες ειναι (Solem & Lunam) τας τω πε-
λευταντων ψυχας απο της υλης μετατροφα προς το φως*. i. Nonnunquam autem

Solem & Lunam navigia esse dicentes, morientium animas à materia ad lucē traducētia. Nec verò hæc nuda coniectura ductus ita interpretor, sed grauissima Epiphaniij auctoritate nixus, qui hæref. 66. de Manete verba faciens, *πλοῖα γὰρ*, inquit, *ἡτοι πορφυρεῖα εἶναι λέγει τὰς δύο φασήτας*. Deportari enim nugaratur Manes animas à Sole & Luna in beatorum regionē. Sed prosequamur quæ de Theodorito supersunt. Lib. 3. in hæref. Nicolaitarum, etsi cur *ὑποβιβάζουσι τὸ δόξαν*, improbem non habeo, tamē in eam sententiam propensior sum, ut *ὑποβιβάζουσι* legam, *ὑποβιβάζουσι τὸ δόξαν*. Lib. 4. in hæref. Arrij, rectè vertit interpres, Cum venter ad egerendū vrgeret. Neque enim dubitandū est, quin in Græco pro *ἐπιχύσις* scribendum sit *ἐπιγύσις*, quemadmodum & pag. seq. vers. ult. *ὡς* pro *ὡδὲ*. At in hæresi Eunomiana, in his verbis, Zelum quidem prædicant, Græci codicis mendam imposturam fecit interpreti. Nam pro *κηρύττει* legendum *κρύπτει*. i. occultant, dissimulant. Infrà tamen idē rectè legit *μισοῖς*, non *μισοῖς*. Non longo interuallo, in Pflatyrianorum hæresi, græca interpunctionis vitium in fraudem interpretem induxit. Sic enim legendum est, Pater Deus semper, &c. Contendebant enim Pflatyriani, Patrem semper Patrē fuisse, etiam priusquam genuisset. De quo præter Socratem vide Niceph. lib. 12. cap. 31. Iam in Apollinarij hæresi, *νομῶς* vocabulū. i. distributionis, ut Heruetus transfert, mihi suspectum est: atque haud scio an commodius fuerit, *νομῶς*. Quod tamen non nisi coniecturæ loco haberi velim. In Audianorum hæresi, meliùs vertit interpres, Prætexunt autem se fugere. Mendosè enim legitur in Græco *σκήπτουται*, pro *σκήπτουται*. Sicque etiam, vbi de Nestorio agitur, rectè idem legit *ἀνεξίχνησον*, nō *ἀνεξίχνησον*, ut corruptè habetur in græco. In vltima hæresi, quæ est Eutychetis, pro *ἐκνήσει*, quod nullo modo quadrat, lego *ἐκνήσει*, donec commodius aliquod verbum occurrerit. Heruetus, affixit, transfert.

In Proemio Epiomes diuin. dogmat. cum de iis loquitur, quibus præclare cessit in morbus in incidisse, his verbis vitur? *καὶ τῶν ἀμαρτῶν ἐπιηλείκοντο τὴν ἀπαλλαγῶν*, &c. Viderit tamen Lector, nym sit legendum pro *ἀμαρτῶν*, *ἀμαρτῶν*. Neque enim ægrotantium est molestiarum & acerbatarum depulsionem polliceri, sed vitiorum. Cap. de Diabolo, rectè vertit interpres, Punit autem diabolus. In græco enim non est dubium quin *κατάξει* non veniat à verbo *κατάγω*, sed à *κατάβηναι*. i. frango. At infrà, Cap. Quòd Christus perfectam humanam naturam susceperit, in his verbis, annunciat orbi terrarū, quòd fuit expectatio, emendatius, ut opinor, erit, si pro, floruit, ponamus, aduenit, & in græco pro *ῥώθησι*, *ῥώθησι*. i. *ἐπλήρωθη*, *ἀπλήρωθη*. Vult enim dicere, Deum quod promiserat, tandem præstitisse. Aliquantò post, in Cap. Quòd idem sit bonus & iustus, in græco corruptè legitur *φόνον*, pro *φόνον*, quòd etiam animaduertit Heruetus, quemadmodum & cap. seq. rectè legit, *ταύτη κηρύττει*, non *ταύτης*, ut in codice excuso. Capite de Resurrex. nō rectè mihi exponere videtur hæc verba, *ἀνοθεν σώσις*, quæ sit è supernis restitutio. Vertendum enim potiùs erat, repetita statio. *ἀνοθεν* enim hoc loco nil aliud significat, quàm denud. Non longè post, in his verbis, *ὡς ἀδύατον πωπελῶς τὸνδε τὸν βίον ἐξέβαλον*, apertissimus erit sensus, si post *πωπελῶς* addamus *μετὰ*. Ait enim Theodoritus, eos omnes, qui corporum resurrectionem minimè admiserunt, ea ratione ductos fuisse, quòd eam post hanc vitam prorsus impossibilem esse censerent.

De BASILIO & CHRYSOSTOMO, duobus Casariis,
Aëtio & Aëtio. CAP. III.

ERASMVS

ERASMVS & Brixius ac plerique alij Basilium Magnum & Ioannem Chry-
 softomum eadem tempestate floruisse, maximamque familiaritatem inter se
 coluisse idcirco putant, quod videant in pulcherrimis illis Chrysoftomi de Sa-
 cerdotio libris loquentem induci Basilium, singularisque necessitudinis, quæ
 ei cum Chrysoftomo intercessit, illustrem atque honorificam mentionem fieri.
 Quam tamen opinionem falsam esse perspicue constat, vel ex ipsis libris, à qui-
 bus in eam sententiam inducti sunt. Nam cum Chrysoftomus Basilium eum,
 cum quo colloquitur, fuga se subduxisse queratur, cum interim ipse ad Eccle-
 siæ gubernacula raptus est, quis est in Ecclesiasticæ historiæ monumentis tam
 rudis ac peregrinus, quin statim animaduertat id nullo modo conuenire posse
 Casariensi Basilio, qui plurimis annis ante Chrysoftomum ad huiusmodi digni-
 tatem prouectus est, hoc est, imperante Valente: in partem errorem Nicepho-
 rum quoque incidisse video, qui lib. 12. cap. 44. Cesarium, qui Theodosij Magni
 tempore Magistri potestatem in Imperiali aula obtinebat, Gregorij Theologi
 fratrem fuisse scribit: cum tamen certum sit, Cesarium illum Nazianzeni ger-
 manum superstitionibus adhuc parentibus extremum vitæ diem obiisse, hoc est,
 vel Iuliano apostata adhuc imperante, vel certè mox ab eius interitu. Quin ne
 hoc quidem mihi verisimile videtur huius Cesarij Nazianzeni esse quæstiones
 illas Theologicas, quas D. Pontacus in sua Chronologia penes se esse ait. Nam
 si præter Medicinæ scientiam, quam in Iuliani Augusti aula profitebatur, tantum
 insuper in diuinarum litterarum doctrina profecisset, vt etiam in eo genere
 monumentum eruditionis posteritati relinqueret, sanè Gregorius in ea Ora-
 tione qua funus eius ornat, inter cæteras laudes, quas in eum congerit, hanc,
 vt opinor, minimè omisisset. Tantum autem abest, vt quicquam tale ipsi tri-
 buat, vt etiam in Epistolis acriter & acerbè eum insectetur, vt mundi illecebris
 prorsus delinitum atque irretitum. Sed & in eodem libro Pontacum ob nomi-
 num similitudinem lapsum esse non dubito, cum Aërium dictum esse Atheum
 ait, cum id constanter ab Historicis sacris Aëtio tribuatur, quemadmodum item
 illud, quod eodem loco Eunomium Aërij Notarium fuisse commemorat: qui
 tamen non Aërij, sed Aëtij Notarius fuit. Quanquam etiam, vbi de Eunomio
 agitur, grauiores ipsius errores ex authoribus Grecis afferri debuerunt. Verum
 vt ad Aërium redeam, permirum sanè mihi visum est, quod Ioannes Damascenus
 in libello de Hæresib. de eo tanquam adhuc viuo verba facit, cum tamen
 inter Epiphanium, qui ipsius quoque errores litteris prodidit, & Damascenum
 aliquot secula intercesserint. Quæ res in eam me opinionem adduxisset, libel-
 lum illum antiquioris cuiusdam scriptoris esse, nisi postea mentionem quoque
 Iconoclastarum faceret, aliorumque Hæreticorum, qui Damasceni ætate exi-
 titerunt. Quonam ergo pacto hic nodus explicari queat, non satis perspicio,
 nisi quis fortasè Hæreticum eum adhuc viuere dicat, cuius error nondum
 extinctus sit.

ANTONII MELISSA multis locis restituta & emendata.

CAP. I. III.

EXTA T præclarum opus Antonij Monachi, ex variis authoribus tam factis
 quam prophanis cõcinnatū, quod Melissa inscribitur. Id ego nuper cum in
 manus sumplissem, multa inter legendū se obtulerūt, partim exemplaris Greci
 vitio deprauata, partim etiā ob concisas atq; à suo corpore diuulsas sententias,

A 3j

ab interpretibus haud satis interdū cōmodè reddita. Quæ quidē hīc annotatē libuit, vt submotus velut obicibus ac salebris, sine offendiculis postea Lectores per hunc authorem grassari possint. Nec verò omnia colligere est animus, sed ea demum, quæ ad rem Theologicam pertinebunt: ne alioqui instituti mei memoriam abiicisse, atque extra septa, vt dici solet, proflire videar. Cap. 1. verba hæc, Tecto pulsa & sub dio, &c. falsò tribuuntur Gregorio Thaumaturgo: sunt enim Nazianzeni. Cap. 2. hæc Gregorij verba confusè leguntur, Qui diuersum quàm nos, &c. Sic enim legi debent: Qui diuersum quàm nos sentiunt, eos assumamus quidem, ac quoad fieri potest, curemus: eos verò, qui incurabiles sunt, ceu veritatis luem auersemur. Cap. 3. in Basilio, post hæc verba, iuxta Prophetæ orationem qui dicit, adde, Confige timore tuo carnes meas. Cap. 4. in Theologo lege, Multis in ipso littore navis demersa est. πολλοῖς enim ad nauigantes refertur, non ad ὄρμους. Versus est Terrastichorum Gregorij. Cap. 8. in Basilio, scribe in Græco, οἱ αἰεὶ τῷ καὶ τὸν βίον παρακλῆων. Locus est apud Basil. Homil. in princ. Prouerb. Cap. 16. aliter verò debuit locus ille Gregorij, qui est in magno Apolog. γὰρ ἴσον ἀντὶς ὀλίγης χερσίας μεταλάτοι πλεσίως, ἢ βαθείας ἀρετῆς καὶ μικρὸν. sic nempe, Citius quispiam exiguum vitium abundè perceperit, quàm amplissimam virtutem exiguè. Eod. cap. in Theologo, irrepsit error in Græco. Nam pro ἢ φρεῖς ὡδραμοδῶς (quod Gesnerus vertit, aut frigidus aër transiliens) scribi debet ἢ ψιζῶν. i. aut mica transuersim in fauces incidens. Locus est in Orat. de sancto Baptif. Sed & hīc quoque malim, vtcunque de imagine. s. diuina, gloriatur, quàm vt Gesnerus, vtcunque turgat sua specie. Quamquam illud longè grauius, quòd ποτὶς πλεονάσας reddidit, fluuius inundans, cūm potius vertendum esset, immoderata perpotatio. Et in fine, pro, venenum assumptum, malim vcnosum repertum. Eodem cap. hi versus, Nihil boni inter homines, Gregorij Nazianzeni sunt, non Nysifeni. Cap. 17. in Chryst. arbitror delenda hæc verba, καὶ φίλων καὶ πρῶτον. Neque enim ad sensum quicquam faciunt, imò nec posterius vocabulum vllam habet significationem. Cap. 27. in Theologo, pro χρεῖσιν χρεώστω. Et sic in Latino, pro, Christo debitor esse malis, substitue, Christum debitorem habere malis. Locus est in Tetrastichis, vbi de beneficentia erga pauperes agit. Cap. 32. in Theologo, mutila sunt Græca, sed restituentur, si pro ἐξέμεγα, legamus ἐξεμεθήσεται, & in versione Latina post hæc verba, à tincis consumentur, subnectamus, aut, vt Scripturæ verbo vtar, euomentur. Hoc enim verbum habetur in lib. Iob. cap. 13. quod quidem exponens Nicetas apud Nazianzenū, ait Scripturam hac dictione vti, quòd quemadmodum is qui noxium aliquem cibum euomit, probos etiam vnà eicit, sic qui iniquis rationibus facultates suas auget, plerunque non tantūm iniuste patra amittit, sed ea quoque quæ iusto nomine possidebat. Cap. 33. dum Gregorij verba corrigere studet Gesnerus, ea peruertit. Nam dum πένησι legere mauult quàm πένης, eam nobis sententiam exhibet, quæ ab authoris sensu alienissima est. Sic enim Græca habent: ἕδὲν τῶ θεῷ μέγα, ὃ μὴ καὶ πένης δίδωσι. Nil apud Deum magni æstimatur, quòd non pauper quoque dare queat. Quibus verbis hoc vult, nullum munus Deo gratius offerri posse, quàm præstantissimas quasque virtutes, quas non minus à pauperibus quàm à copiosis hominibus accipere potest. Cap. 38. in Basilio, vertit interpretes, ὃ τῇ σαρκὶ πρῶτον ἀείματος τὸ πνεῦμα καταγωνίζεται (sic enim legendum, non καταγωνίζεται) qui carnem auget, spiritum impedit. Ego sic: Qui se carni adiungit, spiritum expugnat,

pugnat. Cap. 39. in Theologo vitiosè legitur, *πικρὸν χρέμεις ἀπαιτῶ*. Emendat autem Gesnerus *ὑποστῶ*, & ad eam emendationem versionem suam accommodat. Reddit enim, Quid & tu laboras fastidio cibi. At in Græco legendum *ἀπειτῶ*. Quid & tu cruditate laboras, &c. Cap. 42. in Basilio putat interpres vitium inesse in voce *ἀκουσίως*, mauultque *θυμασίως*. Sed nulla causa est quamobrem peruulgata lectio exulet. Nam & in Homilia in sanctam Iulittam, vnde hic locus sumptus est, eodem modo legitur, nisi quòd particula coniunctiua antecedit. Hoc enim dicit Basilius, gratias Deo esse habendas, qui nos etiam inuitos ab assiduis laboribus beneficio somni recreat. Cap. 51. in Theologo nihil est mutili, quemadmodum suspicatur interpres. Hoc enim duntaxat vitij inest, quòd hæc verba, *ὡν γὰρ τὸς ἐπαίης οἶδα τῶτων σαφῶς καὶ τὸς ὑπὸ τῶς*, non distinguuntur ab antecedentibus: cum tamen illa quæ præcedunt, sint Basilij, quæ autè sequuntur, sint Gregorij in initio Basilianæ orationis: quæ quia nō transtulit Gesnerus, eius vicem geremus, ac sic reddemus: Quarum enim rerum laudes, earum quoque incrementa noui. Cap. 57. in Theologo, Decebat nos nec applaudere nec flecti passionibus. Quo loco frustra applausum est ab interprete, qui minimè animaduertit mendam infedisè in verbo Græco *μαλακίῃ* legendum, hoc est mollicie atque ignauia laborare. Hanc enim lectionem omnia Gregorij exemplaria agnoscunt, non illam adulterinam ac supposititiam. Cap. 61. in Theologo, Græca quæ corrupta putat interpres, sic leguntur in Orat. ad ciues Naz. timore percuss. *δεινὸν ὑπείχειαι δαπανῆσαι τῇ σιωπῇ τῆς συνήμοις*. i. graue ac periculofum est principum benignitatem ignoscendi assiduitate exhaurire atque absumere. Cap. 62. in Theologo, Noli inuidere præclarum aliquid facienti, quamuis illum tibi inuidum esse persuasus sis, ac idèd succenteas. Quo loco longè tum à verbis, tum à sensu Gregorij aberrat interpres. Sic enim Græca habent: *μὴ φθονήσης τῷ κατρηνοῦπι, ὁ φθονήεις, καὶ φθονῆσαι πειθεῖς, καὶ ἀλλοτῶ το κατρηνοῦπι*. Ne inuideas ei quæ rectè atque ex virtute aliquid agit, tu cui inuisum est. i. à diabolo, quique adductus es vt crederes tibi inuideri, ob idque corruisti. Persuasit enim diabolus homini, non alia de causa interdictum ipsi fuisse ne scientiæ arborem attingeret, quàm quòd Deus ipsius felicitati inuideret. Cap. 64. hunc Theologi versiculum, *κρείττω λογισμὸς ἀράξεων ἢ χρημάτων* vertit Gesnerus; Ratio melior est actionibus aut pecuniis: absurdo sensu. Hoc enim his verbis significat Gregorius, melius esse probarum actionum numerum subducere, quàm pecuniarum: hoc est, præstantiores esse virtutum quàm pecuniarum opes. Cap. 66. Timores non inuites, &c. Hæc sententia non Basilij est, sed Nazianzeni; in Epist. ad Cæsar. fratrem. Cap. 70. in principio mutila sunt Græca. Sic autem integra erunt, *μήτε τὸ ἀλγεῖν ἀποθνήσκον ἢ*, &c. suntque verba Nazianzeni. Cap. 73. Sufficit enim eis vel vnus oppositus. Malim, Satis enim superque est vel vnus aduersarius. i. diabolus.

Emendantur multa ex lib. 2. Melissæ.

CAP. V.

QVAM nonnihil repurgando priori Melissæ libro operam dedimus, eandem alteri quoque impendemus. Nam & in hoc quoque Ribittus interpres, dum Gesneri iudicio contentus, in obscurioribus locis ad fontes ipsos recurrere, atque Authores, vnde sententiæ collectæ sunt, consulere recusat, interdum Græca parum fideliter & commodè reddit. Cap. 1. in Theologo, Hoc est viri

A iiij

innatam vim cognoscentis. Lege in Græco *σοφείης*, vt Iambus expleatur. Hic porro *σοφείης*, cognationem eam significat, quæ vnicuique cum singulis mortalibus intercedit. Cap. 3. hæc verba, Nullus Episcopi munere fungens, &c. Basilij sunt non Theologi. Vbi etiam fallitur interpres, qui *ἐν τῷ λαϊκῷ* vertit, in oratione populari. Vertendum enim potius erat, cum adhuc inter laicos censeretur. Basilij etenim ab obrectatoribus hoc nomine in crimen vocabatur, quod ad Apollinarium quondam scripisset. Quam calumniam ille Epist. 73. diluens, negat sibi vitio verti debere, quod aliquando, cum adhuc laicus esset, ad eum nondum fide lapsus litteras de rebus nihil ad fidem pertinentibus dedisset. Cap. 4. in Basilio, tribuum præfectis. Scribe, ambitiolis, *φιλαρχούτων*. In Theologo, Vnusquisque in quo ordine vocatus est, maneat, etiam si fuerit maioris æstimationis. Corruptè est in Græco *ἀξίας*, pro *ἀξίως*. i. tametsi maiore dignus sit. Cap. 5. in fin. sic exple lacunam, Occidit autem facile & scorpius & paltinaca. Versus est ex Tetrastichis. Cap. 19. in Theologo: & id erit gratia dignum maiori. *καὶ χρείς ἔσται τῆ νίκη πλέον*. Legendum tamen, *καὶ χαίρεισά πλέον*. i. magis oblectabitur. Sic enim codices omnes Gregorij habent in Orat. de seipf. cum ex agro in urbem rediisset. Cap. 26. in Basilio. Extremæ inhumanitatis est subsidia vitæ quætere ab eo cui necessaria vitæ desunt, &c. In quibus verbis à Græcorum verborum sententia procul recedit interpres. Sic enim habent, *τῷ ὄντι ὑπερβολῶ ἀπανθρωπίας ἔχει τὸν μὲν τῷ ἀναγκάσιον εἰδῶς ἔχοντα ζητεῖν δάνεισμα* (hanc enim vocem addo ex Basilio, in Hom. in reliq. Psal. 14.) *εἰς ὑδάμωγιαν τὸ βίβ*. i. Sanè incredibilis cuiusdam inhumanitatis est, eum quidem, qui rerum ad vitam necessarium penuria laborat, mutuum petere. Cap. 28. in Basil. Qui se fœnoribus subiectum reddit, quorum possessionem non tenet. Hic littera vna in Græco ommissa sententiam corrumpit. Sic enim legitur, *ὁ γὰρ πόκοις ἑαυτὸν ὑπεύθυνον καταστήσας, ὡν τὴ κλίσην ἐχ ὑφίσταται, εὐμ πῶ ἐκίσει* legendum constet ex Basilio in ead. Hom. hoc est, Is qui fœneratiis pecuniis se obstrinxit, quas persolvere nequit. Cap. 33. in Prouerb. *τάξις εἰστέλατο*. scribe *ἐστέλατο*. Cap. 34. in Theologo, Mulieres insipientissimæ pulchritudine sua carentes ad pecunias confugiunt. Vna littera deprauata hunc locum fœdè maculauit. Pro *χρήματα* enim perspicuè legi debet *χρόματα*, vt sit sensus: Mulieribus stultissimæ natiua pulchritudine carentes ad pigmenta confugiunt. Locus est in Orat. funeb. de laud. patr. Paulo pòst: Asperi sunt dracones, aspides maleficæ: sed mulieris asperitas acerbior quàm ferarū. Hæc quoque Gregorij sunt, non Chrysostomi, sed prorsus ineptè reddita. Græca sunt huiusmodi.

Δεινὸν δράκοντες, καὶ χακοδρον ἀσπίδες,

Διπλῆ γυναικὸς δεινότης ἐν θηείοις.

Horrendi, inquit, dracones: versutaæ aspides. Duplex inter feras est vis mulieris. Hoc est, vt planiùs explicem, mulier draconum fœuitiem cum aspidum fraude ac versutia copulauit. Cap. 38. in Athanasio, Traduntur sarpè, &c. Hæc Gregorij sunt in Orat. Athanasiana. Cap. 43. in Theologo, Qui seipf. à mundo separant, & solitudinem amplectuntur, Deo viuunt, omnium maximè qui corpore aluntur. Vnius litteræ detrimentum sensui non nihil officit. Scribitur enim, *πάντων μᾶλλον προφομῶν ἐν σώματι*, cum scribi debeat *προφομῶν*. i. qui in corpore versantur. Et aliquanto inferiùs: Philosophari quanto est maius, tanto etiam difficilius, quod non multi facere conantur, &c. Hæc postrema verba non satis exprimunt Græca, *καὶ ἐπὶ πολλῶν τὴ ἐγχείρημα*. i. nec huiusmodi conatus

eonarius atque institutum est cuiuslibet. Loquitur de vita Monastica, atque
 omnibus virtutis numeris absoluta. Sumptuosusque est hic locus ex Orat. de Ca-
 sario fratre, Cap. 46. Quantum est malum. Lege in Græco ὅμοιος, non ὅσον
 Et paulo post, Infirma ingenia languida sunt, difficiliusque ad se commouen-
 dum: & in neutram partem insigniter inclinant otiosorum momenta. Quæ
 vltima verba foedum in modum in Græco deprauata sunt, οἱ τὰ τῆς ἀριουίτων
 κινήματα. Ex quibus verbis vt sensum eliciat Gesnerus, iugulat οἱ, & pro ἀρ-
 κούτων, legit ἀρριούτων. Sed huic sanando vulnere parum apra est hæc medi-
 cina. Quare certius remedium ex ipso Gregorio petendum est, apud quem in
 Orat. de moderad. disput. tum in Oxculis, tum in manuscriptis codicib. ita hæc
 leguntur, οἷα τὰ τῆς ναρκώτων κινήματα i. velut hominum torpore laboran-
 tium incessus. Cap. 55. in Theologo, Vnusquisque nostrum aliquid debet, &
 Christus multa facit nomina. Hoc loco articulus græcus cum nomine suo
 confusus, Gesnerus atque interpretem Ribittum ita turbauit, vt summa cum
 iniuria vocabulum illud sede sua eiecerint, eique ἡρεσις subrogarint. Quam-
 quidem emendationem, si emendatio potius ea quam deprauatio dicenda est,
 quid est cur admittamus, cum prior lectio perbellè quadrèt, ac cum omnibus
 Gregorij codicibus consentiat in quibus sic legitur, ἡρεσις ἢ κηλὶς ἐστὶν ἐπιπι-
 μίσις (quæ allusio est ad 8. cap. Eccli.) καὶ ὁ χυθὸς πολλὰ φέρει τὰ ὀφλήματα i. Vnus-
 quisque nostrum pœnæ obnoxius est, ac terra (s. ex qua orti sumus) multa se-
 cum debita trahit. Est autem hic locus in Orat. ad ciues Nazianz. Paulopost
 Gesnerus, vt laboranti Iambo medeatur, pro ὀφείλασι συμπαθῆς, reponit ὀφεί-
 λης ἐμπαθῆς. Legendum tamen est, ὀφλῶσι συμπαθῆς, vt est in Gregorij Te-
 trastichis. Et infra, in his verbis, Et sæpenumerò mentionem facio, sic corri-
 genda sunt græca, καὶ τὸ συζητῶμαι πολλάκις μέγα πρὸς σαυτῆσαν, ἀλλὰ καὶ εὐ-
 ζῆρον τὸν ἀδικήσαντα, καὶ μετῴρον εἰς φίληρον ἐκ φόβου, πῶς ἀσφαλῆστερον εὐνοίαν i.
 Ignoscendi facilitas magno persæpè ad salutem adiumento est, vt quæ eum,
 qui iniuriam intulit, pudore reprimat, atque ex metu ad amorem, quæ certior
 beneuolentia est, traducat. Cap. 56. in Theologo, Æquè vitiosum est im-
 moderatum obsequium & cōdemnatio omni venia semota. In græco pro ἄρεσις,
 vnica littera mutata ἄρεσις legendum i. indulgentia, ac noxæ condonatio. Nō
 longè hinc in Chrysost. Quid potest esse iniuriarum recordatione deterius,
 quæ humanitatem promptam reuocat? G. ἐνεσιθῆσαν i. instar sententiæ cuius-
 dam prolatam. Loquitur de seruo illo, cuius erga conseruum crudelitate fa-
 ctum est, vt Dominus in Euangelio benignitatem suam, debitæque pecuniæ
 remissionem reuocarit. Cap. 68. in Theologo, Qui ingenio sunt bellicoso, &c.
 Mutila hoc loco non sunt græca, vt censet interpres: tamen quædam sunt
 verba ex Orat. 1. de Pace, sic restituenda: τῆς ἀντικειμένης μερίδος ὅσοι πολεμικοὶ
 τὸν πτόπον, καὶ τὸ εὐδύκλιμον τῷ κερῶ ἡρώδου i. Aduersariæ partis (hoc est dia-
 boli) sunt ij omnes, qui contentiosis sunt moribus, quique nouitate famam au-
 cupantur. Cap. 73. Politici opus, &c. Hæc verba Gregorij sunt in Orat. funebr.
 patr. non Basilij. Cap. 74. in Basilio, pulchra est sententia, sed in alienissimum,
 imò præne contrarium sensum ab interprete detorta. Græca enim sunt huius-
 modi ὅτι γεγαυρωμένα τὰ ὑψηλὰ ἢ τὴν ἐαυτῆς ὑψηλὴν κώπην πύφικε γινεῖται.
 Quæ quidem ita Latina fecit Ribittus: Mores hominis superbi, si verè sanati
 fuerint, solent esse sui despicientiores. Sic autem vertenda sunt: Sani homi-
 nes superbi atque insolentes, cum coluntur & obseruantur, maiorem inde ar-
 rogantiam concipere solent. His autem verbis vtitur Epist. 10. ad Euseb. Sa-

mosat. Cap. 84. in Theologo, Bonos remunerator, &c. sic hæc lege,
Bonos remunerare, malos contemne:

Imò etiam hæc illis abs te gratia fiat, vt ne quid patiantur. Hic enim versus
deest in græco,

κἄν τοῖσδε κείθω τὸ μηδὲν παθεῖν χάρις.

Et in 4. versu, pro τῷ παλίῳ, reponc τῷ μακροθύμῳ, ex Gregor. in Tetrastich.
Cap. 89. in Theologo: Videndum ne mali serui simus, &c. Miror equidem
quid tam sæpe in mentem veniat Gesnero græca immutare, atque in scirpo
nodum quærere. Quid enim planius his verbis esse potest, *μη γινώμεθα δοῦλοι
κακοί, ἀγαθῶντι μὲν ἐξομολογούμενοι τῷ δεσπότῃ, παρ' εὐοπῆ δὲ μὴ προσπιγόμενοι,*
hoc est, Ne simus improbi serui, confitentes quidem Domino cum benefacit
nobis, eidem autem castiganti minimè nos adiungentes. Et tamen hic quo-
que Gesnerus in loco tam plano salebras sibi fingit, ac pro *προσπιγόμενοι*, quod
in omnibus codicibus habetur, emendat *προσπύγόμενοι*, eumque Ribittus in-
terpres sequitur. Cap. 94. in Basilio, sic corrige græca *ὑποχρέω, εἰς τὸ μᾶλλον
καταπολεμῆν τῆς ἀμαρτίας.* Sic enim legendum esse apparet ex Orat. 23. opuscu-
li moralis à Simeone Metaphrasta excerpti. Cap. 95. in Basilio, Quasi ad alterū
mundum migrantes per meditationem. In græco *ἀσκήσεως* legendum, non
χέσεως. Cap. vlt. pulcher & grauis locus est aduersus eos, qui non nisi festis ac
solemnibus diebus ad Eucharistiam accedunt. Sed inest vitium in græco, quod
dum tollere nititur Gesnerus, eiusmodi sententiam nobis obrudit, quæ cum
Chrystostomi mente nullo modo coherere potest. Quod quò magis Lectori
perspicuum fiat, Græca hîc ascribam. *ἔ γὰρ δὴ τὸ ἀπαξ (ἢ προσίεμαι) ἀπαλλά-
ξει τῆς ἐγκλημάτων ἡμῶν ἀναξίως προσίεμεν: αὐτὸ δὴ τὸ μείζονος καταδικά-
ζει, ὅτι ἀπαξ προσιόντες, ἔδὲ τότε καθαρῶς προσίεμεν.* Vbi certè quin aliquid
vitij hæreat, dubitabit nemo, qui quidem iudicio sit præditus. Quoniam autè
pacto depelli illud debeat, mihi nullo modo cum Gesnero conuenit, qui ita
se extricat, vt pro *ἀναξίως* duobus vocabulis *ἀν ἀξίως* legat. Atque ad eam
emendationem Ribittus translationem suam accommodans, Authoris verba
mirum in modum torquet. Sic enim vertit: Nam vt semel in anno licet cum
dignitate accedere, non liberat nos à peccatis, ita hoc ipsum magis cõdemnat,
quòd semel tantum accedentes, ne tum quidem purè id faciamus. At nihil fa-
cilius est, quàm hunc locum restituere. Vnica enim particula *ἀν* ante *ἀναξίως*
collocata totum id munus explauerit. Sic enim erit sensus: Non enim semel
tantum ad Eucharistiam accedere, crimine nos liberat, siquidem indignè ac-
cedamus. Quin potius istud ipsum magis condemnat, quòd semel acceden-
tes, ne tum quidè purè sanctèque id facimus, sed negligenter ac defunctoriè.
Hunc esse verum ac germanum huius loci sensum, neminem tam peruicacis
ingenij fore puto, qui non mihi facilè assentiat.

De crudelitate in naufragos: Vbi etiam Paulinus emendatur.

CAP. VI.

AN in aliis quoque huiusce regni regionibus, nescio, in insulis quidem
certè Rupelle vicinis, omnibusque illis oris maritimis, viger crudelissima,
atque immanissimis belluis potius, quàm Christianis hominibus digna con-
suetudo. Nam si grauior quædam tempestas nauem aliquam, multis antè de-
trimentis affectam, magnaque ex parte fractam, in littus eiecerit, tantū abest
vt ij, ad

vt ij, ad quos delata est, eiusmodi calamitate commoueantur, naufragisque vllis humanitatis officiis complectantur, vt eos ipsos, hoc nomine, quod miseri sint, odrint, hostiumque loco ac numero habeant, atque id omne quod fluctuum rabies ipsis reliqui fecerat, confestim diripiant: imò ne ab ipsorum quidem corporibus, si sua tueri ac retinere conentur, manus interdum abtineant. Quòd si loci Dominus iis opibus, eaque potentia fuerit, vt hanc eorum, quibus præest, feritatem prohibere queat, piratam ipsemet agit, ac naufragorum damna in sua commoda conuertit, nouisq; miseris sit scopolus. Quod quidem ius (nam ius quoque id facinus appellatur) tam crudele ac nefarium est, vt vix in vlla alia tempora, quàm hæc nostra, in quæ omnium scelerum monstra confluisse videntur, cadere potuisse crediturus fuerim, nisi melioribus seculis idem quoque vsurparum fuisse didicissem ex Paulino, viro vel Hieronymi & Augustini elogiis sanctissimo, atque eximia quadam pietate prædito. Etenim in Epist. ad Macar. non sine magna verborum grauitate narrat, quemadmodum Posthumiani cuiusdam procurator, Secundiniani nauem ad Domini sui littus naufragio delatam occuparit: agitque cum eo ad quem scribit, vt Secundiniani causam suscipiat. Sed in eo Epistolæ loco fœda macula irrepsit, qua ita sensus obscuratur, vt Lector vix vllam lucem dispicere possit. Sic enim editum est: Ne patiaris inuidia diaboli per hominem improbum Secundiniano eripi, vel iam ereptum negari, quod illi de naufragio redonauit Deus. Procurator Christiani viri fratris nostri Posthumiani esse dicitur, qui eam nauem, in Brutiorum litore, quo possessio Senatoris alluitur, allapsam, auarior mari & sene meo, parone piraticam in terra agens occupauit, & captam vacuefecit. Quibus in verbis, quid sit, auarior sene meo, &, parone, alij viderint. Mihi sanè lux statim huic loco affutura esse videtur, si sic legamus, auarior mari, & sine myoparone piraticam in terra agens, &c.

De vocabulo ὀμωσις: & quid de eo memoria prodidit Ambrosius: & de altera eius significatione apud Origenem. CAP. VII.

QVANTA animorum contentione in hoc olim incubuerint Arriani, vt ὀμωσις non rem solùm, sed vocem quoque ipsam ab Ecclesia proferberent, nemo tam Ecclesiasticarum rerum ignarus est, cui non sit exploratum. Quod cum nec vi vlla, nec technis vllis consequi possent, adiecta vna litterula vim totam illius frangere studuerunt, hac videlicet conditione arma se posituros, atque ad Ecclesiæ castra redituros pollicètes, si vocis illius loco, ὀμωσις vocabulum induceretur. Sed fortibus pastoribus, dignisq; petra illa, quam Paulus Christum interpretatur, nulla pax tanti fuit, vt eam perfidia, sanctæque religionis prodicione comparandam existimarent. Itaque ab Ecclesiis suis, à fortunis omnibus, à patrio late, atque ad eò ab ipsa vita diuelli potius habuerunt, quàm vocem eam, quæ de impio Arrianorum dogmate in Concilio Niceno triumphum egerat, abiicere. Quin Homoouistiarum nomen, quod ipsis, vt Epist. 73. Basilus testatur, probrosè opiici solebat, amplum semper atque honorificum sibi censuerunt. Sed hæc peruulgata. Illud fortassè non perinde quibuslibet notum, quidnam Nicenos Patres impulerit, vt huiusmodi vocabulum adhiberent, cum piam atque orthodoxam de filij diuinitate doctrinam sancirent. Quocirca operæpretium facturus videor, si, quid de ea re Ambrosius tradiderit, hoc loco ascribam, vt intelligatur hæreticos hunc mucronem,

quo eorum error iugulatus, funditusque deletus est, Catholicis porrexisset. Eius ergo lib. 3. de Fid. cap. ult. hæc verba sunt. Quid est aliud cur Homousion Patri Filium nolunt dici, nisi quia nolunt illum Filium Dei confiteri? sicut auctor ipsorum Eusebius Nicomedienensis Epistola sua prodidit, dicens: Si verum Dei Filium & increatum dicimus, Homousion cum Patre incipimus confiteri. Hæc cum lecta esset Epistola in Concilio Niceno, hoc verbum in tractatu posuerunt Patres, quod viderunt aduersariis esse formidini: ut tanquam euaginato ab ipsis gladio, ipsorum nefandæ caput hæresis amputarent. Hæc ille. Huius porro vocabuli commemoratio me admonet, ut quæ de eo loco cap. 37. Comment. in Iob, qui Origeni tribuuntur, in quod τὸ ὁμοῖον mentio fit, quid mihi videatur, exponam. Neque enim id tanquam de tripode dictum accipi à me velim, ut qui libentissimè ab hac sententia decessurus sim, si quis meliorem ac probabiliorē attulerit. Hæc igitur verba, Neque ergo ὁμοῖον aliquid eius est, &c. non ita accipienda esse existimo, quasi nihil omnino eiusdem cum Patre substantiæ sit (hoc enim in Filio & Spiritu sancto falsum est) sed de Deo simpliciter intelligenda, cum quo nulla omnino res condita eandem substantiam habet. Et certè in Græco ὁμοῖον πᾶσι αὐτῶν est, non autem αὐτῶν tantum. Quæ quidem præpositio id de rebus conditis intelligi debere indicat. Neque enim ad Filium quoque referendum esse patet ex ea ratione quam subnectit. His autem verbis Marcionem tacitè pungere videtur, qui, ut refert Theodoric. lib. 1. Compend. fabul. hæretic. in eius hæresi, animas humanas eiusdem cum Deo essentiæ esse contendebat. Atque huc quoque pertinere arbitror, quod Cap. seq. de Homousiastis habetur. Vbi tamen pro apud Homousiastas, legendum est, aduersus Homousiastas. Est enim in eo ipso Græco codice, quo Perionius interpret vsus est, κατὰ ὁμοῖον. Nam cum illic ne vna quidem syllaba sit, quæ aduersus ὁμοῖον (ut eam vocem Niceni Patres acceperunt) faciat, liquidò constat alios hic ὁμοῖον notari, Marcionistas nimirum, aut alios eiusdem opinionis.

Emendata aliquot loca ex iisdem Commentariis.

CAP. VIII.

AUTHOR eorundem Commentariorum in Iob, siue sit Origenes, siue alius quispiam, antiquus certè vir & eruditus, Cap. 38. longam disputationem texit aduersus Genechliacos, plurimisque rationibus atque argumentis probat fideris natalitij notatione humanis actionibus nihil necessitatis afferre: proindeque vanos esse, qui in animaduertendis huiusmodi fideribus occupantur. Sed in eo cap. partim Græci exemplaris, partim etiam interpretis vitio, nonnulla ita reddita sunt, ut neminem esse existimem, qui commodum vllum sensum inde eruere queat. Quamobrem Lectori haud molestum fore puto, si quæ mihi mutanda videntur, hic breuiter annotaro. Ac primum illud absurdum est, quod ὡς ἐγώ (.i. laudatus sum) transfert interpret, Dominus constitutus sum. Quis enim hoc æquis auribus audiat, Deum tum denique Dominum ab Angelis constitutum fuisse, cum ea quæ sub sensum cadunt, facere instituit? Proximè, ὀλιγοῦς vertit socordes & ignaues. malle ineptos & absurdos. Sed nimis ineptus sum, qui tam leue erratum notem, ac velut in mustaceo laureolam quærete videar. Illud verò fortassè non ita leue videri queat, quod aliquanto inferius sequitur: Sed cum non assequitur id, quod
verum

verum est, ait donum totum mendacibus periisse. Ex quibus verbis cum nullus sensus elici possit, quiquidem cum authoris mente conveniat, non equidē dubito, quin audacia mea apud candidum Lectorem facile veniam impetratura sit, si pro eo quod est in Græco, φησὶ δῶρον ψεύσιν παρεξολείδαι ἅπαι, substituam φησὶ δὲ ὧρον ψεύσιν, &c. id est, ait propter horarum mendacium .i. quia certa horarum spatia non satis comprehensa habuerit, omnem sibi operam periisse. Mox, pro animalibus, signa malim, ut apertior sit sensus. Ibidemque ex Græco hæc sic restituo: aut etiam propter signorum transitum, cum stellæ in alia loca, vel ad alia signa transeant, horæ comprehensio concedetur, aut si ea comprehenditur, &c. Non longè autem hinc in densissimis tenebris versatur interpret, atque ita multa peccat, ut nulla mihi causa videatur, cur iis proferendis ac notandis chartam onerem. Ac præterquam quod in sensu labitur, ne versus quidē ab oratione soluta internouit: qui tamen animaduersi atque intellecti non parum huic loco splendoris afferunt. Ego igitur ad hunc modum ea transferenda censuerim. Cum enim dixisti,

Ἦν δὲ Κρόνον ἐσίδης γέγραρον ἐν Κύβριδος οἴκῳ,
Γάλλυς ἢ μοιχὸς ἐνεπε τίω γένεσιν. id est,
Ædibus in Veneris Saturnus visus amœnæ,
Aut galli aut mœchi sidus habere docet.

Adhortans autem ad preces, ait:

Εὐχέσθω δὲ μοιχὸς ἀνὴρ καὶ ἄσωπτος ἀκοδοί,
Πόρῃς καὶ μαλακοῦ μὴ κατάργων γένεσιν. id est,
Oret ut & nequam, & fœdus dicatur adulter,
Non pathici atque hominis mollis habens genesim.

Atqui, ô bone vir, preces quâ vim habent ad sideris natalitij (hoc est fati) euerfionem? Nam ne genesis quidem genesis est, siquidem verum est quod profiteris, te omnibus dominari posse (hoc loco corruptè ac nullò planè sensu legitur in Græco, εἰς τὸ πάντων κρατεῖν δυνάσθαι τὸ ἀπάγγελμα, pro quo accommodatus fortalsè fuerit, εἰς τὸ πάντων κρατεῖν δυνάσθαι τὸ ἐπάγγελμα, iuxta illud, Sapiens dominabitur astris.) Quod si immutabile & inuictum est fatum, cur hortaris homines, ut precibus deteriores non sint: (Expedire enim eis libidinosi atque adulteris esse potiùs, quàm cinædis & mœchibus:) cum nihil ex huiusmodi precatione fructus ad eos redeat, qui huiusmodi natalitio fidere nati sint? Porro cum hæc duo inter se pugnent, nempe & diis pro maiorum malorum auerfione supplicare, & sideris natalitij fatum vbique vincere, profectò is qui vtrumque docet, amens est. Preces enim, fatum, si modò est, non possunt tollere. Hæc sunt quæ in hoc caput 38. annotanda censui. Nam quæ sunt eiusmodi, ut sensum non admodum labefactent, ea dissimulanter prætereo: ut quod paulopòst sequitur, Menander tantus vates, pro, tuus vates, ὁ σὸς, & similia.

BASILII & CHRYSOSTOMI lucubrationes quædam ab Erasmi
censura vindicatæ. CAP. IX.

MERITò fanè hoc nomine in multorum grauissimorum virorum offensionem Erasmus incurrit, quod nullis plerunque, aut certè non nisi frigidis & insulsis rationibus fretus, integros etiam libros priscais Patribus adimere non dubitavit. Quæquidem ipsius temeritas (quid enim id facinus libertatem appellem?) vtinam saltem in Latinis scriptoribus constitisset, nec ad Græcos etiam, & quidem primæ notæ Doctores sese porrexisset. Etenim, ut cæteros

B

In Regio
libro cor-
ruptè le-
gitur,
κυσ
πασιδος
οἴκῳ.

mittam, Basilium quoque libri sui de Spir. sanct. bona parte truncare, & Chrysoftomum totis suis in Apostolorum Acta, & in posteriorem Pauli ad Corinth. Commentariis mutilare conatur: idque interdum cum tanta verborum acerbitate atque contumelia, vt in eo non modò iudicij grauitatem, sed etiam bonam mentem desiderare cogar. Quid enim aut de se arrogantius, aut in Chrysoftomum petulantius dicere poterat, quàm quòd in quadam ad Tonstallum Epistola, summi illius viri in Acta enarrationes suggillans, meliora se, etiam ebrium scribere potuisse iactat? Atqui tamen Chrysoftomus, illic in interpretando Scripturæ contextu breuior aliquanto, minùsque accuratus, quàm pro suo more, sit: tamen & phrasis ipsa (nam Græci quoque codicis mihi copiam libenter fecit Mullius vir clarissimus, propinquus ac summus amicus meus) & locorum communium tractandorum ratio, atque adedò spiritus ille, qui in omnibus Chrysoftomi scriptis viget, planè hunc librum ei asserunt. Quòd si hæc minùs sufficiunt, eiusmodi testem proferam, cuius pondus omnes Erasmi suspiciones protinus oppressurum est. Quis enim non multo potius ei fidem habendam putet, qui ante septingentos annos ex eo libro testimonium producens, Chrysoftomum auctorem apertè vocat, quàm ei qui nihil præter mera somnia, hoc est opiniones nulla solida ratione nixas, assert: Damascenus itaque (nam is est quem intelligo) lib. 3. cap. 15. de Orthod. fid. ex eo in 2. Homil. in Acta, Christi passionem propter beneficia, quæ hinc ad vniuersum hominù genus profluxerunt, actionis quodammodò rationem habere ostendit. Pari temeritate eiusdem in secundam Pauli ad Corinthios Homilias, vt nothas atque adulterinas atro calculo notat, & expungit. Quibus tamen haud scio an quicquam vnquam eruditius in lucem Chrysoftomus extulerit. Certè qui eas cum illis, quas in Epistolam ad Romanos edidit (quem verum ipsius foetum esse nemo adhuc extitit qui negaret) conferre voluerit, non lac lacti, vt prouerbio dici solet, nec ouum ouo similis, quàm eas inter se esse comperiet. Iam quia in ea Epistola, quam libro de Spiritu sancto idem Erasmus præfixit, vnà cum his duabus lucubrationibus, quas apertè iugulat, partem etiam illius tractatus Basilio assutam, falsòque ascriptam fuisse suspicatur, equidem vix risum in stomacho tenere queo, cum, quàm leuibus planèque stuppeis ratiunculis eruditissimi libri auctoritatem obterere, tamque pio viro germanum suum foetum eripere, aut certè imminuere nititur, animaduerto. Primùm ei vitio vertit, quòd interdum ad tragicum cothurnum intumescat eius oratio, nunc rursus ad vulgarem sermonem subsidat. Quasi verò non omnibus Oratoribus hoc familiare sit, vt, cum materia hoc poscit, altiùs stilum attollant, grandiorique dicendi genere vtantur. Deinde hunc librum Basilio ea de causa indignum esse censet, quòd in eo Author subinane quiddam habere videatur, velutque ostendet se didicisse quæ Aristoteles in Prædicamentis, & Porphyrius in libello de Quinque vocibus prædicabilibus tradiderunt. Ineptè id sanè, atque imperitè. Quid enim? An cum totius disputationis cardo in exiguarum quidem, sed permagni interim momenti præpositionum explicatione versaretur, fideique aduersarij externæ disciplinæ præsidij aduersus Orthodoxos abuterentur, eruditissimum virum minimè decuit, quo gladio illi per ipsius latus Ecclesiam petebant, eodem ipsos trucidare, planumque facere eos armis etiam illis, quibus plurimùm confidebant, inferiores esse? Nam de phrasis dissimilitudine, quam etiam caufatur, in eo certè (quemadmodù & in 2. Hom. de Ieiun. quæ, repugnet ille quantum volet, Basilij tamen est, citaturque à Damasceno

mascono in Parallelis) perspicuè fallitur. Neque enim vllum phrasis discrimen à quoquam agnoscì potest: vti facile existimabit, quisquis totum librum cum iudicio exolverit. Quid autem est quamobrem refutandis illius coniecturis diutiùs immòrer, cum vnus Eurhymius, Græcus etiam author, qui Alexij Imperatoris ætate floruit, omnes eas vno ictu profus elidat? Quoties enim hunc librum in sua Panoplia citat (id autem libentissimè facit) semper eum triginta Capitum librum nuncupat: vt iam nulla dubitandi occasio cuiquam relinqui videatur, quin totum illud opus Basilij sit. Hæc autē idcirco minùs grauius commemorauì, quoniam alioqui verebar ne sinistra illa Erasmi suspicio apud nonnullos tantum valeret, vt propterea 27. capitib. illius libri, in quo Ecclesiasticæ traditiones frementibus omnibus Hæreticis constituuntur, auctoritate, minùs quàm par esset, mouerentur.

Notata aliquot loca, in quibus Erasmi interpretatio à D. Basilij verbis discrepare videtur. CAP. X.

QVONIAM librum illu de Spiritu sancto, qui Basilij Magni nomine circumfertur, verum ac germanum ipsius esse superiore capite ostendimus, nunc in quibus Erasmi versio à Græcis interdum dissideat, annotare nō grauior. Nec tamen omnia huc cumulabo, sed ea duntaxat, quibus sententia corumpitur, aut certè obscuratur. Ac primùm ipsius verba apponam, tum Græca, quæ mox ipse, vt potero, Latina faciam. Cap. 1. Verum etiam vt ebs, qui illi huius studij consortes sunt, & omnium laborum socij sunt, ad perfectionem festinanti ad vberiolem profectum prouocemus. *G. ἀρχαίην δὲ εἰς τὸ πρῶτον, σωφρονοῦντες αὐτῶ τῆς ἀσθενείας, καὶ πάντα σωεὶκποιούτας ἐπιχειροῦντες, ὡς πρὸς τελείωσιν.* .i. vt eum potèd prouehamur, studiumq; vnà cum eò suscipiamus, atque ad perfectionem contendenti socios laboris nos adiungamus. Paulo post, testimoniis de Christo prolatis. *G. ἐν τοῖς ὑπὲρ χειρῶν μαρτυρείαις.* .i. tum cum martyrio pro Christo perfungendum est. Et infra, cum alij quidem ex his qui tum aderant, id obseruauerunt. *G. ἐπέστησαν πρὸς τῶν παρόντων.* .i. ingruerunt in nos, vel, reprehenderunt nos. Non enim idem est ἑπιστήσαντες, quod ἐπιτηρεῖν. Cap. 2. Librariorum negligentia pro Aëtio, Aërio legitur. Cap. 3. aliàs sine quibus ratio non subsistat. *G. τὰ δὲ τῶν ὀκτὸν λέγον ὑπέχειν.* .i. aliàs autem hanc rationem habete, vt sine iis nil efficiatur. Mox, vt causa vocabulo aliàs declaratur ipse conditor, aliàs instrumentum. *G. ὡς ἄλλως τὸν διωκτῶν ὀργανόν.* καὶ τὸ ὄργανον ἄλλως. .i. ita vt aliter opifex, aliter instrumentum significetur. In fin. à rebus sensibilibus. *G. ὡς τῶν ἑξωθεν.* .i. à prophanis auctoribus. Cap. 4. Haud tamen spiritus libertatem vlllo modo seruire iuxta submissionem & indignitatem rerum sensibilibus, sed iuxta id quod semper adest, ad exprimendam rerum proprietatem vocabulis nonnihil abutimur. *G. ἢ μὲν πῶς γὰρ τὸ πνεῦμα τοῦ ἐλευθερίου δουλεύει πάντως φανερῶ τῇ μικροσυνεπειᾷ τῶν ἑξωθεν, ἀλλὰ καὶ τὸ αἰὲν προσυγχράων οἰκείως ταῖς χεῖραις ὑπαλλάττειν τὰς ἐμφανήσας.* .i. Haud tamen Spiritus libertatem humilibus & abiectis externorum auctorum disciplinis profus seruire dicimus, verum habita ratione eius quod subinde occurrit, accommodatè ad id quod ex usu est, enunciationes immutare. Cap. 5. Quis, hic non profus id quod absurdum est, significat. ἄπρον non idem est quod ἀτοπον, sed ἀδύνατον. Et infra, Ioseph loquens de insomniis, quæ viderat in carcere. Vertendum potius, quæ videntur ij, qui in carcere erant. Cap. 6. Vt iam non possint dicere per hanc vocem, inferiorem dignitatis gradum significari. *G. λειπόμενον τοῖνυν αὐτὸς τὸ τῆς ἀξίως ὑποδύεσθαι τῆς φωνῆς ταύτης*

διαδοθαι λέγειν .i. Reliquum est igitur, vt per hanc vocem inferiorem dignita-
 tis gradum indicari asserant. Et aliquantò post: Scabelli locus iis conuenit,
 qui sunt inferioris exultationis. G. τοῖς ὑποδομοῦναις ὑποπίστωσις .i. iis qui
 subiectione opus habent. Cap. 7. nouam formam præferunt veteri. G. ἐδοῦνται
 vestem. Vbi etiam per φιλοκόσμις, mundi amantes lubentius intellexerim,
 quàm ornatus studiosos. Cap. 8. Rex vocatur eorum, qui iam transgressi sunt,
 legitimâque castigatione opus habent. G. βασιλεὺς δὲ λέγεται τῶν ὑφ' ἑαυτοῦ
 ἐκκόπων ἡδὴ, καὶ τῆς ἐνόμου ἑπιτασίας δεομένων. Rex autem dicitur eorum, qui
 altius iam assurrexerunt, ac legitimo imperio & gubernatione opus habent.
 Paulopost, grauiter laborantem suscipere dignatus est, G. ἐξιώμενος sanare.
 Ita vertit Erasmus, quasi legisset δεξιόμενος. Non longè hinc, ob promptitu-
 dinem illius quod erat in nobis. G. ἐκ τῆς ἐπομασίας τῆς ἐφ' ἡμῖν .i. per liberi
 arbitrij nostri preparationem. Aliquanto inferius, Audientes enim viam, &c.
 G. πῶ γὰρ εἰρμῶ καὶ τάξει ἀφ' ἑργῶν τῆς δικαιοσύνης, καὶ τῶν φημισμῶν τῆς γνώ-
 σεως ἔπι τὸ τέλειον θεωροῦντες ὁδὸν ἐξακούμεν, αἰεὶ τῶν παρῶν ἐπιφερόμενοι .i. per
 viam profectum eum, qui serie quadam atque ordine, per iustitiæ opera & scien-
 tiæ illuminationem ad perfectionem fit, intelligimus, semper id quod antè
 est appetentes. Videtur autem Erasmus legisse, αἰεὶ ἔπι τὸ παρῶν ἐπιφερόμενοι,
 non τῶν παρῶν ἐπιφερόμενοι. Non longè hinc, qui gubernat omnia verbo veri-
 tatis suæ. Lege, qui portat omnia verbo virtutis suæ. Mox, naturam habet
 inuolabili potentia obsequentem. G. βυβλίματι ἀδιάσπῳ, voluntate nõ coacta.
 Non longo post interuallo, Neque enim ex operum differentia &c. Hęc sic mal-
 lem: Non enim ex operum differentia Pater conspicitur, quod videlicet pec-
 ciliarem atque à Filio distinctam actionem habeat (quæ quæque enim viderit
 Patrem facientem, hęc & Filius similiter facit) verum ex gloria, quæ ei ab uni-
 genito defertur, operum miraculum carpit. In fine, non autem sumitur ad
 proloquium causæ efficientis. G. ἐπι κατηρεῖα, ad insectationem ac repre-
 hensionem. Cap. 9. à tumultu cupiditatum. G. κηλίδος, labe. Cap. 10. Sicut
 solent aris alieni debitores, qui sanè cordati sunt. G. οἱ δὲ δεινὸν ἐγνώμονες .i. qui
 scilicet candidi sunt. Hęc enim Ironicè legi debent. Aliàs enim ἀγνώμονες po-
 tius scribendum esset, hoc est malæ fidei. Neque enim debitores illi bonæ fi-
 dei sunt, qui nisi syngraphis suis vrgeantur, debita non agnoscunt. Cap. 12.
 Neminem verò debet offendere. G. ὡς ἀκρίβεια, in fraudem inducat, ὡς ἀ-
 λογιζέσθω. Cap. 14. in fin. Quorsum igitur attinet. his aliquid addere, in qui-
 bus abundè multæ sunt obiectiones dissolutæ? G. τί οὐκ ἔτι τῶν ἐπι πολλῶν
 γὰρ δὴ τῶν ἀλύσεων εὐποροῦσιν. id est, Quid igitur adhuc sequitur? Mul-
 tis quippè solutionibus abundant. Cap. 15. quæ & præcedentem finiat, & ini-
 tium det secutura. Corruptè hinc in græco legitur παραποιῦντα. pro quo scri-
 bendum περιποιῦντα, vt etiam apparet legisse Erasmus. Infra, vt quæ quæ il-
 lud seculum iuxta naturam possedit, hæc nos occupantes corrigamus. G. ὡς
 ἀπὸ ὁ ἀγὼν ἐκείνος καὶ φύσιν κέκληται ταῦτα παραλαβόντας ἡμᾶς ἐκ παραφροσύνης
 κατορθοῦν .i. vt quæ æuam illud suapte natura habet, hoc nos per animi indu-
 ctionem occupantes, præstemus. Κατορθοῦν enim longè aliud significat quàm
 διορθοῦν. Id quod plerique non satis animaduertentes, sæpè labuntur. Nõ lon-
 gè post, Insuper & illinc cognoscitur, quàm excellens sit gratia, quæ à spiritu
 confertur in baptisate. G. ἐπὶ κακείνης τῆς ἀπὸ τοῦ πνεύματος χάριτος ὡς τὸ
 ἐν ἑαυτῷ βάπτισμα γινώσκον τὸ ἀφόρον .i. Ad hæc hinc quoque perspicuum est,
 quantum inter eam gratiam, quæ à spiritu proficiscitur, & baptismum eum,
 qui aqua tantum constabat, discriminis sit.

Qua in eadem Erasmi interpretatione notanda videantur in reliqua 15.

Capita eiusdem libri.

CAP. XI.

HOC capite prosequemur quæ superiore sunt à nobis inchoata: eaque tantum notabimus quæ Basilij sensum aut inuertunt, aut non satis aptè exprimunt. Neque enim in his libris mihi propositum est, vel leuissimas qualque voculas excutere. Id enim esset immensi operis; ac Lectōribus, ni fallor, iniucundi. Cap. 16. Ita in intelligibili gubernatione impossibile est illam infirmitiam manere vitam absque spiritu. G. ἔγωγε καὶ ἐπὶ τῆς νοητικῆς Διακοσμῆσεως ἀμύχανον πλὴν ἐν θεοῖς ἐκείνῳ Διαμείνω ζῶντι ἀνευ τοῦ πνεύματος .i. Sic etiam in eo ordine, qui animo tantum ac ratione intelligitur (hoc est in Angelis) impossibile est piam illam ac sanctam vitam permanere citra Spiritum sanctum. νοητικῆς Διακοσμῆσεως; idem quod θεάντια δυνάμεις .i. Angeli. Videturque Basilius hoc vocabulum mutuatus à Dionysio Areop. in cælest. Hierarch. Infra, attamen aliquo pacto videtur adesse semel consignatis. G. ἐσθραγομένοις .i. baptisatis. Idem hoc loco vox hæc significat. Cap. 17. verbo tantum intelligibilem λόγῳ .i. ratione. Non multo post, prolixius quam ut huic conveniat festinationi, G. μακρότερον ἢ καὶ πλὴν παρεῖσαν ὁρμῶν .i. longius quam pro præsentī institutō. Cap. 18. Alij verò, qui cæteris in rebus nihil immutant, &c. Multa hoc loco peccat interpres, quæ, ne prolixus sim, non enumerō. Græca autem sic habent: οἱ γὰρ ἐδεδόξεν τῶν ἄλλων ἐκ τῆς ἀριθμῆς παραθήκης ἀλλοιοῦμεθα, ἔγωγε ἐπὶ τῆς θείας φύσεως ἐλαβοῦνται τὸν ἀριθμὸν, μὴ δὲ αὐτῶν τῆς ὀφειλομένης τῶν ὀρθῶν κλητῶν πρὸς τὸν ἀριθμὸν, &c. id est: qui quidem, cum nulla omnino res alia ob numeri accessionem immutetur, tamen in diuina natura numerum metuunt, ne scilicet per eum honoris Paracletō debiti modum excedant. At, o sapientissimi, maxime quidem supra numerum sint ea quæ intellectu comprehendī nequeunt: quemadmodum prisca Hebræorum pietas, peculiaribus quibusdam notis ineffabile Dei nomen exprimebat, ita nimirum eius supra res omnes eminentiam indicans. Quod si etiam numerum adhibere opus est, at certè nequaquam per eum versurè deprauidanda est veritas. Aliquanto post, quantum par est, solitarium à rebus compositis ac multitudinem habentibus abesse. G. ὅσον εἰκὸς τὸν μοναδικὸν τῆς συστηματικῶν .i. quantum probabile est singularem numerum à compositis distare. Et proximè, sed os Dei maiestas. G. καὶ τὸ σῶμα θεοπαρεπὸς .i. & os, ut diuinitati consentaneum est, intelligi debet. Mox, natura generabilis. G. γεννητῆ .i. generata. Ibidem, in sua magnitudine incomprehensibilem. G. ἐν τῷ μεγέθει αὐτῆς ἀσπαραγύπτον .i. in sua magnitudine reuelans. Erasmus ita vertit, quasi esset ἀκατάληπτον: sed malè. Cap. 19. quòdque in beatitudine nihil desiderant virtutes. G. τὸ ἐν μακαριότητι ἀσπαραγύπτον .i. beatitudinis perpetuitas. De Angelis loquitur. Paulo post, à terrena mortali que vita. G. ἐμπαθῆς, turbulentis affectibus obnoxia. Mox, Num hæc sunt humilis aut aspernandi verba? G. κατεπιχρῶτος, trepidi ac metu consternati. Non longè hinc, Quin & interpellat, inquit, pro nobis. Itaque, quantum supplex est infra beneficij authorem, tantum spiritus iuxta dignitatem excidit à Deo. G. ἀλλὰ καὶ ἐπιτιγχνεῖ, φησὶν, ὑπὸ ἡμῶν, ὡς ὅταν οἰκέτης τῆς εὐεργετίας λείπεται, ποσούτων τὸ πνεῦμα καὶ τῆς ἀξίας ἀσπαραγύπτον τῆς θεῆς .i. At, inquit, etiam pro nobis interpellat. Ac proinde quantum is qui supplex est, beneficij authore inferior est, tantum quoque Spiritus ratione dignitatis à Deo excidit. Et paulo post, Idèò pia ac diuina gloria illum mulctabis. G. τῆς ἐνεκῆς πλὴν ὡς ἐστὶν καὶ θείας δόξης ἀπὸ τῆς ζημιωθῆς .i. idèò pia ac religiosa de eo fide senten-

tiâque multaberis. Cap. 20. excutiunt seruitutem. G. ἀφωιάζετε, imperium detrectant. Neque enim Dei seruitutem quicquam excutere potest. Cap. 21. Euanescent lucernæ Solis aduentu. G. ἀρηροσιν .i. superuacaneæ sunt. Cap. 22. collaudatis discipulis, quod mundæ essent vitæ. G. μαρτυρήσας τοῖς μαθηταῖς .i. cum hoc discipulis testimoniū dedisset, &c. Cap. 24. plebeius homo. G. ὁ κοινός, quilibet homo. Mox, in donis ad obedientiam conferentibus. G. ἐν ταῖς εἰς τὸ ὑπήκοον χάρισιν .i. in beneficiis erga subiectos. Paulo post, in Dei laudibus. G. ἐν ταῖς ὑπὲρ χριστοῦ δόξολογίαις .i. in defensionibus pro Christo. Ibidem, Esse qui hæc omnia neglexerint, & ignorata communionem, quæ est in omnibus Patri & Filio, distrahant Spiritum, nescio an quispiam sancti Spiritus particeps conficturus sit. G. ταῦτα πάντα παρεδόντας, καὶ τὸ ἐν πασι κοινότηας ὁμιλοῦμεν, καὶ πατρὸς ἡμεῶν ἀφ᾽ ἑαυτοῦ οὐκ οἶδ' εἰς μέτρον πνεύματος ἀγίου σωθήσεται .i. His omnibus neglectis, communionemque ea, quam in omnibus rebus habet, obliuione transmissâ, à Patre & Filio eum distrahente, haud scio an quisquam Spiritus particeps vnquam assensurus sit. In fin. vertunt in insultum blasphemiae. G. ἐφοδῖον .i. πρόσφρασιν, occasionem. Cap. 25. ne nobis facessant negotiū. G. μηδὲ ἡμεῖς ἐξήρατοσαν .i. ne nos quidem ab ea excludant .i. nobis quoque idem jus permittant. Proximè, non est amplius ad contraria accommodabilis. G. ἐπεὶ ὅστιν ὁμοίως τοῖς ἐναντίοις ἐπιχειρήσας .i. non iam æquè aduersariorum aggressionibus patet. Non multò post, vt in Scriptura reptas inducere. G. τὰς ἰδίαι ἐχέσθαι, comprobare. Ibid. tametsi primo statim evidens sit vtendi libertas. G. ἐν ἀρχῇ ἔχει τὸ χεῖρισμον .i. euidentem utilitatem habet. Hæc longè hinc, indenunciatum bellum. G. ἀκήρυκτον, implacabile. Non ita longè hinc, Mordicus hanc vocem in velut humilem addunt spiritui. G. καὶ ἐκδημιώταται τῆς φωνῆς ταύτης ὡς ταπεινῆς τὸ πνεύματος περιέχεται. Quo loco si sententiae vllus respectus est, delendum τὸ πνεύματος. acerrimè ac velut confertis manibus hanc vocem vt humilem retinent. In fin. si non eam proditricem pronunciarint. G. ὡς πρόσφρασιν ἀποκηρύξασιν, vt proditricem abdicent. Cap. 26. & vnâ simul cum ipso igni esse. Lege, at vnâ. Paulo inferius, At sanè illud nequaquam, leuis momenti est. G. τὰτα οὐκ ἀβαρῆς .i. hoc non caret inuidia, φορητὸν ὅστι. Cap. 27. Imprudentes & ea damnabimus, quæ in Euangelio necessaria ad salutem habentur. G. λάθοιμεν ἂν εἰς αὐτὰ τὰ χεῖρια ζημιώσας τὸ εὐαγγέλιον .i. Imprudentes grauissimum Euangelio detrimentum inferemus. Loquitur de traditionibus, quæ sine certissimo Euangelij detrimento conuelli abiciique nequeunt. Proximè, Inuocationis verba, cum ostenditur panis Eucharistiae, &c. τὰ τῆς ὁμιλοῦσας ῥήματα. Intelligit verba hæc, quibus in sacra Liturgia Græci precibus à Deo postulant, vt Spiritus sanctus super proposita dona veniat, eaque benedicat & sanctificet, atque in Christi corpus & sanguinem vertat. De quo vide Liturgiam Basilij & Chrysostomi. Mox, consecramus aquam baptismatis. G. εὐλογοῦμεν, benedicimus. Rursus infra, Iam ter immergi hominem vnde est traditum? G. ποῦ; .i. vnde ex Scriptura haustum? Vt enim vertit Erasmus, seipsum oppugnaret Basilius. Aliquanto post, mentem ad contemplationem dogmatum inhabilem exercens. G. διαφωρῶντων χετασιν ἀξία τὸν νοῦ τῶν δογμάτων .i. intellectu difficilem reddens dogmatum sententiam. vel, dogmata ita comparans, vt eorum sensus non facile percipi possit. Infra adhuc, neque mediocrem perfectionem ad mysterij vim afferentem. G. συντέλειαν .i. adiumentum. Non longè à fine, renicere aut aliter scribere. G. ἀγέτηται (sic enim scribendum, non ἀπατήται, vt edictum est)

ἢ ἀφ᾽ ἑαυτοῦ

ἢ ἀφ' ἑαυτῶν inducere, obliterare. Cap. 28. Videamus si quam excusationem. G. *ἡ ἀπολογία* .i. defensionem. Excusantur enim errata. Grauius autem est id quod sequitur, Istos verò ne id quidē Spiritui, qui in eos venit, tribuat. G. τῷ δὲ πνεύματι τὸ τίς μὴδὲ τοῖς ἀνθρώποις ἐξίσου μετὰ χειρὸς εἶναι (sic enim scribi debet, non οἶον, vt excusum circumfertur) τίγα εἰς αὐτὸς ἦσαν μεταδιδοῖαι. i. Hos verò Spiritui, quantum quidem in ipsis est, nec hoc tribuere, vt æquē saltem atque homines cum Christo sit. Infra, Nam simul affligimur. Lege, Nam si simul affligimur, simul quoque glorificabimur. Ibid. vt pari saltem tecum honore digneris. G. ὡς ἔδδ σοὶ τῷ ἴσῳ τυγχάνειν ἀξίω. i. tanquam nec pari quidem tecum honore afficiendum ducens. Mox, non vt ostendam tantundem. Adde, duntaxat. Hoc enim hic significat *τασοῦτον*. Alioqui impius esset sensus. Quæ sequuntur, valde vitiosa, & à Basilij mente aliena sunt: Quid autem orabunt isti, qui cum nesciant an aliquid magnificum vel loqui prouocentur à Spiritu, tamen tanquam possint assequi dignitatis modum, quod in dictis nimium est, castigant, quos oportebat suam deplorare infirmitatem, quoniam pro his, quæ facta accepimus, ne verbis quidem gratias agere sumus idonei. G. οἱ δὲ τί παρεσώζονται μὴ εἰδότες, εἴαι τι καὶ φησὶν ἅλ' σμνὸν ὑπὸ τῷ πνεύματι παρεσώζονται, ὡς ἐφ' ἑκαστῶν τῆς ἀξίας, καλᾶ ζῶσι τῷ λόγῳ τῷ ὑπὸ πνεύματι ἢ συμμετρίαν, &c. i. Isti autem, quid orare debeant nescientes, si quid etiam magnificè loqui à Spiritu impellantur, perinde atque dignitatem ipsius assequantur, quod in dictis modum excedit, reprimunt. Quos quidem potius imbecillitatem suam deplorare conueniebat, &c. Cap. 29. ex nobis primū cepit imperus. G. ἄρμυται, initium sumpsit. Et infra, At de cæteris fortassis dubitari possit, aut credi possint per intolerabilem audaciam à scribis immutata. G. ἢ καὶ μεταπραφῆνα δυσφάρμακον ἔχειν πλὴ χειρογραφίας .i. aut etiam immutata, eam rationem habere, vt fraus ægrè deprehēdi possit. Erasmus ita vertit, quasi *δυσφάρμακον* haberetur in Græco. Sed planè incommodè. Non multo pòst, quem tanquam aggressorium (sic enim legitur librariorum errore) discipulis suis reliquit, festinans iam ad perfectionem, quæ fit per ignem. G. ὃν ὡσπερ ἄλλο τι ἐξίτητοι τοῖς σωθῆσιν αὐτῷ καταλέλοιπεν, ὅμως ἤδη πρὸς πλὴ ἀφ' πυρὸς τελείωσιν. i. quem velut aliud quoddam legatum familiaribus suis reliquit, cum iam ad ignem (nam hoc martyrij genere perfunctus est) proficisceretur. πλ' ἐξίτηται, dona sunt, quæ quispiam in discessu in amicos suos confert. Non longo interuallo, Nōne per hanc vocem orat? G. ἐχ' ταῦτι πλὴ φωνὴν προσεβύη. i. nōne hanc vocem tueretur, ac summo honore prosequitur? Cap. vlt. rapidūque Aquilonem. G. λαβρὸν ὕδωρ .i. vehementem imbrem. Proximè, alios quidem veluti sui proditores ad ipsam desperationem vltro transfugere. G. τῶν μὲν καταπεσθόντων, καὶ παρ' αὐτῶν πλὴ ἀγωνίαν αὐτοματοῦντας .i. alios quidem castra sua prodentes, atque flagrante prælio transfugientes. Mox, ad extremū prouecta inuidia. G. ὁ πρὸς τὸ ὑπερῆχον φθόνος .i. inuidia aduersus præstantiores. Non longè hinc, incredibilium malorum, dum ob omnem vitæ spem ereptam profus non timent peccare. G. τῶν κακῶν ὑπερβολῆς ἀφ' οὗ πλὴ πρὸς τὸ ζῆλον ἀπογίγασιν πᾶσαι αὐτοῖς τῶ ἀμαρτανῶν ἀδειαν ἐμπροσθεν .i. Incredibili quadam malorum magnitudine ob vitæ desperationem, omnem eis peccandi licentiam afferente. Ibid. primam assequendi laudem, &c. Apertius, de primatus contentione nihil remittant. Norandum autem id quod non longo pòst interuallo ait Basilius, ad firmandam inter sceleratos homines seditionis societatem, nullam coniurationem parem vim habere, atque erroris similitu-

dinem. Id quod calamitosissima tempestate magno suo malo expeditur nostra Gallia: Quid enim hac Hydra hæretica tetrius, quæ toties secta atque truncata semper coalescit? Sed his omiſſis duo hæc loca quæ restant, absoluamus. Nam si vera locutus est Ecclesiasticus, Legè, Ecclesiastes. Paulò post, alij verò dominantur. G. ἄπειρο τῶσι, plausus excitant. Videtur Erasmus legisse, ἄπειρο τῶσι, sed malè.

MAXIMI sententiæ nonnullis locis à mendis repurgatæ.

CAP. XII.

MAXIMI sententiæ non tam legens quàm peragrans, eas pluribus maculis asperſas reperi, quarum nonnullas hoc capite tollam. Cap. 4. ex Gregorio, sic emenda Græca: ὃ δὲ πλείων ὁ κίνδυνος, &c. i. ubi autem maius est periculum, vtrò sese in illud conicere. Cap. 5. in Gregorio, vitio vacat hæc scriptura, quam Gesnerus mendosam putat. Existimat enim pro τευχίαν legendū τεραχίαια: sed malè. Sic enim hic locus legitur in Orat. funeb. de laudib. Patr. θεὸς μὲν ὁρῆς τευχίαν πνῆα καὶ πικρῶτον καὶ ἀκρότον, τὸ λείμμα (sic enim legendum) τῆς καὶ τῆς ἀξίαν κινήσεως. Quæ verba incommodè omninò reddit Ribittus. Sic enim verti debent: Ac Dei quidem faciem quandam & credimus & audimus, hoc est, reliquias indignationis ipsius aduersus eos, qui digni sunt. Alludit enim eo loco Gregorius ad illud Psalmi 74. Veruntamen fax non est exinanita, bibent omnes peccatores terræ. Cap. 12. In Theologo, vt versus expleatur, post νότος locanda particula γε, non κρείσσων, vt putat Gesnerus. Est enim versiculus ex Tetrastichis. Cap. 14. in Chrysoſt. non quia velit nos præterite. G. παρελκύναι, protrahere. Cap. 15. ex Theologo, sine verbo inaniter sonante. In Græco nec κενός, nec χαλός, sed χαλός legendum. Versus est ex Tetrastichis. Cap. 24. in Theologo; Metuamus tantùm: quid est metu Domini amplius? ἐν φρεσίν μου μόνον, τὸ φοβηθῆναι θεὸν πλείων. i. Vnum hoc timeamus, ne quid amplius quàm Deum timeamus. Cap. 27. in Basilio, ex crasso alimento & vino, fuliginosæ exhalationes, &c. Fœdum hic mendum irrepsit, quod tollere quidem conatur Gesnerus, sed parum feliciter. Sic enim habent Græca, ἐκ γὰρ τῆς παχέας τροφῆς οἶνον ἀγαλάδεις ἀναθυμιάσεις. Restituetur autem hic locus, si pro οἶνον legamus οἶον. i. ex crasso enim alimento velut fuliginosæ exhalationes, &c. Sicque legitur apud Basilium. Cap. 40. In Chrysoſt. corruptè legitur τὸ ἐν μετέπλωτον, pro τὸ ἐν μετέπλωτον. Cap. 50. in Theologo, Indigus atque mali infatiabilis vlcera celans. Hic mendum Græci versus secutus interpret eodem errore labitur. Sic enim est in Græco versu,

Χρῆζαν παθεῖσιν ἀκρότος, ἢ καὶ κεύθης.

Cuius versiculi vitium Medicus Gesnerus animaduertit quidem, sed in eo depellendo heret. Ego verò ex ipsomet Gregorio sic corrigo, vt pro ἀκρότος, ἀκρότος substituatim. Atque ad hunc modum verto,

Cùm medicum poscant tua vulnera, si tegis illa.

Cap. 53. in Theologo, quid magnum aut quid paruum ex rebus pretiosis postulas. Hoc loco fœdissima macula Græcum codicem occupauit. Sic enim legitur, τί σοι μέγα, ἢ τί μικρὸν τῶν πμίων; κράτει σοι. ζήτει μόνον παροθύμως πλάμωτον καὶ δώσιμω. Sic autem hæc emendari debent:

τί σοι μέγα, ἢ τί μικρὸν

τῶν πμίων βρότοις;

ζήτει μόνον πλάμωτον,

καὶ δώσιμω παροθύμως.

Cap. 65.

Cap. 63. in Climacho, *ὡς ἄρα λαλῶν*. Locum hunc appicta cruce corruptum esse indicat Gesnerus. Miror autem, quin prima fronte deprehenderit pro *λαλῶν* scribendum *λαλῶν*, cum nullum aliud vocabulum sensus admittat.

Quid multi graues Theologi, ac præsertim Clemens Alexandrinus, de externis disciplinis senserint: & de Gnosimachis.

CAP. XIII.

ET si disciplinas externas, liberales dici debere negat Augustinus, eosque qui cum iniqui & impij sint, liberaliter tamen sibi eruditi videntur, ad illud Scripturæ reuocat, Si Filius vos liberauerit, verè liberi eritis: at idem tamen non negat, quin eæ ad res diuinas pro dignitate tractandas & explicandas, Euangelique veritatem asserendam magno adiuuamento esse possint, modò quis in illis non consenescat, nec tanquam ad Sireneos scopulos adhærescat. Quæ etiam in sententia fuisse magna autoritate Theologos, Basilium, Nazianzenum & Hieronymum, notius est quàm vt commemorandum sit. Quin ab Eusebio quoque Casariensi memoriæ proditum est, Origenem solitum fuisse homines ad liberalium artium studium inducere, quòd hinc ipsis ad litterarum sacrarum speculationem non parum emolumenti rediturum esse assereret. In quo sanè cum præceptoris sui Clementis Alexandrini vestigiis instituisse constat, qui cum omni doctrinæ genere instructissimus esset, lib. i. Stromat. eorum opinionem grauitè & eruditè refutat, qui humanarum artium studiis nihil temporis impendendum censent. His enim animos ad ea, quæ intellectu solo percipiuntur, excitari atque exerceri, his ad Christianam pietatem præparari, denique, vt Legem Iudeis, sic has quoque Gentilibus ad Christum pedagogi vice fuisse asserit. Atque illud Scripturæ explicans, Ne frequens sis cum extranea, Vt quidem, inquit, mundana eruditione, non autem in ea immorari, ac pedem penitus figere admonet. Neque enim committendum esse, vt ancillarum illecebris delinuti, Heram Philosophiam aspernemur. Vbi etiam præclare per Agar ancillam, secularem doctrinam significari posse ait, cum qua Abrahamum prius congregari debere docet, ac deinde cum Sarra. Atque aliquanto inferius de eadem re tractans, his verbis vtitur: Est quidem Saluatoris doctrina per se perfecta, nec rei cuiusquam indiget, vt quæ Dei virtus ac sapientia sit. Accedens autem prophana Philosophia, non quidem fortio rem veritatem efficit, sed hoc præstat, vt sophisticus conatus nihil aduersus eam possit. Ac fidei quidem veritas, vt panis, ad vitam tuendam necessaria est: hæc autem obsonio ac bellatis similis est. Porro, teste Pindaro, *δέπνυς λίχροντος γλυκὺν τεράλιον* .i. sub finem cœnæ dulcis est placenta. Hæc, & in eandem sententiam alia multa vir ille doctissimus. At contra Ioannes Damascenus quosdam fuisse commemorat ita non modò prophana, sed etiam diuinæ litteraturæ infestos hostes, vt omnem prorsus eruditionem vanam ac superuacaneam esse dicerent, eosque inanè operam sumere, qui in sacris libris scientiæ quicquam exquirerēt. Neque enim Deum à nobis præter pias ac probas actiones aliquid ultra postulare. Quam quidem opinionem vt non solum absurdam ac belluinam, verum etiam impiam & perniciosam merito inter hereses ascribit, eosque, qui eam tuebantur, Gnosimachos, quòd scientiæ bellum indixissent, nuncupat. Ac mihi certè, vt olim Athenæ & Sparta, duo Græciæ oculi dicebantur, sic vitam religioni Christianæ consentaneam, & doctrinam piam, duos Christianæ perfectionis oculos commodè dici posse videtur: vt non abs re à Gregorio Nazianzeno scriptum sit, eos qui aut vita tantum, aut eruditione dun-

Epist. 137.

Lib. 2. de Doctr. Christ. cap. 40.

Basil. Orat. ad nepot. Naz. in Basil. Hieron. epist. ad Magnum. Libr. 6. c. 18.

Damasc. lib. de hæresibus.

In Orat. Funeb. Basil.

taxat excellenter, nihil à lucis differre: qui autem parem in vtraque laudem consecuti essent, eos verè ambidextros ac perfectos esse.

Illustratus Chrysostomi locus in Hom. 9. in 2. Epist. ad Corinth.

CAP. XIII.

ERANT Chrysostomi ætate nonnulli, quemadmodum & hac nostra tempestate non pauci, voluptatum illecebris ita deliniti atque corrupti, ut quæ de futuræ vitæ præmiis ac suppliciis Scriptura tradit, vel pro fabulis haberet, vel certè parum admodum curarent. Eorum enim hæc verba erant: Da mihi hodiernum diem, & crastinum cape. hoc est, Sine me præsentis vitæ oblectamentis frui: tu verò futura bona tibi habe. Atque etiã, in re scilicet maximè seria iocâtes, his verbis à circo petitis utebatur: Si talia illic erunt, qualia ipsi dicitis, *ἐν αὐτῷ ἐνὸς γέγονεν, ἀντὶ δὲ μὴδὲν ὅλας ἦ, δύο αὐτῷ ἕθενός .i. vñ pro vno extitit: sin autè nihil omninò sit, duo pro nullo. Quòd quidè perinde erat, ac si ad hunc modum loquerentur: Si vera sunt quæ de iustorum præmiis, & iniquorum suppliciis commemorantur, æqua conditione erimus. Nos enim præsentia habebimus, vos futura. Sin falsa & commentitia, nos quidem duplici nomine beati erimus, ut qui & in hac vita in omni voluptatum genere versati fuerimus, & in altero æquo nullas pœnas subituri simus: vos contrà duplici nomine miseri, ut qui & in hac vita magnos labores susceperitis, & in futura vita nihilo quàm nos meliøre conditione futuri sitis. At impiam hanc & Epicuream opinionem grauiissimis verbis infectatur vir sanctissimus, ostenditque impiis non modò duo pro vno minimè fore (hoc enim à Dei iustitia abhorre docet), sed ne vnum quidem pro vno. Impiis enim ne in hac quidem vita bene esse posse, cum impuræ ac sceleratæ conscientiæ perpetuus comès sit metus, animique angor. Exciderat porrò ei, qui ante me hunc Commentarium Latinum fecit, vna linea, quæ totum hunc locum prorsus obscurabat. Nam post hæc verba, *ὁρᾷς ὅτι ἐν αὐτῷ ἐνὸς τῆος, καὶ ἔτι δύο αὐτῷ ἐνός: ἐγὼ δὲ σοὶ κασιγῶν δειξάω, ὅτι ἕθὲ ἐν αὐτῷ ἐνός, ἀλλὰ δύο αὐτῷ ἐνός (vbi tamen legendum fortassè αὐτῷ ἕθενός) ἕσαι τοῖς δικαίοις .i. Vidēsne quòd adhuc vnum pro vno sit, & nō duo pro vno? At ego infra hoc tibi ostendam, quòd ne vnum quidem pro vno sit, verum contrà iustis duo pro vno (vel, pro nihilo, potiùs) erunt. Hoc est, ut dilucidius id explicem, iam tibi, quisquis es qui circensè hoc dicto abuteris, illud præcidi, nulla piis post hanc vitam præmia, nullas impiis pœnas à Deo constitutas. Itaque iacet iam illud tuum, Duo pro vno. Ostendi enim id cum Dei iustitia ex diametro pugnare, ut quispiam & hinc vitiorum lenociniis ac voluptatum illecebris totum se tradat, & caelestibus ac sempiternis bonis quandoque oblectetur. Id quòd tu stulte tibi pollicebais, tremendum illud Christi tribunal in dubium reuocans. Nunc verò porrò progrediar, atque illud planum faciam, tibi tuique similibus, ne vnum quidem pro vno fore, hoc est flagitiosos & cōsceleratos homines non modò in altera vita miserrimo ac terribissimo statu fore, sed ne hinc quidem suauem ac iucundam vitam habere: cum contrà ij, qui fidem ac iustitiam colunt, duo pro vno (ego tamen, ut dixi, αὐτῷ ἕθενός lege malim .i. pro nullo) habeant, hoc est, non modò sempiterna in cælo præmia consecuturi sint, sed hic quoque summa cum iucunditate ac tranquillitate viuant.**

La Sinitus

Passivitas vitæ quid significet apud Tertull. & unde hæc vox fluxerit. CAP. XV.

TERTULLIANVS lib. contr. Valentin. ait Valentinianos de Passivitate vitæ generositatem suam vindicare. Eodémque libro, passiuos discipulos eos vocat. Quo quidem loco, vt Beato Rhenano facillè assentior, qui passivitatem vitæ pro turpi vita ac voluptatibus dedita accipit, idque D. Hieronymi autoritate probat, qui exponens illud Osee, Super capita montium sacrificabant, passivam religionem veræ religionis austeritati opponit: ita certè minime hoc illi assentiri possum, quòd has voces ab adverbio, passim originem trahere vult, quemadmodum & adverbium, passim, à Græco πάντη. Passivitas enim, & passiuus, voces sunt à Græco expressæ. Quod enim Græci ἐμπαῖτης dicunt, hoc Tertulliano passivitas est. Quod rursus Græcis est ἐμπαῖτης id Tertulliano & Hieronymo passivus est, hoc est, lascivus atque obscænis voluptatibus addictus.

Notata quadam in Collectaneis Nicephori, quæ ad calcem Historiæ Ecclesiasticæ Theodoriti adiecta sunt. CAP. XVI.

CVM nuper Theodori Lectoris Græca quædam Collectanea à Roberto Stephano ad Ecclesiasticæ historiæ Theodoriti calcem adiecta in manus sumpsissem, quædam se obtulerunt, quæ tametsi leuiuscula fortassè quibusdam videri possint, tamen quando rudibus, hoc est, mei similibus ista cudentur, huic quoque chartæ à me illinentur. Ac primùm fol. 350. r. mendum illud, quod appictus asteriscus indicat, facillè tolletur, si pro γέλω, γέλων legamus. Sequenti pag. Archiepiscopi Leonis lege institutum fuisse ait Author, vt clerici apud præfectum prætorio duntaxat responderent. Ac præterea istud ei in more positum fuisse, vt neminem in sacrum ordinem accenseret, qui Psalterium nesciret. Fol. 353. pag. 1. Diaconi cuiusdam orthodoxi mentio fit, qui cum à Theudericho Aphro malè de religione sentiente plurimùm, se amari cernebat, quò eum vehementius adhuc, in sui amorem pertraheret, ab Orthodoxa fide ad Arrianam hæresim descivuit. Quod cum intellexisset Theuderichus, eum, quem tantopere amabat, capitis supplicio quamprimùm affici iussit, dicens, Si Deo fidem non servasti, quoniam pacto conscientiam sanam homini servaturus es? Pag. 2. Denterij Arriani Episcopi meminit, qui Barbam quandam (βάρβαρον corruptè legitur pro Βάρβαν) lustrica vnda tingens, hanc verborum formam adhibuit: Baptizatur Barbas in nomine Patris per Filium in Spiritu sancto. Quo dicto statim baptisterij aqua evanuit. Fol. 354. pag. 1. Timotheum Archiepiscopum hoc in mores induxisse refert, vt Nicenum Symbolum in omnibus sacris conuentibus recitaretur, cum antè non nisi semel singulis annis, hoc est, eo die, quo Christus in crucem actus est, cani solitum fuisset. Paulo post, vbi de eodem Timotheo, eiusque in fide levitate agitur, in his verbis, χαλεπῶς αὐτὸν ἵπομασεν, maculam insidere non dubito, ac pro ἵπομασεν, ἵπιμασεν legendum esse, quemadmodum & proximè post mendum irreptit in his verbis, ἐν τῷ τῷ τόπῳ χεῖματα πολλὰ κείσται μαθὼν Κωάδης ὁ βασιλεὺς, ταῦτα μαθεῖν ἐβασίλευσεν. Etenim pro his duobus postremis vocabulis respondendum esse censeo λαβῆν ἐκέλευσεν, aut quid simile, sensu nimirùm id apertissimè postulante. Sic eadem pag. in his verbis, πῶς οὐκ ὀφύλαρχος ἔφησεν, εἰ μὴ δύο ὁ χειρὸς, θεὸς γυμνὸν σταυρὸν ἐδέξατο; quis non statim animadvertat pro γυμνὸν, γυμνὸς legi debere? Idem enim est hoc loco θεὸς γυμνὸς, quod μόνη θεότης, quæ quidem ea natura est, vt nullum cruciatum admittere queat.

contrà quàm Seueriani Theopaschite contendebant. Postremo eiusdem pag. vers. ante τὸ δὲ κτλ; collocanda est præpositio εἰς. Pag. 2. vers. 7. pro ἐάσω, ὀάσω restituo. Oasis enim remotissima quædam atque inamœnissima solitudo erat, in quam Imperatores plerunque eos relegabant, qui ab ipsis in fide dissentiebant. Vers. 14. μεταμεμψάμενοι τῷ ζῆνι τῆς ὑπὸ ἡμῶν. Mihi ad sensum accommodatius videtur, vt μεταμεμψάμενοι legamus .i. δυσχερῶντες, χαλεπῶς φέροντες. Sic vers. 29. ὡς τε θεοκρίτου malim, quàm, vt habet editio, ὡς τε θεοκρίτου: vt respondeat huic verbo ὡς ὁ θῆναι, quod proximè antecedit. Fol. 353. pag. 1. hunc morem in Ecclesia Romana obtinuisse tradit Theodorus, vt nulla immobilia bona possideret. Quòd si etiam aliqua huiusmodi obuenirent, protinus venderentur, pretiumque in tres partes diuideretur, quarum vna Ecclesie, altera Episcopo, tertia Clero tribueretur. Atque hunc morem in reliquis quoque rebus obseruari. Sed & hîc quoque non leue erratum inuasit. Etenim pro ἀγίας πικράσειδάμ, facillè apparet legendum esse εὐθὺς πικράσειδάμ.

Vindicantur quedam in MAXIMI de Charitate Centuriis à censuris
Gefneri & Obsopæi interpretis. CAP. XVII.

IN Maximi eruditissimi viri Centuriis de Charitate, quædam mihi animaduertisse videor. In quibus emendandis, meo quidem iudicio, inanam, vel certè parum felicem operam suscepit Gefnerus, Interpretis Obsopæi coniecturas, vt opinor, secutus. Ea porro, ne alioqui Lectori fraus fiat, hîc annoranda duxi. Cent. 3. art. 15. pro ὑπὸ πῶς ἢ ὡς αὐτὸν λύπη τὴν πικρίαν ἐπιπέσει; legendum putat ὑπὸ ἰδενός, & pro ἐπιπέσει, εἰδέξῃ. Ego nihil planè in verbis immutandum cenfeo, verùm sic duntaxat legendum, ὑπὸ πῶς, vt hæc per interrogationem efferantur, hoc sensu: quidnam causæ est, cur offensus aduersus eum animi acerbitatem paris? Artic. 29. causam nullam video, cur hæc verba τῆς κρείως submoueantur. Vult enim author id quod non est, priuationem esse non quidem eius quod propriè est (id est, Dei) sed eius quod per participationem propriè existentis (hoc est Dei) est. Art. 60. putat idem Gefnerus in his verbis, πάντων τῶν παρερημῶν ἡπαιμῶν ἐπ' αὐτὸν αὐτὸν ἀπολύειν, pro hoc postremo vocabulo collocandum esse ἀπελάουσι. Sed huic emendationi nullus hîc mihi locus esse videtur, cum recepta littera commodum sensum nobis exprimat. Vult enim Maximus vitia superata inanis gloriæ affectum antè compressum, ac velut vinculis quibusdam coercitum aduersus animam soluere. Neque enim huiusmodi vitium nisi reliquis domitis ac profligatis, existere plerunque solere. At multo crassius illud est, quod Art. 68. pro ἀδολεία, emendat εἰδέλεχία, ignorans videlicet ἀδολείας vocem apud Davidè, ac plerisque aliis Scripture locis vsurpari pro pia ac iucunda quadam meditatione. Art. 95. in illis verbis, ἐκλάθη τόδε, ἀπέλωτο τόδε, Interpres Obsopæus corrigit ἐκλάθη. vertit enim, fractum est. Ego tamen haud paulò lubentius legerim ἐκλάπη, surreptum est. Cent. 4. Art. 60. perperam quoque Gefnerus in his verbis, εἰδὲ λογίζεται ἑαυτὸν ἡδὴ κατεληφέναι, pro ἑαυτὸν σοιοπὸν legendum esse coniicit, cum Paulus ipse hanc emendationem apertè respuat, Philipp. 3. ad quem hoc loco Maximus alludit.

Collecta nonnulla ex Epiphano Hæres. 30. quæ est Ebionitarum.

CAP. XVIII.

MEMINIT Epiphanius in hæres. 30. Pellæ vrbs cuiusdam Decapoleos, in quam hæres. 29. Christianos imminente Hierosolymitana obsidione diuinitus admonitos commigrasse, sicque impendenti exitio subductos fuisse scribit.

scribit. Refert etiam, quemadmodum Iosephus quidam Iudæus admirabili quadam ac singulari Dei gratia cum aliorum exemplis, tum variis morbis admonitionibusque diuinis, quibus diutissime restiterat, tandem aliquando superatus, Christianam fidem amplexus sit. Estque hæc historia lectu dignissima. In ea enim elucet insigne diuinæ benignitatis & misericordiæ argumentum. Ibi quoque etiam Apostolorum fit mentio, quos sub se Patriarcha Hierosolymitanus habebat. Horum porro munus erat, huc illucque se conferre, ut Patriarchæ nomine decimas & primitias legerent, atque etiam in sacerdotum vitam ac mores inquirerent, quosque improbos atque ignauos inuenissent, eos gradu mouerent. Sed & illud ad eorum, qui in media hæreticorum turba non sine acerbissimo dolore interdum degunt, consolationem valet, quod hic quoque scribit Epiphanius, in tota vrbe Scythopolitana vnum duntaxat Iosephum Orthodoxum fuisse, cum cæteri omnes Arrii errorem amplecterentur. Porro ut hic etiam aliquid adnectam, quod ad piorum animos, aduersus eas hereses, quæ hac tempestate grassantur, muniendos corroborandosque pertineat, valde ponderanda sunt hæc Patriarchæ verba, quibus ad Christianum Antistitem, cum cum eximio munere affecisset, vsus est, Offer pro me. Hoc enim loco *προσφέρειν* idem planè est quod *λειτουργεῖν*, vel *ιεραργεῖν*, hoc est, sacris operari, vel, Missam celebrare. Idque ex ea causa perspicue colligi potest, quam mox subiungit, Scriptum est enim, quæ per sacerdotes Dei in terra ligata vel soluta fuerint, ea quoque ligata vel soluta in celo fore. Eodem modo, quoniam eo nomine apud Hæreticos traducimur, quod certis diebus à carnibus ex Ecclesiæ instituto abstinemus: tanquam videlicet hac in re Hæreticos quosdam veteres imitemur, qui omnium carniū vsū suis interdictum volebant, vide quæso quàm diuersa ab Ebionitis causa nostra sit. Nos enim id eo facimus, ut Spiritui aduersus carnem roboris aliquid afferamus: illi *ἀπὸ τοῦ ἐκ σαρκὸς καὶ αἵματος ἕσθαι* .i. quod ex coitu & corporum coniunctione ortum ducant. Sed hæc *ἐπισημασθέντες* loco haberi velim, atque *ἐν παρέργου μοίρας*. Neque enim mihi in hoc opere de materiis hoc tempore controuersis nisi strictim aliquando, ac velut per transfennam agere propositum est. Itaque hoc caput claudam, si prius hoc quoque adiecero, Epiphanio de nomine haudquam cum Eusebio conuenire, cum scribit Ioannem Evangelistam balneum ingredi parantem, simulatque Ebionem intus esse intellexit, statim pedem retulisse, illud scilicet metuentem, ne balneum, in quo hostis veritatis erat, repente concidens vnà eum opprimeret. Eusebius enim, quem potius hoc loco sequendum puto, Cherintho hoc tribuit, non Ebioni.

Lib. 3. cap.
22.

Emendantur quedam in eadem Hæresi. CAP. XVIII.

CVM ex tricesima hæresi ea exciperem, quæ superiore capite à me allata sunt, eadem opera aliquot etiam loca collegi, in quibus Cognarius Medicus, dum in Theologorum messem falcem iniicit, parum diligentem & eruditum interpretem præstitit. Ea porro huc idcirco proferenda putavi, ne cui erroris eum falsò infimulare videar. Ac primùm in his verbis, Ille verò accersitis ministris præcepit aquam parari, velut qui morbi gratia auxilium aliquod adhibere vellet, cum per aquas ipse Patriarcha grauitè ægrotaret, perfacile fuit animaduertere legendum esse in Græco, *βοήθημα τι προσφέρειν μέλιων δὲ ὑδάτων*, ac sic transferendum, velut qui propulsandi morbi causa opem aliquam per aquas admouere vellet grauitè ægrotanti Patriarchæ. Neque enim hoc vult Author Patriarcham per aquas ægrotasse, sed finxisse Antistitem aquis

ei ad leuandū morbo Patriarcham opus esse, quò remotis postea arbitris eum baptizare posset. Paulo post, *παρ' αὐτῶ κατηρῆναι*, minùs commòdè reddit, ab ipso perductus sum. Vertendum enim erat, apud ipsum diuersatus sum. Sic aliquanto post, Obdormiuit Patriarcha cum bono deposito. *Ἐ. μετὰ καλῆς ἐπιθέσεως*, hoc est, vt existimo, cum præclaro funere .i. præclaro funere elatus. Infrà, Corrumpebant autem ipsum multi coartanei. *Ἐ. ἀποσφάροντο αὐτῶ*, .i. perniciosè cum eo versabantur. Non multò post, Quibus vbi vrinam & sanguinem adieccissent, & puluerem immiscuissent. *Ἐ. οἷς ἀποσπέναντες ἕσθαι καὶ αἷμα, μίξαντες κόπιν*. Vbi sanè excuti mihi non potest, quin legendum ut potius, *καὶ αἷμα μίξαντες κόπιν* .i. quæ cum lotio perfudissent, simulque puluerem miscuissent. Mox, Ille verò promissione facta rursus fefellit. *Ἐ. ὁ δὲ ἐπαγγελιά μιν ἀπέσφιλεν* .i. Ille verò hoc se facturum pollicitus, statim conualuit. *ἀνασφίλαι* enim idem est quod *ἐκ τῆς ἀρρώστιας ἀναφέρειν*. Dion Chryf. *ἀνασφίλαιτες ἐκ τῆς νόσου* .i. morbo recreati. Id quod mirum est hominem Medicam artem profitentè fugisse. Verf, seq. relictus verò moriturus à cognatis. *Ἐ. ἀπολιθῆναι δὲ πλεωτῶν ἕκαστος τῶν συγγενῶν* .i. νομοθετῶν, ἕκαστος πλεωτῶν. Existimantibus autem ipsius cognatis eum iam iamque moriturum. Non ita multo post, Propius se Ecclesie applicat, Græcè, *κατάγειται πλησιάζει τῆς ἐκκλησίας* .i. prope Ecclesiam hospitatur. Linea vna interiecta parum mihi placet quod *ἐμβελήσατον*, potentissimum vertit, cùm potius seuerissimum significet. Aliquanto post, Ascendit ad comitatum. Ad aulam malim, vt sit dilucidius. *τὸ κομήτατον* enim *τὴν αὐλήν καὶ τὰ βασιλεία* significat. Longo post interuallo, vbi de Saphora agitur, Circumciderunt puerum meum. *Ἐ. ἐτίμησαν*, circumcidi. Non longè à fine, Habuit itaque id per nomen Domini Iesu quòd surrexit. *Ἐ. ἔχει ἂν ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἰησοῦ μαθεῖν*, &c. .i. posset vtique is qui per nomen Iesu surrexisset intelligere, &c. Mox, ex affricu nudum hominem ipsum genitum fuisse dicens. *Ἐ. ἐκ ἀφρικῆς* .i. ἐκ συμπλοκῆς, vel, vt superius dixit, *ἐκ συνουσίας καὶ μίξεως*, vel, vt hæret. 69. *ἐκ συνουσίας καὶ ἀφρικῆς*, .i. ex concubitu, ac virili complexu.

Erasmi in Chrysostomo lapsus aliquot notantur.

CAP. XIX.

NVLLVM tam eruditum & elegantem interpretem esse, qui, si perfunctoriè in suo munere versetur, non interdum multa peccet, vel ex vno Erasmo perspicere licet, qui dum, vt fessum grauioribus studiis animum recreet, sacros Authores vertendos suscipit, multa plerunque ita reddit, vt nec laboris nec iudicij satis adhibuisse videatur. Quod quidem eo magis miror, quòd in Chrysostomo quoque, quo nemo vnquam luculentius faciliusque scripsit, hoc illi nimis quàm sæpè accidisse deprehendi: ac præsertim in octo prioribus in posteriorem ad Corinthios Epistolam Homiliis, in quibus hoc seridè affirmare queam, eum plusquam 150 errores admisisse. Quod non insectandi hominis causa dico, sed vt Lector intelligat, me minimè superuacaneam operam sumpsisse, cùm totam hanc Enarrationem de integrò vertendam suscepi. Ac ne me quisquam id eruditissimo viro affingere putet, ex tam multis locis, in quibus mihi lapsus fuisse videtur, non erit alienum exempli gratia quædam hæc proferre. Igitur Hom. 1. in his verbis, Atque vt suam auctoritatem confirmarent, simulabant se non recipere litteras illius, *λαμβάνειν* non ad litteras refertur (quod vocabulum de suo addit Erasmus) sed ad munera, à quibus accipiendis abhorreere se fingebant falsi Apostoli. Paulo post, tamen diuersum sentit. *Ἐ. τὸν ἀπὸν μὲν οὐκ ἔγγειται* .i. imò contrariū existimat. Nam vt Erasmus vertit,

vertit, Paulum simulatorem quendam nobis fingit. Sub finem, bis *καθαρεύειν* eodem modo vertit, ac si esset *καθαίρειν*, cum multum inter utrunque sit discriminis. Sed hoc leue est. Illud multò grauius, quòd Hom. sequenti Diaconi verba cum Chrysofomi expositione persape miscet, atque ita omnia confundit, vt pulcherrima illa precatio, quæ pro Catechumenis fieri solebat, vix à quoquam agnosci queat. Cui quidem incommodo facile à nobis allata medicina est, cum Diaconi verba aliis litteris notanda curauimus. Verum operæpretium est hîc videre, quàm fœdè hallucinetur vir alioqui perspicacissimus. Loquens enim Chrysofomus de Catechumenis, quibus fas non erat mysteriis sacris interesse, *ὡς τὸ (inquit) καὶ ἀπελαύνονται τῶν φεικτῶν ἐσχίων ἐκείνων γουμβίων .i.* Ob eam causam etiam abiguntur, quū tremendæ illæ preces fiunt. Vide autem an non ex diametro cum Authoris sententia pugnet Erasmi versio. Sic enim habet, Et ideo tremendas illas preces, quæ fieri solent, imperimur illis. Quasi videlicet in Græco *σπολαύονται*, non *ἀπελαύνονται* legisset. Quamquam etiam *σπολάωσι* dicendum potius fuisset. In quo sanè fœdè oscitauit interpres, oblitus videlicet peruulgatæ consuetudinis Ecclesiæ, quæ, vt etiam est apud Dionys. lib. Eccles. Hier. cap. 3. Catechumenos, vt Energumenos & Pœnitentes, à mysteriis arcebat. Sed & aliquanto pòst in iis verbis, Erigit illos sermo, iubetque illos assiduos esse in precibus ad Deum, non satis assequitur quid sibi hæc verba velint, *κελεύει λοιπὸν καὶ αὐτὸς ἕχεσθαι τὸ πρὸς τὸν θεὸν ἱκετησίας*. Hoc enim iubebat Diaconus, vt cum Catechumeni ea quæ præcellerant, taciti atque in terram prostrati audiissent, iam exurgerent, ac deinceps ipsi quoque cœptam orationem prosequerentur. Itaque hoc loco *ἕχεσθαι ἱκετησίας*, non idem est quod *προσκυπεῖν*, vel *προσλιπαρεῖν τὰς ἱκετησίας*, vt putat Erasmus, sed *ἀπεσθαι & κοινωνεῖν τῆς ἐσχίας*. Non longè hinc, *χερσιανὰ ὑμῶν τὰ τέλη*, vertit, Christiana vestra vestigalia. Malim, Christianos vestros fines. Sequitur mox, Videlicet vt ipsi nosmetipsos Deo commendemus, vbi in Græco est, *ἑαυτὸς τῷ θεῷ ὡς ἑαυτῷ .i.* Vosipfos Deo viuenti commendate. Catechumenos enim alloquitur, contrà quàm Erasmus existimat. Ac proinde in iis quoque verbis, quæ protinus sequuntur, fœdissimè labitur. Sic enim verut, Nondum de cæteris præcipimus illis, sed tamen charitatis est, & pro illis orare vt possint. Iudicet autem eruditus Lector, an his verbis aptè id exprimat, quod vult Chrysofomus. Exponens enim hæc verba, Diaconi ad Catechumenos, quæ proximè attulimus, causam hanc affert, cur hoc tantum ipsis imperet, vt seipfos, ac non item alios, Deo commendent. *ἔγω γὰρ, inquit, πλὴν ὑμῶν ἑτέρων δέησιν* (hoc enim vocabulum perspicuè sensus postulat) *αὐτοῖς ὀπιτησέπομεν, ἀλλ' ἀγαπητὸν ὑμῶν αὐτῶν δυνάσθαι δεῖσθαι*. Hoc est, Nondum enim eis, vt pro aliis orent, præcipimus. Præclare enim agitur, si ipsi vel pro seipsis orare queant. Hom. 3. hæc verba, *ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν ὅτι ὁ θεὸς ἡμᾶς ἐρύσατο, καὶ τοῖς οἰκτιρμοῖς αὐτοῦ, καὶ τὰς ἐσχίας αὐτοῦ τὸ πᾶν ἀέτηκεν*, ad hunc modum vertit, Quoniam enim dixerat, Deus nos eripuit, & suis misericordiis & vestris precibus, quod erat totius rei summa, imposuit. Sic autem potius transferendum erat, Et ipsius miserationibus & illorum precibus hoc totum ascripsit. Nihilò melius traduxit hæc verba, quæ aliquanto pòst sequuntur, *οὐκ ἔχουσα καταδικάζειν ἡμᾶς ὡς ὅτι πονηροῖς πράγμασιν ἐλαυνομήσας*, quæ cum perspicue ita verti debeant, vt quæ nequeat nos condemnare, tanquam ob scelerata facinora exagitemur atque vexemur, nescio tamen quid Erasmo in mentem venerit, vt sic transferre mallet, Quoniam non potest

condemnare nos, quasi factis improbis à recto discessemus. Sed & in eadem Homilia hæc verba, *ὅ καὶ ἐν ταῖς ἀράξεσι πολλὰ καὶ γέρονται* &c. incommode planè ad hunc modum transtulit, Quod idem in his quæ gerimus, frequenter accidit: cum sic potius vertere debuisset, Quod etiam in Apostolorum Actis plerisque locis contigit. Aliò quippè proficisci constituentem, aliò iter habere Spiritus iubebat. Vide cap. 16. Act. ubi Paulus bis à Spiritu prohibetur ire quò proponebat. Infrà adhuc in ead. Hom. Cæterùm quoniam id iam præterierat, *ὁ ἐπειδὴ δὲ ἐλήλεγμαι* .i. quoniam autem compertum erat, sc. eum in Iudæam proficisci, vel, ad eos iter non habere. Longè autem crassius idem errat, cum eum locum non multò post vertit, in quo Chrysostomus causam exponens, cur Genes. 18. de Sodomitis dixerit Deus, Descendam & videbo, vtrum clamorem qui venit ad me, opere compleuerint, id eò factum esse ait, vt hinc sententiam non temerè ferre discamus. *ὡς δὲ εἶπεν ἡμῶς*, inquit, *μὴ ἀπλῶς ἀποφάσκειται*, .i. *παρέως κρίνειν*. Erasmus, nos erudiens illud non simpliciter nec vulgari more, sed insigniter ostendi. Quæ verba quàm ab authoris sensu aliena sint, vel me tacente, perspicere Lector potest. Certè ita vertere nil mihi aliud esse videtur, quàm Lectores ludificari. Ac ne mihi quidem illud placet, quod in Morali loco eiusdem Homiliæ, ubi de pueris Chaldæis agitur, hæc verba, *μέχρι τῆς πείρας πείροι*, vertit, vsque ad tentationem progreditur. *πείρα* enim hoc loco idem est quod *ἔργον*, .i. res ipsa. Neque enim satis hoc fuit Deo, quòd prompto ac parato ad quidvis perpetiendum animo illi essent, sed eam animi promptitudinem re ipsa declarari voluit. Id què ita esse patet, ex eo quod de Abrahamo postea sequitur: ubi quia Deus erat, qui virtutem ipsius tentabat, idcirco huiusmodi tentationem minimè in opus prodire passus est. Iam Homilia quoque quarta, cum hæc verba *ἐνόησον ὅστις εὐκὸς γενέσθαι τὴν ἀνάγκην*, ita reddit, Cogita quanta fuerit eorum improbitas, an non perspicuum est eum *εὐκὸς* vocem *ἀντὶ τῆς ἀνοίας* accepisse? Illud autem, quod sat longo intervallo sequitur, Quòd si contristare quempiam ab amore venit, multo magis lætificare tristem charitatis est, neminem vsque ad eò Erasmo additum esse puto, vt ab erroris nota vindicare queat. Sic enim habent Græca: *εἰ δὲ τὸ λυπηθῆναι ἐξ ἀγάπης, πολλῶ μᾶλλον τὸ εὐφραίνεσθαι λυπηθῆναι* .i. Si autem mærore vos afficere charitatis est, multo magis gaudere cum in mærore estis. Eiusdem generis illud est, quòd hæc verba, *ὁ γὰρ ὡς σπονήφαιδρον τέλειον ἐδέξαμεν*, ita transfert, Non enim vt perfectum qui se lauerit. Vertendum enim potius fuerat, Non enim vt qui peccati labem profus eluerit, eum excepi. *τέλειον* enim hoc loco idem est quod *τελείως*, vel *παντελῶς*. Nec verò mox ex his verbis melius se expedit: *μὴ ἀπλῶς μὲν ὡς ἔτυχε προσέσθαι* .i. non leniter, nec vulgari quodam modo eum suscipere. Loquitur de fornicatore Corinthio resipiscente. Erasmus transfert, Neque id simpliciter aut vteunque iniecerit, sed efficaciter, omittens interim verbum *προσέσθαι*. Non dissimilis farina est, quod *ἔτι μὴ βλάπτειται* .i. ubi nihil detrimenti capit, vertit ille, vt nemini noceat. Verùm illud longè maioris momenti est, quòd Hom. 5. hæc verba, *δευρὸν μὲν γὰρ καὶ ἰκανὸν καταβαλεῖν ψυχῷ, καὶ τὴν πειρασμὸς ὑπομένειν*, hoc pacto reddit, Graue siquidem hoc per se est, ac dignum ob quod quis vitam abiiciat, vel tentationes suscipiat: absurdo planè sensu. Sic enim hæc verti debent, Graue quidem hoc quoque per se est, atque eiusmodi, vt animum deicere queat, nempe tentationes perpeti. Hoc enim vult Chrysostomus, cum tentatio per se res grauis & acerba sit, tum longè grauiorem & acerbioram fieri, cum quis

neminem

hominem habet, cuius consolatione subleuetur. Eodem modo nihil fuit quamobrem Hom. 6. hæc verba, ἀρχὴ ἐπιπέσει λαμβάνει ἐξέτασαι τὰ τῶ νόμῳ, sic redderet, Initium inde sumit submouendi ritus legis. quasi videlicet in Greco esset ἐξέλασαι, non ἐξέτασαι. Illud autem multo alienius est, quod Hom. 7. hæc verba, τράπον σπὸ λογισμῶν τὴν ἀξιοφορὰν εἰσάγων, sic interpretatur, principio functionum differentias indicans. Hoc enim vult Chrysofostomus, Paulū veriusque Testamenti discrimen primū rationibus atque argumentis ostendere. Quod etiam accedit id quod in ead. Hom. satis longo post interuallo sequitur, Non egemus velamine, sicut ille in his qui incipiunt. Hoc enim loco ἔτι τῶ ἀρχαίων, idem est quod ὑπνίων, vel τῶ ὑποχῆρα .i. in iis quibus præerat. Sicque etiam eodem loco ipsum fugit, hæc verba, τὰ δὲ μετὰ ταῦτα, idem esse quod μετὰ ταῦτα δὲ, ac subaudiendum esse Accusatiuum αὐτῶς in verbo ἀνάγει, vt sit sensus: Postea autem eos ad ipsam quoque Legislatoris dignitatem subuehit, atque adeo multo maiorem. Erasmus ita vertit, Quæ verò sequuntur, ad ipsam Legislatoris authoritatem refert, aut etiam multo magis: quam ad Authoris sensum accomodatè, ipse viderit. At istud multo foedius, quàm hæc verba, εἶδες πῶς ἐκκαλεῖται τὸν Ἰσραὴλ ὅτι τὴν πίστιν, exponit, Vides vt accusat Iudæum de fide, cum vel meridiana luce clarius sit, ἐκκαλεῖται idem esse quod προσκαλεῖσθαι, vel προστερεῖσθαι. Denique cum in eadem Homilia is qui libidinis vinculis constrictus tenetur, ad Chrysofostomum negantem pulchritudinem amoris causam esse, ita respondet τῆς φύσεως τὸ κατὰ φύσιν .i. naturæ hæc claus est, sup. non virtutis humanæ, an non parum aptè transfert Erasmus, Est enim rursus naturæ correctio. Sed plura huc conieci quàm institueram. Nam si omnia annotare visum fuisset, in quibus vir alioqui doctissimus ab Authoris sententia recessisse videtur, ingens certè huic capiti moles accessisset. Quo magis miror in tot errorum myriadibus, quibus Chrysofostomice in Paulum enarrationes vndique scatent, Philippum Moritanum, cum tamen id ex professo agat, tam paucas Decades emendasse. Vnde mihi nonnunquam in mentem venit illud Horatij ad Chrysofostomum vsurpare,

Quid te exempta iuuat spinis è pluribus vna?

Quid per luminum diem apud Greg. Naz. significetur.

C A P. X X.

MULTA sunt apud Græcos Theologos vocabula, quæ quoniam alio inretidum sensu, quàm prima fronte quibusdam videtur, vsurpari consueverunt, nisi eruditum ac solertem interpretem nanciscantur, ita plerunque reddi solent, vt Lector, quidnam ea significent, vix, imò ne vix quidem, assequi possit. Ne longè abeam, quod Latini, etiam à Græcis mutuati, baptizari dicunt, Græci nunc βαπτίζεσθαι, nunc φωτίζεσθαι, nunc σφραγίζεσθαι, nunc χαρίζεσθαι dicunt. Id quod nisi interpretes animaduertat, ac proinde tria hæc posteriora vocabula, cum in hac significatione accipienda sunt, vertat, illuminari, obsignari, purgari, verbum quidem verbo reddiderit, verum sensum verbi haudquaquam expresserit. Ac sæpe in huiusmodi vocabulis non satis animaduersa Homonymia doctissimis etiam viris imposturam fecit. Quod vt vnico exemplo, eoque ad id quod agimus accommodato, planum faciam, vix quisquam est in Græcorum Patrum monumentis tam parum versatus, quin festum illud, quod in die Epiphaniæ, ob Christi baptismum illi celebrant (quem admodum nos quoque eodem die, ipsius commemorationem agimus) τὴν φωτίζεσθαι appellari norit. φωτισμὸν enim ἀπὸ τῆς βαπτίσματος illi ferè accipiunt.

Vnde etiam Gregorius Nazianzenus Orationem eam, quam eodie habuit, *εις τὰ ἅγια φῶτα* .i. in sancta lumina inscripsit. Et tamen Pamelius, vir meo quidem iudicio singulari ingenio ac summa eruditione præditus, Luminum festum, pro Purificationis D. Mariæ festo accipit. Eius enim Tom. 1. Oper. Cypri. Epist. 34. Annor. 13. hæc verba sunt: Festum etiam, quod hodie Purificationis, olim teste Beda *ὑπαπάντη* dicebatur, celebrat Homilia de Luminibus D. Gregorius Nazianzenus. Hoc autem ut existimaret, hinc mihi adductus esse videtur, quòd in ea Oratione & crebra luminum mentio fiat, & *καθαριστας* vocabulum non longè ab initio vsurpetur. Quæ quidem duæ voces ansam illi dare potuerunt existimandi ea Oratione Purificationis festum celebrari. Quod tamen ei assentiri nullo modo possum, cum certissimum sit, Luminum diem baptismo Christi apud Græcos consecratum esse.

Loca quædam in Latina Oecumenij interpretatione emendantur.

C A P. XXI.

CUM Græcum aliquem Doctorem, cui eruditus interpres contigerit, legendum suscipio, in his duntaxat locis, quæ vel ob multiplicem vocum significationem, vel non vsquequaque tritam loquendi formam, haud ita plana ac perspicua sunt, quin in his doctissimi quoque viri hæerere interdum atque etiam hallucinari queant, Græca cum Latinis confero. Ac siquidem Latina cum Authoris mente ac sententia consentire reperio, interpretis industriæ fauce atque applaudo. Sin autem eadem ab ipsa disidere comperio, id in eorum gratiam annoto, qui non eos in Græcis litteris progressus fecerunt, ut huiusmodi errata per se animaduertere possint. In quo tamè eam vbiq; modestiam tenere studeo, qua cum vti par est, qui se quoque hominem esse, atque in multis per sæpe offendisse, atque etiam quotidie offendere non nesciat. Ad hunc igitur modum cum hisce diebus Oecumenium in Apostolorum Acta legerem, quædam mihi obseruasse videor, in quibus Hentenius interpres Authoris sententiam non satis est assecutus. Id autem itane sit, an ipse potius falsus sim, productis locis illi iudicabunt, qui Græcæ linguæ scientiam sibi compararunt. Cap. 1. vbi est in Latino, Hic se nihil prætermisisse ait eorum quæ coherent ac vrgerent, vox *συνεχόντων* parum cõmodè reddita est. *τὰ συνεχόντα* enim præcipua sunt, maximique momenti, non autem coherentia. Eod. cap. super illa Lucae verba, Igitur qui congregati fuerant, Græca sic habent, *καὶ ἀπαλλαγῆναι τῶν δυσχερῶν ἐπιθυμῶν* .i. molestiis & acerbitatibus liberari cupiebant. Hentenius, *ἁλιτίωνibus*. Ac paulò inferiùs, vbi Græca habent, *ὡς πλεὺς παρῆσαν εὐπρεπέστερος ποιῶν*, nullo modo dubitem, quin *εὐπρεπέστερος* legi debeat, & in Latino, paratiores, pro decentiores. Cap. 3. *ἀκροατὰς ἔχον μὴ κηεῖστας καὶ φωνάστας*. Hentenius, *sublannantes & clamantes* auditores habes. Ego pro *φωνάστας*, *φονάστας* restituo ex Græco Chrylostomi codice, quem mihi D. Nullius vtendum dedit: ex quo hæc mutuatus est Oecumenius. *φονῶν* autem est cædi inhiare. Eod. cap. *ἔπαθον πλεὺς ψυχῶν, ἐαυτῶν κατέγνωσαν*. Hentenius, *Senferunt animam quæ ipsos condemnabat*. Ego sic malim: *commoti sunt, seipsos cõdemnarunt*. Et aliquantò inferiùs in his verbis, factus est omni animæ timor, Græca habent, *ὃ γὰρ ὡς τῶν τυρότων κατεφρόνου, ἀλλ' ἐπειδὴ πολὺς τῶ ὁ Πέτρος ἀνωθεν ῥέων, καὶ τὰ μέλλοντα ἀφ' οὗ ἐπαγγελίῶν δευκνῶν, ἐκώστας ἐφίσκουτο* .i. Non enim eos ut vulgares ac plebeios aspernabatur: sed quia Petrus magno verborum impetu superiùs ferebatur, ac futura per promissiones ostendebat, meritò pertimescebant. Hentenius autem incõmodè sanè.

Neque

Neque enim more vulgi despiciabant (typographi enim vitio legitur, despici-
bant) sed quoniam Petrus multus erat ac vehemens desuper fluendo siue ex-
hortando, & futura promissionibus ostendēdo, meritō terrebantur. Nimirūm
eum fefellit quid significet πολλῶν ῥέειν, quodquidē Demosthenes in Orat. pro
Corona Pithoni Byzantino tribuit, utpotē viro summa vi dicendi prædito,
quique rapidi cuiuspiam torrentis instar in dicendo ferretur. quod etiam πολλῶν
φείεσθαι dicit Nazianzenus in Basiliana. Cap. 4. vbi de claudio sanato sermo est,
ἰδὲ τῶ ὀνόματος αὐτῶ τῶ κλεῖς αὐτοὶ ἐφρόντιζον. Hoc est, neque proprij ipsius no-
minis curam habuerunt .i. proprium ipsius nomen exprimere minimē cura-
runt. Hentenius autem: Neque dura illis fuit de nomine Domini ipsius. Vbi
κλεῖς vocabulum ob Homonymiam ipsi imposuit. Eod. cap. in his verb. Viri
Israëlitæ, τὰ κέτω σφόδρα, inferiora detracta vertit Hentenius, minū rectē
meo iudicio. Græci enim Theologi τῶς κέτω σφόδρα, eos vocant, qui humi
voluntur, ac terrenis rebus addicti sunt: eodēque modo τὰ κέτω σφόδρα,
res humiles & abiectas. Cap. 5. super his verbis, Et nunc Domine aspice in mi-
nas eorum &c. vbi legitur in Græco, μικρὸν σπὸ τῆς δὲ τῆς σαρκικῶν σπορεφο-
ρῶν, μακρὸν ὑπερφορῶν .i. parum deinceps carnales homines curantes. Non longe hinc
Græca sic habent, τὰ πάντα γὰρ ὑπανίσταται διὰ τῆς καρδίας καὶ τῆς ψυχῆς πρὸς
ἐν κεντρίοντα ἢ ὀρμὴν ποικιλῶν, τὸ δὲ ἰὸν τὸ πρὸς εὐαρέτην σωτῆρον ἦεν .i. Hæc
enim subindicat per cor & animam ad vnum velut diuersorium contendē-
tia, nimirūm ad Deo placendum. Hentenius autem: Hæc enim subindicat
per cor & animam, quæ ad vnum concurrunt compositum. Quod autem di-
citur, erat, Dei manutentiam significat ad conseruandam animi placabilita-
tem. Quam autem hæc cum Græcis concordent, ipse viderit. Nec enim meū
est quenquam insectari. Cap. 5. super illis verbis, Per manus verbō Apostolorū,
Græca sic habent: ὡς αὖ τῆς οὐκίας Πέτρῳ φανῶν ἐν ἐμμεγέθει τυγχάνωσιν. hoc est,
vt Petri umbra, quæ roboris afferendi potestate prædita erat, fruerentur.
ἐμμεγέθει enim hoc loco idem planè est quod δυνάμει. Hentenius autem sic
vertit, Vt per ymbra Petri prolongatam consequerentur salutem. In fine
eiusdem Capituli, Græca sic habent: αἱ γὰρ καὶ αὐτοὶ οἱ ἀποστολοὶ μετριοφρονου-
ντες, τῶ διδασκάλῳ ἀνετίθεσαν τὰς θαυματουργίας, ἐν τῶ ὀνόματι αὐτῶ ταύτας συμ-
πραγματοῦντο, ἀλλὰ καὶ ὁ βίος αὐτῶ καὶ ἡ ἀρετὴ ἀποστολικὴ εἶσα, ἰκανὰ τὸ μεγαλεῖος
βεβαῖον τοῖς ἑταῖροις πρὸς τὸ σωτηριεῖον βιοῦν. Vbi postrema verba non satis assecutus
esse videtur interpres, ad hunc modum vertens: attamen vita eorum virtūsque
verè Euangelica, idonea erat quæ plurimūm collaudaretur, magnūmque asse-
queretur præmium, in his qui ita viuere delegissent. Sic enim potius hæc ver-
tenda mihi videntur: attamen ipsorum quoque vita ac virtus Euangelica ad
huiusmodi amplitudinem his conciliandam sufficiebat, qui ad hunc modum
uiuere instituissent. Loquitur Oecumenius de miraculis editis ab Apostolis,
quæ partim diuinæ potentia, partim ipsorum virtuti ascribenda censet. At
cap. 6. super his verbis, Timebant enim plebem, grauius adhuc lapsus videtur
interpres. Vbi enim in Græco est, ὡ τῶς ἐμβρονησίαις τῶ ἐπ' ἀδύλω μὲν τῶ
φύβῳ τῶ ὄχλου τὸ σωφρονεῖν ἐπεγνωκότων, τῶ ἦεν δὲ πρὸς ἀδύλω αἰετῶ χερσὶν αὐτῶ
καθάπερ πτερυγῶν τῶς εἰσὶν ἐξαρπάζοντος, μὴδ' ἰὸν πῶν ἄρα πρὸς τὸ σωφρονεῖν
μὴδ' ἰὸν πῶν ἄρα πρὸς τὸ σωφρονεῖν, ille sic reddidit, O dementiam istorum, qui turbæ quidem prudentiam
latentitimore cognouerant, similiter & Dei, qui manifestè suos semper de
manibus eorum tanquam volucres eripiebat: nec tamen vnquam adoptari

cupiebant. Quæ quidem verba, ne quid grauius dicam, ab Authõris sententia longissimè remota sunt. Ego itaque sic reddo: O amentiam eorum, qui ob incertum quidem plebis metum sese coërcere nouerant, Dei autem, qui ob perspicuè semper ex ipsorum manibus suos, tanquam volucres, eripiebat, nullam curam gerere constituebant. Hoc enim loco ὄραν ποιῆσαι nihil aliud est, quàm ὄρα φέρειν, vel λόγον ποιῆσαι. Eod. cap. super his verbis, Et Spiritus sanctus, quem dedit Deus his qui ipsi obediunt, Græca sunt eiusmodi: ἕχ ἡμῖν ἐρήται ἀποκληρωτικῶς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτοὺν .i. Non dictum est nobis separatim, qui diligimus eum. Hentenius autem sic, Neque enim dictum est, Nobis solis qui eum diligimus, distribuendo munera. Vbi certè eum fugit ἀποκληρωτικῶς hic idem omninò esse quod μόνον. Rursus sub finem eiusdem capituli, Græca sic habent, τὸ δὲ μαρτυρεῖται, τῆς τῆς συμβουλευόντων δευσοποιῶ μαρτυρίας. id est, ut Hentenius vertit, Verberare autem Apostolos, eorum qui imbuta infania persuasi erant. Ego autem lubentiùs ita transtulerim, Flagris autem ipsos afficere, indebilis eorum furoris erat, quibus consiliū dabat. f. Gamaliel. Neque enim hoc illis vir optimus persuasit, ut Apostolos virgines cæderent, quippè qui contrarium potius suaderet. Cap. 8. ὡς ἂν εἰ πως εἰς ἀπολείαν αὐτῶν τὸ ἔχρησται, ἀρχαῖον αὐτῶν παρεπορίσασι, τῆς παρεσκευασμένην ἀμαρτῶν ἔχρησι. hoc est, ut si fortè ipsum ad infantiam redigerent, probum ipsi conciliarent, ut qui earum rerum imperitus esset, quas assereret. Hentenius autem: ut si fortè ad hæsitantiam consiliique inopiam eum adigerent, pudore suffunderent, tanquam insipienter se habentem in his quæ sibi delegata essent. Quo loco eum sefellit quidnam hoc loco παρεσκευασμένη significet. Loquitur enim Oecumenius de Stephano, cuius nomini infamiam sese hac ratione aspersuros esse impij homines existimabant, si doctrinæ quam profitebatur, rationem reddere minimè potuisset. εἰς ἀπολείαν autem παριστάται, idem est cum eo quod mox sequitur, εἰς ἀφασίαν συμελαίνειν. Vernacula lingua dicere solemus, mettre à quia. Paulopost ληστρικώτερον χρῆσθαι, quod Hentenius transfert, clam procedere. Ego malim, prædonum more grafari: ut etiam aliquantò post, πάντα καὶ τὰ ληστρικῶς ἔχρησται, verito, vbique prædonum morem retinent: non, ut Hentenius, furtiuos vbique nituntur aggressus. Neque enim ij qui Stephanum laceffebant, furtim ac velut per cuniculos optimum virum aggrediebantur, sed aperta vi. Eod. capite, in his verbis, τῶ ὑποδείγματι τῆς εἰς ἀπειθείαν ἀποσιώπων τῶν υἱῶν, perspicuus error in Græco est. Etenim pro ἀποσιώπων, ἀποσιώπων legi debet. Itaque sic verito, hoc exemplo eorum qui nunc sunt in obedientiam insectans. Hentenius vitio libri delusus: hoc exemplo detegens præsentium inobedientiam. Eodem cap. super his verbis, Ipsum audietis, Græca sic habent, καὶ ταῦτα ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἐν τῇ ὑμῶν παρεσκευασμένην μαρτυρίαν. hoc est, Idè in deserto, vbi maximè vobis præsidio eram. Hentenius autem: Et hæc quidem in deserto, vbi longissima fuit mora vestra. Vbi sanè quid illi in mentem venire potuerit ut ita verteret, non queo coniectare. Cap. 13. de Barnaba loquens: ἰὼ δὲ ἄνθρωπος χρηστὸς σφόδρα. διὸ καὶ υἱὸς ἐχρηστῶς φερανύμως ἐλέγετο. Hentenius: Filius consolationis ex nomine dicebatur. Ego autem: Idcirco Barnabas, hoc est, consolationis filius apto nomine appellabatur. hoc est, re præstabat id quod nuncupabatur. Ac miror quoniam pacto ipse quoque Erasmus in tam facili vocabulo hæserit. Etenim cum in Epist. D. Hieronymi ad Desider. quæ incipit, Lecto sermone, hæc verba legisset, Gratulor tibi & sanctæ atque venerabili sorori tuæ Serenillæ, quæ Feronomos (Feronymos autem legendum est) calcatis fluctibus seculi ad Christi tranquilla

tranquilla peruenit: in Scholiis suis scribit, Sequebatur dictio Græca, quam quidam sustulerant, alij variè posuerunt: sed ita vt nihil potuerim conicere quod mihi satisfaceret. Expectandū est igitur exemplar emendatius. Hæc ille. Atqui facile erat conicere legendum esse *φειρόμιος*. Hoc enim vult Hieronymus feminam illam appositè Serenillam appellatam fuisse, quod ad tranquillum vitæ genus se contulisset. Verūm ad institutum redeamus. Cap. 15. *ὃ γὰρ ἦεν δὸν τῷ ἀξιώματι αὐτὸν μεταπέμψαι*. Hentenius, Nolebat dignitatis nomine eum accersere. Ego autem, Nolebat imperiosè eum accersere. Loquitur de Centurione qui Petrum accersendum curauit. *δὸν ἀξιώματος* is aliquem alloqui dicitur, qui imperiosius aliquanto eum alloquitur, atque ita vt dignitatis authoritatibusque suæ meminerit. Contrà, qui altissima dignitate præditus, familiariter, ac veluti positus fascibus, cum homine inferioris notæ colloquitur, is *ὄχι δὸν ἀξιώματος*, vel *ὄχι δὸν χήματος* (sic enim loquitur Basil. in Epist. ad Candid.) *αὐτῷ προσελάλεσθαι* dicitur. Cap. 26. *ἔτι καὶ γρηῃσιν αὐτοῖς Ἀεγύπτου ἐπέγει*. i. Deinde etiam ipsis locum Arati producit. Fallitur enim Hentenius, qui *γρηῃσιν* vaticinium exponit: quemadmodum & cap. 29. vbi de his Christi verbis loquitur, Beatius est dare quàm accipere. *γρηῃσιν* enim *παράγειν* idem est quod locum aliquem authoris cuiuspiam proferre, vt mille exemplis planum facere possem, nisi in re perspicua verba consumere pigeret. Cap. 32. Volens diabolus Paulum facere participem criminum quæ sibi congruebant. *Ὁ σέβει*. i. illi, non sibi. Hoc enim refert ad seditiosum illum Ægyptium, nō ad diabolum. Cap. 33. *ὃ γὰρ ἐβύλετο εὐχεταφρόνητος φαίνομαι τῷ χιλιάρχῳ. εἰ γὰρ αὐτὸς ἐδὴ ἐφείσατο μαρτυρεῖν, ὡς δὴ τοῖς Ἰουδαίοις ἐκιδιδόσθαι μέλλοντα ὑπὸ τῷ οὐκ ἐπιπέσθαι*. hoc est, Non enim volebat Tribuno vilis & contemnendus videri. Etenim si ipse quidem ab eo flagellando abstinuisset, tanquam Iudæis dedendus esset vt à seruis caderetur. Hentenius autem: Non enim volebat Tribunal intelligere quod facile despiceretur. Nam quum ille pepercisset nō flagellaretur, si postquam ad Iudæos educus est, contigit vt à ministris verberetur. Quæ verba longè ad Græcis discrepant. Ex hoc autem loco corrigenda est translatio Chrysofomi hom. 48. in Acta, vbi hæc sic habentur: Si enim ille quidem pepercisset Tribuno flagellari, Iudæis exposituro, quod à seruis caderetur. Hæc enim verba à Græcis tam dissident, quàm quæ maximè. Sed & eodem cap. 33. paulo inferius, haud satis Oecumenij sententiam expressisse videtur interpres. Sic enim Græca habent: *ἔτι γὰρ καὶ μεταχειρισμῷ γρηῃσιν ἰχυροτέρῳ παρήσιας. πολλὰ γὰρ παρήσια μὴ ἀχρηστος ἐβλάψε τιὸ ἀλήθειαν, μεταχειρισμὸς δὲ εὐχρηστος κατάρθασε τὸ προσκείμενον*. Hentenius: Contigit enim vt quis grauiori dispensatione liberæ locutionis vtatur. Frequenter enim intempestiua loquendi libertas veritati nocuit: tempestiua autem eius vsus, quod propositum erat correxit. Quæ verba quàm parum Græcis respondeant, quid me commemorare attinet, cum id cuius perspicere promptum sit? Ego itaque sic potius transfulerim: Licet enim calliditate quoque libertatē loquendi superante nonnunquam vti. Sæpe etenim intempestiua libertas veritati detrimentum attulit: Contrà tempestiua calliditas id quod propositum erat, confecit. Loquitur enim Author de eo quod dixerat Paulus, Nesciebam quod summus sacerdos esset. Quæ quidem verba etiam si dissimulatiuè à Paulo habita sint, omnī tamen reprehensione carere ait. Licere enim interdum calliditate ac dissimulatione vti, cum intempestiua verborum libertas plus incommodi quàm utilitatis allatura sit. Itaque *μεταχειρισμὸς* hoc loco idem est quod *προσπίπτει*,

quemadmodum etiam liquet ex his quæ præcedunt, *ωρασιεῖται ἀγνοία* & *βλάβη* *καὶ*, ἀλλ' *οἰκονομῆται*. Cap. 35. interpres non satis horum verborum mentem intellexisse videtur. τὸ τοῦτον (i. quod diabolo vouetur) *ὀκνασθήσεται*, ἀλλὰ *καταθήσεται*. Sic enim reddit: Quod enim eiusmodi non reponitur aut deponitur, sed reicitur. Itaque sic malim: Quod enim huiusmodi est, non appenditur, sed dependitur. Hoc enim vult Oecumenius, id quod diabolo vouetur, *κατάθεμα* potius quàm *ανάθεμα* dicendum esse. *ανάθεμα* enim id demum proprie dicitur, quod Deo appenditur atque consecratur. Atque eodem modo apud Athenæum non illepidè quidam ad eum qui improprie verbo *ἀνακείσθαι* pro *κατακείσθαι* .i. mensæ accumbere, vsus fuerat, hoc regessit, *ὃ δὲ ἔσ' ἀνάκισσος* .i. suspendatis vt donaria ea quæ diis consecrantur. Cap. 37. *καὶ μετὰ κόπον καὶ πόνον, καὶ ἐν τῷ ὄρει* *καρῆμα* .i. tum elaboratè, tum ex tempore. Hentenius utrunque confundit, sic vertens, multo cum labore & molestia, idque protinus. Hoc vult illic Paulus se paratum esse ad fidei Christianæ veritatè vel longa atque elaborata oratione, vel in promptu & ex tempore, si ita Agrippa malit, asserendam. Cap. 38. *τῆς εἰμαυδύνης ἕπι τῆς παρ' ἡμῶν κοιμωδύνης*. Hentenius: cùm factum ad id quod præuisum est, obdormiat, Ego autem sic: Cùm factum in perspicuis ac velut ob oculos positis dormiat. Eodem cap. hæc verba, *ἵνα κατὰχοι αὐτὸς*, ita rursus vertit, quasi in Græco esset *καταρχαίη*. Sic enim reddit, vt confunderet eos. Sic autem transferendum erat, vt eos retineret. Rursus aliquanto inferiùs, in his verbis, *ὃ γὰρ ἔδωκεν αὐτοῖς φροντίς προφῆας, ἀπὸ τοῦ ὅτι τῆς τυχεύων ὄντος κινδύου*, non mihi cum eo cōuenit. Sic enim transfert, Non enim erat illis cura cibi, vt pote non sinente periculo occupari circa res vulgares. Ego autem ad hunc modum: Non enim illis cibi cura erat, quippe qui non in vulgari periculo versarentur. Cap. 40. *καὶ τὰ παλαιά μου λέγει*. Hentenius: Et ea dicit, quæ sibi mutuo constant. Ego autem: Et ea dicit quæ promptè ipsi in mentem venerant.

Quidnam σωτακτήςιος significet.

CAP. XXII.

DIV ego addubitavi quidnam causæ esset, quamobrem Gregorius Nazianzenus Orationem eam, quam centum quinquaginta Episcopis præsentibus habuit, *σωτακτήςιον* appellavit. Atque in hanc sententiam non inuitus concessissem, vt λόγος *σωτακτήςιον*, idem esse quod *εἰρηωικόν* existimarem, si ea Oratione de componendis Episcoporum dissidiis ageretur. Quum autem illic de ea re nullum verbū fieret, anceps planè hærebam, quamnam hæc vox significationem haberet. Tandem tamen comperi *σωτακτήςιον* λόγος eo loco idem esse quod *Σπτακτήςιον*, hoc est, orationem extremam, qua quis valere aliquos iubet. Id quod, ne temerè à me ita exponi quisquam existimet, duo loca producam, quibus opinio hæc mea comprobetur. Etenim eruditissimus ille Dionysij Arcopagitæ scholiastes Maximus, eodem planè significatu hoc vocabulum vsurpavit initio Scholorum suorum in lib. De diuin. nom. cùm ita loquitur: *τῆτο δηλοῦται ἐν ταῖς ἀράξει τῆς ἀγίων Σποσόλων, ἕνα ἐν Ἀσία σωτάσεται ταῖς ἐκκλησίαις αὐτοῖς ὁ Παῦλος* .i. Hoc perspicuè declaratur in Actis sanctorum Apostolorum, vbi Paulus Ecclesias Asiaticas extremum salutavit: vel, Asia Ecclesiis vale dicit. *σωτάσεται* enim nihil hîc est aliud quàm *Σπτασεται*. Atque eodem modo in lib. Quod mortui viuentiū beneficiis iuuentur, Damascenus, siue quis alius illius libelli author sit, de impiis loquens, qui in extremo iudicio quosdam ex familiaribus suis ab electorum parte stare videbunt, his verbis vtitur: *καὶ ὅταν πινὰς ἐξ αὐτῶν τοῖς δεξιῶν ἰδῶσι καταταχθεῖσιν* *μέρεσιν*.

λα. 10.

μέρεσιν, Σπυριγιζόιδρι ἡλιώσι τὸ σωτακτικόν. Quo loco neminem tam præ-
tractum ac pernicacem fore puto, qui hoc non mihi assentiatur; σωτακτικόν
ἡλιώσιν nihil aliud significare, quàm in ultimo digressu lamentari. His igitur
duabus auctoritatibus fretus, iusto sacramento contendere, ac pro certo af-
firmare non dubitem, illam Gregorij Orationem idcirco σωτακτικόν appel-
latam esse, quòd eam primo quoque tempore discessurus habuerit, eaque
Episcopos illos extremum salutet.

*Producuntur loca quædam ex Gregorio Nazianzeno, quæ à Dionysio Areopag.
mutuatus esse videtur.* CAP. XXIII.

NONNULLA apud Gregorium loca sunt Dionysij Areopagitæ verbis
vsque adeò similia, vt ea ille ab ipso mutuatus esse non immeritò cuiquam
videri possit. Quod ne me fingere quisquam putet, loca ipsa proferre minimè
pigebit. Oratione 2. de Pasch. de Deo loquens Gregorius, ὅλον, inquit, ἐν
ἑαυτῷ συλλαβῶν ἔχει τὸ εἶναι. Dionysius autem cap. 5. lib. de Diuin. nom. ὅλον ἐν
ἑαυτῷ τὸ εἶναι σωειληφῶς. Eodem loco Gregorius Deum esse dicit πέλαγος ὕψους
ἄπειρον καὶ ἀβύσσον. Quæ verba non longè remota sunt ab his Dionysij lib. de
Cælesti Hier. cap. 9. Ἱεράρχιος φωτὸς ἀπειρόν τε καὶ ἀφθονοῦ πέλαγος: quemad-
modum nec ea quæ Gregorius ead. Orat. non longè post ait, εἶδει χερύλαι τὸ
ἀγαθὸν καὶ ὁδὲ εὐχα, ὡς πλείονα εἶναι τὰ ἔργα τῶν ἁγίων. τὸ γὰρ τῆς ἀκραις ἡ ἀγα-
θότης, valde ab his Dionys. cod. lib. cap. distant, ἐστὶ γὰρ τὸ τὸ πάντων αἰτίας
καὶ ἕως πάντα ἀγαθότητος ἴδιον, τὸ πρὸς κοινωνίαν ἑαυτῆς τὰ ὄντα κελῖν. Quin
eadem rursus Oratione id quod ait Gregorius de Angelis in Christi ascensio-
ne sese mutuo interrogantibus ac respondentibus, hausisse videtur ex Dionys.
cod. lib. cap. 7. vbi, etiam aliis verbis, eadem tamen extant. Quod autè ait Gre-
gorius in Orat. de Dogmate, de vitæ puritate verba faciens, αἰετὸς ἡ γεία ἐμφά-
σις καθαρός ἐν ἑαυτῷ φέρειν, οἷον ἔσοπρον ἀκηλίδωτον ἡεὺ καὶ τῆς γείων ὄν, &c. Id
sanè mihi à Dionysio sumpsisse videtur. Is enim lib. de Cæl. Hierarch, his ver-
bis vitur. οἰοπὸς ἱεραρχίας ἐστὶ τὸς αὐτῷ ἡασώτας ἀγάλαματα θεία τελεῖν, ἔσοπρος
διαδίδαλα καὶ ἀκηλίδωτα, δεκτικὰ τῆς ἀρχωτῆς ἀκπνοῦς. Ac paulò inferius Hie-
rarchæ munus esse δέτα τὴν γείαν ἐργεῖται ἐν ἑαυτῷ καὶ τὸ δυνάτον ἀναφανο-
μῶν. Iam quod ait Gregorius in magno Apologetico sacrum Antistitem
nouos quotidie in virtute progressus facere debere, εἰς μέλλοι τῷ πειρίον τὸ
ἀρετῆς ἔλθειν τὸς πολλὰς εἰς τὸ μέτριον, non admodum dissimilia his esse existi-
mo, quæ Dionysius loco proximè citatò, δεῖ τὸς καθαρκτικὸς πειρίαις καθαρίσας
ἑτέροις μετὰ διδόναι τὸ οἰκείας ἀγνότητος. Illud item quod ait Greg. Orat. 3. de Theo-
log. τὰ τῆς ἐρωτημάτων πωίγνια καὶ τὰς ἐν ψάμμυ οἰκοδομαῖς, &c. de sophisti-
cis Arrianorum argumentis loquens, non multum ab eo abludit, quod Dio-
nysius lib. de Diu. nom. captiunculas Elymæ Magi, πωίδων ἀθυρότων οἰκοδομή-
ματα, καὶ ἐπὶ ψάμμυ καὶ ἀσθενῆ vocat. Denique hæc verba Gregorij in Oratio-
ne Basiliana, ἵνα μὴ ταυτὸν πάθω τοῖς ἀπειροτέροις τῆς ἀθλητῆς, οἱ τὴν ἰσχυρὸν ἐν
τοῖς εἰκῆ παλαισμοῖς καὶ παρέροις κενάσας, ἢ τῆς ἐν τοῖς χερύοις εὐελοκονται,
an non proximè ad hæc Dionysij verba cod. cap. eiusdem lib. accedunt, vbi de
eodem Elyma adhuc loquens, μιμῆται, inquit, τὸς τῆς ἀθλητῆς ἀπειροπίας
οἱ πολλὰς τὸν ἀερα. Διχάκοις πληγῶς καταπαόντες, οἷονται τῆς ἀππαλων κε-
κρατηκέναι. Hæc sunt quæ non abs re suspicionem aliquam asferre possint,
Gregorium Nazianzenum in Dionysij libros incidisse: tamen alioqui non
ignorem fieri posse, vt eadem sententiæ, atque etiam interdum verba diuersis
hominibus in mentem veniant,

Emendata quaedam in Homiliis Chrysoft. in Acta.

CAP. XLIII.

CUM superiore anno Latinam Chrysoftomi in Apostolorum Acta versionem ad Græcum exemplar, quod à clarissimo viro D. Nullio utendum acceperam, contulisset, tot interpretum errata deprehendi, ut si ea hinc ascribere atque emendare aggrediar, non vnus voluminis res futura sit. Itaque ne nimia prolixitate Lectori tædium pariam, ea tantùm loca hoc capite annotabo, quæ mihi in quattuor primis Homiliis, quas Erasmus Latinas fecit, castigationis indigere visa sunt. Hinc enim admonebuntur interpretes, ut in vertendis classicis Authoribus minùs negligenter segerant, cum animaduertant eruditissimum ac summa facundia præditum virum tam sæpè, non sine ingenti Lectorum fraude falli, dum doctrina sua fretus, minùs, quàm par sit, industriæ ac iudicij adhibet. Igitur hom. i. in his verbis, quod quærebatur, illud erat, ut homines audirent eum excitatum à mortuis, &c. In Græco est, τὸ πνευμάτι .i. ut crederent. Super his Lucæ verb. Πρῶτοι δὲ ἐδίδασκετε, &c. Magna laus Apostolorum cum talia fuerint aggressi. G. ὅταν τὰ τοιαῦτα ὄσιν ἐγγεχειρισμένοι .i. cum talia eorum fidei commissa sint. Aliud enim significat ἐγγεχειρίζειν, quàm ἐγχεῖν. Super his verb. Per dies quadraginta, Aduolabat enim ac deuolabat. In Nulliano codice est, ἐφίετο γὰρ καὶ ἀφίετο. Infrà item, vbi habet Erasmi versio, Quapropter & incredulos per fidem colligimus, codex quosum vsus, habet: καὶ τὴν ἀποστόλων ἐπιπέσει μετὰ. hoc est, Atque etiam Apostolos eos hinc fuisse colligimus. Erasmus videtur legisse ἀπίστους, sed ἀποστόλους legendum esse patet ex his quæ sequuntur. Mox etiam pro, pudefaciunt, lubentius legerim, transfigunt, cum in Græco sit παρειέρισσι. Sic in his verbis, Vide quomodo desperationem hanc dissoluat, anxietatem malim, ἀγωνίας. Sequitur aliquanto post, Si Daniel angelum visurus semotus est. Vbi non animaduertit interpret ἀγγέλου hoc loco non semotionis nec secessionis significationem habere, sed grauisissimi cuiusdam metus, præ quo artus penè dissoluantur. Non longè hinc, Quoniam in baptismo, &c. Hæc sic potius vertenda sunt, Quoniam id quod præcipuam vim habebat, hoc est Spiritus, adest, per quem etiam aqua fit efficax. Perinde videlicet atque ipse Christus dicitur, cum tamen nequaquam vnctus esset oleo, sed Spiritum sanctum accepisset. Quanquam etiam alioqui comperire licet eos aqua tinctos fuisse. Erasmus hic dum voculam hanc ὡσπερουῶ in duas diuidit, cogitur de suo hæc verba addere, Sic & baptizati dicuntur discipuli, ut similitudini sua constet redditio. Paulo post, Iam enim multa de hoc baptismo dixerat. Erasmus hic quoque de suo hanc vocem, baptismo, addit. Et malè. subauditur enim, Spiritu, non, baptismo, ut patet ex eo quod mox sequitur, vbi tamen etiam grauiùs idem errauit, dum hæc verba, μὴ νομίσατε αὐτὸ ἐργεῖαι εἶναι ἀνυπόστατον ita transfert, Ne putarent hanc spiritus vim talem vt nusquam appareat. Non enim dubium est, quin ita potius vertendum sit, Ne arbitrarentur ipsum (spiritum) vim ac facultatem esse, quæ per se minimè subsisteret. Erant enim qui Spiritum sanctum personam haudquaquam constituere dicerent, sed ἐργεῖαι duntaxat esse, hoc est, vim quandam & operationem. Quorum sententiam refellit Gregorius Nazianz. Orat. 5. de Theolog. atque etiam vocabuli Homonymia ludens in Orat. de sancta Pentecoste, ait, huiusmodi opinionem aduersarij spiritus ἐργεῖαι .i. afflatum esse. Infrà ead. Hom. i. in his verbis, Si quis aditurus annonæ præfecturam, sibi parat quicquid ad vsum vitæ pertinet, Græca

Græca hæc parum commodè reddit Erasmus, *εἰ γὰρ ὅτι ἀρχὴν μέλλων ἕνεκα τῆς βιωτικῆς ὀφθαλμοῦ ἐξαιρούμεθα τὸν βίον.* Sic enim potius verti debent: Etenim si is qui mundanum aliquem magistratum aditurus est, toto antè vitæ tempore se præparat. Idem enim planè est *βιωτικὴ ἀρχή*, quod *κοσμικὴ*, vel *πεσοικος*. Eadem Hom. Tu verò vbi vigilandum erat, non occupas istam humanitatem Dei. G. *ἔνθα ἔδει ἀποδάσαι, ἔπειθ' ἀλλή τὴν φιλ.* i. vbi diligentia adhibenda erat, non huiusmodi benignitatem allegas. At illud crassius, quod paulo pòst hæc verba, *ἔται καὶ τὰ παρ' ἐαυτοῦ εἰσενέκωιδον*, vertit, quum eam nostra sponte amplectemur. Quis enim non videt ita potius transferendum, Quum ea quoque quæ muneris hostri sunt, præstiterimus. Quæ autem non multo pòst sequuntur, longiùs adhuc ab Authoris mente absunt. Vbi enim habet Latina versio, Cur autè istiusmodi causificationes aduersus tuam ipsius salutem vsurpas, Græca ad hunc modum habent: *τί οὐδ' ἂν καταξιώθεις, φησὶ πάλιν ἀπελευσεται κενὸς κατορθωμάτων;* i. Quid igitur, dicit aliquis, si is qui baptismum consecutus est, rursum virtutibus vacuus hinc abscessurus est? Sunt enim verba hominis baptismum differentis. Haud multo leuius est, quod inferius aliquantò sequitur, Quid ais homo, qui tantis malis plenus es ac deploratus. Semel factus es amicus, semel vltioni supremæ subductus es. Græca enim sic habent: *τί φῆς ἀνθρώπε; μετὲς ὧν κακῶν τοσούτων καὶ ἀπεγνωσμένος, ἀγρόον ἐγένεθαι φίλος καὶ μετὲς τῶν ἀνωτάτων τιμῶν ἀνιῶσθης.* hoc est: Quid ais homo? Cùm tot malis scateres, ac deploratus esses, repente amicus factus es, atque ad summum honorem euectus. Sed & aliquantò pòst contra omninò vertit, quàm oporteat. Sic enim habet ipsius translatio, Præclara verò & expetenda mysteria. At nullus animam agens capit lotionem. Ad hunc autem modum transferendum erat: Si præclara & expetenda mysteria sunt, nullus animam agens baptismum capiat. hoc est, non eò vsque baptismum differat, donec morti propinquus sit. Eos enim insectatur, quos veteres Clinicos appellabant, hoc est, qui non nisi sub vitæ catastrophæ baptizari volebant. Non longè hinc, pro, præsertim, reponendū, idque. Alioqui enim ridicula esset ratio. Sic etiam paulo pòst, pro, Nunc non est dies quadragesimus, vertendum, Nunc non est Quadragesimæ tempus. Infra rursum, hæc verba, Quam ob causam non perdidisti quò cœperas? non extant in Nulliano codice. Est certè sensui potius officere quàm prodesse videntur. Hoc enim vult Chrysostomus, eum qui ad baptismum non accedit, omni excusatione carere: cum autem, qui, cum ex vitæ Christianæ præscripto viuere aggressus sit, non tamen id præstiterit, causari posse præceptorum Dei grauitatem. Malo enim hoc loco Erasmi lectionè sequi, quæ *περὶ ἀγαμάτων* habet, quàm *παρημάτων*, vt est in Nullij libro. Quin in his quoque verbis, Rursum quos æstus pectoris sentio, quoties alios video sub extremum halitum festinantes ad initiationem, nec hinc fieri puriores, non leuis error mihi inesse videtur. Hinc enim suspicari quispiam posset baptismū in vitæ fine susceptum nil utilitatis asferre. Atqui Græcorum verborum sensus is non est, *ὅταν ἐπέθῃς ἰδὼ μετὲς τὰς ἐσχάτας φθάνοντάς ἀναπνοάς, καὶ μὴδὲ ἐντεῦθεν σαφρονίζομεθες* .i. quoties alios video ad extremos vitæ spiritus peruenire, ac ne hinc quidem tamen meliores ac prudentiores fieri. s. vt baptismum suscipiant. Quod autem mox sequitur, Et si contingat à morbo conualescere, grauius etiam dolet velut affectus contumelia, non sic intelligendum est, quasi doleat se sanitati restitutum esse, verūm quia ægrè fert se ad suscipiendum baptismum inductum esse, quia per ea pacta, quæ in sacro lauacro cum Deo

ineuntur, videt sibi interdictas voluptates, quibus diutiùs frui veller. Paulo pòst, typographorum, vt reor, negligentia scèdum erratum obrepfit. Vbi enim habetur, In hoc dedit baptismum, non vt eo accepto mox decedamus, sed vt semper viuentes baptismi fructus proferamus, quis est tam plumbei ingenij, quin prima fronte perspicere possit, pro, semper viuentes, vnico vocabulo legi debere, superiuentes, G. ὀπιζήσαντες. Sub finem, Non enim vestra culpa fiunt ista, sed ingratorum. Ego autem sic, Non enim nostra culpa ista fiunt, sed v̄cordium hominum. Id enim significat hoc loco ἀγνωμόνων vocabulum. Hom. 2. hæc verba, eòque multo cum honore ad eunt, malè hic inserta sunt: nec ea habet Nullij codex, imò nec Oecumenius agnoscit: verùm paulo pòst, vbi in Latina versione est, Sed quid dicunt, Nullianus liber habet, ἀλλὰ μετὰ πλείονος πῦρος προσῆλθον λέγοντες .i. cum maiore honore accedunt, dicentes. Infrà in his verbis, Hæc scire futura magnum est, &c. Græca sunt huiusmodi: τί γὰρ εἶπέ μοι μᾶζον, τὸ μαθεῖν ὅτι βασιλεύσῃς πῆ, ἢ τὸ πῶτε; id est, Quid enim quæso maius est, scire quòd quispiam regnaturus sit, an quo tempore? Infrà adhuc, Si quidem illud abstulit, videlicet vt resurrectionis principium videretur. Græca autem sic habent: παρέλακε γὰρ ἐκείνο τὸ πῶ ἀρχῆν ἰδεῖν. hoc est, Minimè necessarium illud erat vt principium viderent. Erasimus ita vertit, quasi in Græco παρέλακε legisset, Sed sanè παρέλακε legendum est, vt etiam legit Oecumenius, hunc locum exponens. Paulo pòst, Vt non gererentur, Lege, vt non omnia gererentur. Et aliquot pòst versibus, Quamquam hoc & de Spiritu dictum est. G. πατέρος αὐτῆ, de ipso Patre, non πνεύματος, vt videtur Erasimus legisse. Liquet enim hunc locum Psalmistæ ad Patrem referendum esse. Mox, Mihi sanè videtur hæc, &c. Hæc sic lubentiùs verterim: Hæc enim eis adhuc interrogantibus, ac vehementer ad ea attendentibus quæ dicebantur, vigilantibusque ac minimè dormitantibus facta sunt. Quin etiam nubes ob eum extitit. Nam Moses ingressus quidem est in caliginem, verùm non illius causâ adhibita est nubes. Non longè hinc Superest vt digni videantur, quibus fides habeatur in his, de quibus loquuntur. G. ἀξίωσις ἢσαν ἐκείνοι ἐκ τῆ εἰπέειν, ἄνδρες γαλιλαῖοι. τὸ γὰρ ἴδω τὴν πατρίδα μαθεῖν .i. fidem illi merebantur ex eo quod dicerent, Viri Galilæi. Hoc enim erat patriam eorum perspectam habere. Infrà, Eò quòd illis secundi aduentus non mediocris cognitio data sit. Gr. ἔ μικρὸν ἀνιγμα, non parua significatio. Mox, Protinus addunt castigantium verba. Nullij codex habet κολακούντων: sed κολάζοντων malo, cum Erasmo. Neque enim κολακεία in angelos cadit. Nō longo intervallo, Vsq̄ ad eò delectabantur illius mansuetudine. Græc. ἔπος ἤδεσαν αὐτῶ τὸ ἡμέρον .i. Vsq̄ ad eò ipsius mansuetudinem compertam habebant. Paulo pòst, Aptum profectò congruūque responsum. Ego autem: Aptè profectò atque opportunè id Esaiæ dicere liceat, Fatuus fatua loquitur. Non multo pòst, Inducis malitiam creatam. Gr. ἀγέννητον .i. increatam. At grauius est quod non ita longè hinc sequitur, Nec verentur his senectutem ac longæuitatem immensam dare: cū in Græco sit, τὸ γέρας τὸ μέγα αὐτοῖς ἀποδιδόντες .i. decus ingens ipsis (si malis) tribuentes .i. eandem cum Deo æternitatem. Verùm in loco meridiana luce clariore turpius adhuc postea labitur in his verbis, Tempestiuum igitur existimarunt iniqui loqui nugalia: cū in Græco sit, εὐχρηστοῦ οὐ εἰπέειν, διηγήσαντό μοι παρρημοὶ ἀδολεχίας, hoc est, Tempestiuum itaque fuerit dicere, Narrauerunt mihi iniqui fabulationes. Hom. 3. Sed si quando ob aliquam causam res deuenerit ad contentionem, non tanquam ad principatum

parum aut praefecturam fratrum atcedamus. Gr. ἀλλὰ εἶπω τίνος ἕνεκεν ἀξιμά-
 χητον τὸ ἀρχαῖα γέροντι; &c. At dicamne cur res hæc (nempe praefectura Ec-
 clesiastica) tanta contentione experatur? Quia non tanquam ad fratrum cu-
 ram & gubernationem accedimus, sed tanquam ad honorem nostrum & ob-
 lestationem. Paulo post, Rursus nisi semet omnibus præbeat. Delendum est,
 semet. De pecuniis enim loquitur Chrysofomus. Eodem modo pro his verbis,
 vt nulla ratio possit æstimare, lubenter reposuerim, vt nulla oratio possit expri-
 mere. Paulo post, Euenit vt quis successionem accipiat virorum improborum,
 quid consilij capiat, peccatis præuentus. Gr. σωβέη πινὰ τὸν κληρὸν δέξασθαι ἀν-
 δρῶν μορθηρῶν. τί δὲ βεβλήεσθαι ὅτι ἀμαρτήματα περιλαβῶσιν; hoc est: Contigit
 vt quidam vir improbus electus sit. Quid hîc consilij capiendum est ob præte-
 rita peccata? Ibid. Non oportet illum amittere. Gr. ἀφῆναι, i. absoluere. Ibid.
 An excutiendus est prior? Gr. ἐκκόψαι δὲ ἀρῶτον; An prius cum excindere
 opus est? Ibid. Non oportet eligere quenquam, nec in alium reuocare gradû.
 Sic fortasse melius: Non oportet eum eligere, nec ad alium gradum proue-
 here? Infrà: Quum concupisces sacerdotium, ex aduerso pone criminationes;
 quas illi perpeti necesse est. Gr. ἀπίστησον τὰς εὐθυσίας τὰς ἐκείνῃ. i. ex aduerso op-
 pone rationes, quas in futuro æuo reddendas habebis. ἐκεῖ enim idem est quod
 ἐν τῷ μέλλοντι. Paulo post: & præsentem deiiciant. Gr. χακίζοντες, vituperent.
 Mox, Hoc & nunc conuenit dicere, &c. In Nulliano codice Græca sunt
 huiusmodi. μᾶλλον δὲ νῦν ἔδὲ μετὰ τὸ ἐκβιῦσαι δῆλος τοῖς πολλοῖς. ἔ γὰρ ἔστιν αὐ-
 τοῖς πόλεμος. i. Imò, vt rectius loquar, plerisque, nec posteaquàm excesserint,
 perspicuum est bellum. Neque enim ipsi bellum gerunt. Non longè hinc,
 Quem enim conscium adibis, si procuraris vel per teipsum, &c. Vbi fallitur
 Erasmus, dum non animaduertit ποῖω σωεῖδῃ idem esse quod ποῖα σωεῖδῃς
 i. quanam conscientia. At illud crassius, quod aliquantò post sequitur, Neque
 enim arbitror quenquam, quamuis admodum gloriæ sitientem, nisi vocet ne-
 cessitas, velle Episcopû designari: solum in Græco habeatur, μὴ χαλδῶσις χρείας
 ἡελί(α)ν ἢ ἀπλῶς ἐπιδείκνυσθαι. i. velle sese duntaxat ostentare. Neque enim
 hic loquitur Chrysofomus de Episcopatu: sed ait se non ambitionis studio, sed
 necessitate compulsus huiusmodi orationem habere. Itaque non mihi cum
 Erasmo conuenit; qui ἐπιδείκνυσθαι idem esse putat quod ἀποδείκνυσθαι, vel
 χειροτονεῖσθαι. Non longè post: Optarim enim ipse vel millies execrabilis esse.
 Gr. πηρωθῆναι. i. excæcari, luce orbari. Sic mox, Dormienti mihi obseruami-
 ni. Emoriar nisi videor similis dolore exanimatis, nisi attonitus. Gr. χαρῆδοντι
 μοι παρῆσθε, εἰ μὴ τοῖς ὄψαλι τοῖς ὅμοια, εἰ μὴ τοῖς ἐξερηρόσιν. i. dormienti mihi
 adeste, ac perspicite an non paralyticis similis sim, an non iis qui mentis errore
 affecti sunt? Ibid. Rursus quantum animi solatium, si vos probati sitis. Gr. τίς
 ἀνυμία, ἢ ἐξ εὐδοκμοῦτων; hoc est, Qui mæror, vobis virtute florētibus?
 Hom. 4. non longè à principio, Sed vt magis excitaret. Sic lege, Sed è cælo: vt
 animos illorum magis excitaret. Ac repleuit, inquit, totam domum. Longo
 post interuallo, Et Samuelem qui post quadraginta annos quum populi rem
 administrasset, tamen adhuc nutriebatur in templo. Vbinam hæc hauserit
 Erasmus nescio. Neque enim Scriptura hoc refert, nec Chrysofomus hoc ait.
 Sic enim Græca habent, καὶ μετὰ πέντε καὶ ἄρῃοντα ἔτη τῆς διημαγωγίας ἀπόμυρον,
 τοῦ Σαμεὴλ ἀνακρεθόμενον ἐν τῷ ναῷ. i. & post quadraginta annos administra-
 tionem populi capessuit: & Samuelem qui in templo enutriebatur. Erasmus
 autè Samuēli tribuit id quod ad Mosē spectat. Paulo post, Frustrà gesserint.

Addo particulam negatiuam ex Nullij codice. Infrà: Nam Hieremias hîc illos reddit verecundos. Gr. ἄσωφρόνισεν. i. prudentiores reddidit, castigauit. Mox Istitis nullus apparuit adhuc in terris agentibus. Gr. πᾶ ἐν τῇ γῆ δώκθισιν. i. terrena consecrantibus. Erasmus ita vertit, quasi in Græco esset, ἐν τῇ γῆ ἀγασθῆσαν. Aliquantò inferiùs: Pulchrè hoc dixit, quandoquidè hoc esse profitebatur. Vsq̄ueadè sonitus illos reddiderat attonitos. Liber quo sum vsus, ita habet: καὶ γὰρ τὸ αὐτολόγητο. ἕτως αὐτὸς ἐποίησεν ὁ χριστός. Mihi tamen magis placet, ἐποίησεν ὁ ἦχος, vt Erasmus legisse videtur, ob id quod deinceps sequitur, vbi alludit Chrysostomus ad illud Dauidis, In omnem terram exiuit sonus eorum, &c. Infrà adhuc: Vbicunque fuerit improbitas, vnum hoc duntaxat studet nempe dicere. Quid tandem? &c. Gr. ἢ γὰρ ἰταμότης ἐν ζητῆ μόνον, εἰπὲν ὅτι δήποτε, ἔχ ὅπως πὶ λόγου παρ᾽ ἡμᾶς ἐχόμενον εἶποι. Quæ verba meliùs reddidit apud Oecumenium Hentenius ad hunc modum: Improbitas nanque id vnum quærit, vt quoquo modo aliquid dicat, non vt rationale aliquid dicat, sed tantum vt dicat. Hæc enim postrema verba addo ex Nulliano codice. Ibidè: In tanta versantes desperatione. Gr. ἀθυμία, mœrore. Nam desperationis vocabulum Apostolis non quadrat. Mox: Hebetudini crapulæque rem totam ascribunt. Gr. τῇ ποιότητι, i. qualitati, non autem quantitati. Ibid. Vidēsne illic curiositatem, &c. Hæc sic fortasse rectiùs, planiùs quidem verti possunt: Vides illic sollicitudinem (κηδεμονίαν,) hîc animi fiduciam? Nam etiam si illi admiratione ac stupore affecti fuissent, an non tamen sic quoque mirandum fuisset in tam numerosa multitudine in verba prorumpere hominem illiteratū & idiotam? Paulo pòst, Apud hostes & vociferantes. G. φοιῶντων. i. cædem anhelantes. Infrà ead. Hom. Num irrisionibus & conuiciis præsentium succubuerunt. Gr. ἐχὲν γέλωτι καὶ θυμῷ καὶ χλευαστῶ ἐμάχοντο; An non cum risu & ira & suggillatione dimicabant? Mox: Alij etiam scommatis incessabant. Erasmus legisse videtur ἐχλεύαζον. Nullianus tamen liber habet ἐκλόλαζον. i. cruciatu afficiebant. Quam quidem lectionem potius amplectendam puto. Non longè hinc: Aduersus principes, qui publicum in ipsos ius habebant. Gr. πῶ κατ' αὐτῶν ἐξουσίαν ἐχόντων πάντων. i. cunctis potestatem aduersus eos habentibus. Hoc enim vult Chrysostomus ea conditione Christianos tum fuisse, vt cuius eòs pro libitu vexare liceret. Proximè sequitur, Qui in Academia. Platonis & Aristotelis deambulationibus exercitati depugnant. Gr. κατὰ σκεπέντων. i. computruerant. Sed multo grauius est quod deinde sequitur: Et in Stoicorum porticibus fuerant occupati, &c. Græca enim sunt huiusmodi: καὶ ὁ παρὲν λίμνας ἠχολημδρος ἕτως αὐτῶν ἐπαράτησεν, ὡς εἰδὲ ἐπὶ τῶν ἰσθμῶν ἀγλάτης ὁ ἀγὼν ἰὼ αὐτῶν. i. Atque is qui in stagnis sese occuparat (i. Petrus) viqueadè ipsos superauit, tanquam ei cum mutis piscibus certamè esset. Infrà, Obtegetis faciem, G. ἐγγαλίμαθε. i. pudore suffundemini. Aliquanto pòst: Quid hîc non est stultiloquij? Gr. ποίαι τὰ ἅτα ἐμύας; id est, Qua mûsca hæc non digna sunt? Non longè: Demonstrantes ea quæ per nos facta sunt, meliora esse quàm nos ipsos. Sic rectiùs: quæ nostra causâ facta sunt, nobis ipsis præstantiora esse.

Ammianum Marcellinum à Gregorio Naz. minimè dissentire in his quæ de Iuliani leuitate scribit. C A P. X X V.

CV M Iulianum Imperatorem, qui ob nefariam à Christiana religione defectionem, Apostatæ cognomentū est consecutus, insigni quadam leuitate ac morum

ac morum inconstantia laborasse; Diui Gregorij Naz. testimonio competissem, non sanè potèram non vehementer mirari, quid esset, quamobrem contra eum Ammianus Marcellinus lib. 25. lentioris ingenij fuisse scriberet. Sic enim illic habetur: Lentioris ingenij: verùm hoc instituto rectissimo temperabat, emendari se, cùm deviaret à fruge bona, permittens. Quæ cùm primò legerem, mirabar equidem ei lentitudinem atque cunctationem à gravissimo Authore tribui, cùm leuitatem, hoc est, contrarium vitium, Diuus Gregorius vir summa sanctitate atque doctrina, plerisque locis obiiceret. At cùm locum illum Marcellini propiùs inspexissem, accuratiùsque perpendissem, statim ipsi cum Gregorio bellissimè conuenire reperi: atque id omne dissidij, quod prima fronte occurrebat, ex Librariorum oscitantia atque imperitia natum esse. Legendum enim est eo loco, leuioris, non, lentioris. Quam quidem emendationem ne quis, vt inani tantùm coniectura nixam, reiiciat, eam eiusdem Marcellini autoritate comuniam. Sic enim de Iuliano scribit lib. 22. Leuitatem agnoscens commotioris ingenij sui, præfectis proximisque permittebat, vt fidenter impetus suos aliorum tendentes, ad quæ decebat, monitu opportuno frenarent: monstrabatque subinde, se dolere delictis, & gaudere correctione. Ex quibus verbis meridiana luce clariùs patet, submouendam esse vitiosam illam dictionem, lentioris, ac reponendam, leuioris. Vtrobique enim idem leuitatis vitium in impio illo fidei desertore notatur.

Auoris censura de Socrate historice Ecclesiasticæ scriptore.

CAP. XXVI.

CVM Socratem eum, qui Ecclesiasticam historiam literis mandauit, è Græco in Gallicum conuerterem, malè sæpè numero animum meum habuit, quòd mihi cum eo authore rem esse perspicerem, qui Nouati perfidiam atque impium schisma sequi potius haberet, quàm Ecclesiæ fidem & vnitatem amplecti. Nihil enim libentiùs facit, quàm vt non modò oblata, sed etiam interdum quæsitâ occasione, in Nouatianorum laudem multa cõmemoret. Quin etiam miracula ipsis lib. 1. cap. 9. & lib. 7. cap. 17. tribuit: quibus tamen, quia nullius Scriptoris Catholici testimonio atque autoritate cõfirmantur, quantum fidei habendum sit, prudenti atque orthodoxo Lectori iudicandum relinquo. Quanquam non ignorem falsos quoque Prophetas interdum res miras & prodigiosas edere posse. Sed eas pietati ac vitæ sanctitati eorum, à quibus eduntur, assignare (vt hic, & in Eutyriano & in Paulo Nouatiani facit, quos & pius & θεοφιλῆς .i. Deo charos fuisse testatur) mihi nullo modo probari potest, cùm sciam Deo odio fuisse schismaticos omnes, ac falsi dogmatis assertores. Illud autem grauissimè atque indignissimè tuli, quod lib. 4. cap. 23. refert, eos à Nouati recenti dogmate suscipiendo abhorruisse, quos peccare ac vitii operam dare delectabat. Quod quidem dictum in Orthodoxos nimis cõtumeliosum est, dignumque profectò quod anathemate feriat. Quæ enim atrocior magisque execranda blasphemia excogitari potest, quàm dicere, Catholicos non alia de causa in eorum sententiam potius concessisse, qui Nouati dogma damnandum censuerant, quàm vt vitii suis liberiùs indulgerent? Sed & illud quoque iniquè ferendum est, quòd si quis pio zelo incensus Nouatianos acriùs infectetur, huius nomen existimationemque perstringere ac labefactare studet: sed ita obliquè, vt minùs perspicaci Lectori non tam dolori suo

atque iræ obfequi, quàm veritatis rationem habere videatur. Sic nimirum illum nunquam satis laudatum Chryfoftomum, quia Nouatianis Ecclefias quasdam ademerat (vt refert lib. 6. cap. 10.) idcirco eodem lib. cap. 3. & improvidum eum, & præpofterè simplicem, & immodicè liberum, ac denique in familiaribus colloquiis nimis insolentem ac fastidiosum, fuiſſe ait: & cap. 19. plus iracundiæ quàm pudori dare conſueuiſſe. Eius etiam in exercendis inimicitias acerbitatem, animique implacabilitatem notat eod. lib. cap. 10. & ſuperbiam ſub perſona Seueriani, cap. 14. Ac præterea, velut iam apertè Nouatianum ſe eſſe prædicans, cap. 17. non veretur dicere iſtam quibuſdam (hoc eſt Nouatianis) Chryfoſtomi damnationem viſam fuiſſe, quòd Nouatianis Ecclefias quasdam abſtuliffet. Quo etiam modo cap. 19. os illud impudens aurei oris homini hoc obſistere non dubitauit, quòd in quibuſdã concionibus contemnendam eſſe caſtitem ac temperantiam doceret. Ex quonam autem melle hoc venenum ille, tanquam aranea, traxerit, audi, nimirum ex hoc ſanctiſſimo dicto, Si millies lapſus pœnitentiam egeris, in Eccleſiam ingredi. Quæ quidem verba, velut hæreſim ipſius apertiſſimè iugulantia, vipereo mortu impetit. Eundem etiam in modum lib. 7. cap. 11. Romanorum Pontificum potentiam exagitat, quia cap. 9. ab Innocentio, & 11. à Zoſimo Nouatianis ereptæ quædam Eccleſiæ fuerant: quemadmodum item eandem ob cauſam iniquiorem interdum eod. lib. ſe præbet Cyrillo Alexandrinorū Antiftiti. At contrà, Deus bone, quàm mirificis laudibus Atticum Chryfoſtomi ſucceſſorem in cælum effert: penè vt præ illo hic nihil fuiſſe videatur! Quanquam equidem Attici laudibus non inuideo (nam & ex eo Theodoritus, vt erudito atque orthodoxo Antiftite loca quædam in Polymorpho citat) verum illud doleo, Socratem, cum in Atticum tam effuſus ſit, in Chryfoſtomo tamen, qui Atticum multis paraſangis præcedit, tam parcum ac malignum eſſe. Cur autem Attico tantoperè fauceat, liquet ex eo, quòd lib. 7. cap. 25. eum Nouatianis haud aduerſariū fuiſſe ſcribit. Imò etiam illic, vnde ipſum laude afficere geſtit, hinc ei grauiffimam labem inurit. Nam præterquàm quòd nemini rectè de religione ſentienti probari poteſt, quòd Atticus beatum dicat Aſclepiadem Nouatianum Episcopum, quoniam præclarum munus 50. annos adminiſtraſſet, quis illud Apophthegma ferat, Nouatum laudo, Nouatianos laudare nequeo? Nam ſi verè hoc Atticus pronuntiauit (vix enim hoc de Catholico crediderim) certe, ne ſi Demoſthenes quidem reuiuifcat, eum à grauiffimi criminis nota liberare queat. Quid enim turpius, quid flagitioſius, quàm eum laudare, cuius nomen ob impiæ crudelitatis plenam hæreſim in infamia verſatur, ſempèrque verſabitur? Quòd autem ibidem ait, ſe, ſi tum extitiſſet, idem facturum fuiſſe, quod Nouatus feciſſet, hoc eſt, eos, qui idolis cultum adhibuiſſent, minime ad communionem admiſſurum fuiſſe, ſi Socrates hoc falſò in eum non conuicit, fanè ipſe non iam vt paſtor, ſed vt lupus, loquitur. Habes, Lector, quid mihi in Socrate animaduertendum videatur.

Indicantur loca quædam, in quibus Eufebius parum orthodoxè ſentire videtur.

CAP. XXVII.

INTER ea ingenij monumenta, quæ nobis ab Eufebio Cæſarienſi Episcopo relicta ſunt, non poſtremum locum obtinet volumen illud, quod Demonſtrationem Euangelicam complectitur. In quo tamè quædam interdum aſpergit, quæ

quæ ἰσοχρονίον quiddam sonant, magisque Arriano dogmati fauere, quam Concilij Niceni decretis, orthodoxæque fidei astipulari videntur. Quocirca nequis imprudens ad huiusmodi scopulos impingat, fideique naufragium faciat, eos hoc Capite indicandos suscepi. Libro 4. cap. 2. Patris δημιουργία .i. opificium Filium vocat: quæ quidem vox planè improbanda est, vt quæ de rebus conditis tantummodò vsurpari soleat. Ibidè etiam ὑπερέτιω Patris (quemadmodù & ὑποουργόν lib. 6. in Præfat.) eum appellat: atque à Patre (πατρός enim legendum, non πατρός) suffectum fuisse, vt per eum, tanquam per organum quoddam omnia dirigerentur. Hæc porrò vocabula, vt Dei Verbi maiestate indigna, meritò semper à Theologis omnibus rectè sentientibus explosa sunt. Ac rectè colligit Nazianzenus in Orat. habita coram 150. Episc. hac ratione Filium nobis inferiorem futurum esse, siquidem nostra causa extiterit. Eodem modo lib. 5. cap. 1. secundam causam Filium vocat, & cap. 6. secundum Dominum. Et cap. 4. eum δευτερίων ἡξιστάτου .i. secundas honoris partes consecutum esse: & cap. 11. præstantiorem quidem ipsum esse omni Angelica natura, μέγιστὸ δὲ ἢ χεῖρ τὸ ἑρῶτον αἶπιον .i. inferiorem prima causa. Quæquidem loquendi formæ Arrianilimum apertè olent. Vnde etiam interpres consultò in hoc postremo loco ab Authoris verbis deflexit, vertitque, Profectus autem ab eo qui Pater est. Maluit enim à fidi interpretis officio recedere, quàm ea Latinè reddere, quæ ab Orthodoxa fide discrepabant. Illud autè durius, ac longius amandandum, quòd eod. lib. 5. cap. 8. Patrem Filij Deum ac Dominum esse dicit. Falsissima enim est hæc propositio. Dei quippe ac Domini vocabula, quemadmodum est apud Gregor. Naz. Orat. 2. de Filio, ex eorum numero sunt, quæ ad aliquid referuntur. Deus enim eorum ratione dicitur, à quibus colitur: & Dominus respectu eorum, qui ipsius dominio subiecti sunt. Quorum cum neutrum in Filium cadat (nam Deitatis ratione nec Patrem colit, nec ipsius imperio subiectus est) absurdum planè est, Patrem Filij Deum ac Dominum dicere. Arriana ergo censenda est huiusmodi propositio, qualis illa, qua impius Eudoxius conciones suas auspiciatus fuisse traditur, πατὴρ ἀσέβης, υἱὸς εὐσεβίης. Eiusdem farinae est, quod eod. lib. cap. 4. vnum solum verum Deum, quique propriè ita appelletur, Patrem esse ait: secundum autem, hoc est Filium, participatione duntaxat veri societatem cōsecutum esse. Ac paulo post, eum, post Patrem, tanquam Deum, honorandum esse, propter inhabitantem in ipso Deum. Quæquidem locutiones nihil minus quàm Orthodoxæ sunt. Quis enim æquis auribus accipiat, Filium post Patrem, ac non potiùs cum Patre colendum esse? Quis item, ob id demum colendum eum esse, quòd Pater in ipso habitet? Quis rursus id quod aliquanto post ait, eum solum propriè Deum dici posse, qui Deitatem à nemine acceperit? Quis denique illud, Filiù propter Patrem θεοποιεῖσθαι .i. Deum effici? Nec minùs reiiciendum est, quod cap. seq. eundem ὑποουργόν τῷ πατρὶ esse ait, ὡς ἑπιτελεωμένον τῷ μέγιστος δημιουργεῖν. quod tamen emollire studuit interpres, dum μέγιστος vertit, illius. Nam quod & cap. 17.

lib. cap. 17. ei magis assentiri possum, cum illud, Vt cognoscant te solum Deum verum, soli ingenitæ naturæ convenire ait, quasi vide icet Filio quoque ac Spiritui sancto non item convenire queant. Multo enim rectius & Basilius lib. 4. contra Eunom. & Nazianz. Orat. 2. de Filio, id dictum fuisse volunt ratione ac respectu falsorum Deorum, quales à Gentilibus colebantur. Postremo in Præfat. lib. 6. Filium, δευτέραν μετὰ τὸν πατέρα ὕστατον dicit: quod quidem à veritate apertissime abhorret. Vnde etiam interpres maluit ita vertere, alteram autem præter illum, & cum illo personam, quam Græca ad verbum reddendo, pravam atque à vero dissidentem sententiam exhibere.

Emendantur loca quadam in eodem Eusebii opere.

CAP. XXVIII.

QVONIAM ea, quæ aduersus Orthodoxam fidem facere videbantur, superiore capite ostendimus, nunc iam, quid in eodem Eusebii opere tam Græco quàm Latino corrigendum videatur, paucis indicandum est. Primum igitur, vt Græcis manum admoveam, lib. 1. cap. 6. in his verbis, ἀλλά τιναν ἀπὸ ῥητοτέρων ἰδέα συμβόλων τὴν κατ' αὐτὸν ἰρησικίαν ὀπιτελεῖν νομοθετίας, haud paulò lubentius ἢ ἀλλὰ legerim, quàm ἰδέα. Cap. 10. vbi habetur, ἐδ' ἀθροπίνων κεκλιμηθῆν, καὶ ἴεαν δ' ὀπίνοιαν, quin ὀπίνοιας legendum sit, equidem minimè dubito: quemadmodum etiam legit interpres. Sed & eodem, hoc est ultimo cap. in his verbis, ἀμαρτία ἐστὶν ὑπὸ τῆς ἀμαρτωλῶν τῆς κόσμου, κατὰ τὴν δὲ ὑπὸ τῆς ἐμμερόντων πᾶσι τοῖς γεγραμμένοις ἐν τῷ Μωσῆος νόμῳ, apertissime liquet, ante ἐμμερόντων negatiuam particulam collocandam esse. Alludit enim ad illud Scripturæ, Maledictus omnis qui non permanserit in omnibus quæ scripta sunt in Lege: atque Christum hanc execrationem ab iis sustulisse, qui à Legis Mosaicæ iugo ad Euangelicam vitam sese transfulerant. Iam lib. 3. cap. penult. quis non hoc facile mihi concedat, vt in his verbis, νόμοι ὀπιτεπτικοὶ πάσης ἐκθέσεως καὶ ἱερωδῆς διαίτης, ἀναπρεπτικοὶ potiùs legam: cum de sanctissimis Christi legibus sermo habeatur. Quis non item illud, vt in ultimi capitis fine, non nihil hæc verba immutem, καὶ ἁρετῶν φρονεῖν ἀρχαῖοις, ac legam καὶ τὰ ἁρετῶν, cum hic de Christianis Eusebio sermo sit. Sed & aliud mendum est in lib. 4. cap. 6. quod ab interprete minimè animaduersum, erroris ansam ipsi porrexit. Secutus enim Græcum codicem, qui habet, ἐδένα τῆς ὀπί γῆς μείνη ἂν ἀδύνατον, sic vertit, num liberum sit atque indifferens earum rerum, quæ ad terram pertinent, cuius permansere: cum tamen minimè dubium esse possit, quin ita potiùs vertendum fuerit, Neminem mortaliū interitus expertem fore. ἀδύνατον enim in Græco legendum est, vt sensus ipse manifestissimè ostendit. Nam quod eod. lib. cap. 15. hæc verba, ἔλαμον δὲ τὸν οἶκον ἐν τῆς αἰῶνι, negantem particulam desiderant, extra controuersiam esse puto. Ac ne illud quidem mihi excuti potest, quin seq. cap. in explicatione loci illius 1. Reg. Ecce dies veniunt, error etiam in Græco obrepserit. Vbi enim habetur, ἐὶ γὰρ τὰ παρὰ τῆς βρωμάτων ἀδύνατον, καὶ τὰ παρὰ τῆς ἐορτῆς καὶ σαββάτου νενομιστημένα, &c. pro ἀδύνατον, legendum ἀδύνατον. Neque enim lex vetus ciborum ἀδύνατον habebat, sed discrimen ac delectum. Iam lib. 6. cap. 20. quin τοπικῶς ὀπιτεπτεῖν μέρει τινὶ τῆς γῆς legi debeat, non, τοπικῶς, vt excusum est, clarius est, quàm vt demonstratione indigeat. At verò cap. 24. in his verbis, ὡς καὶ Ἱερουσαλήμ πᾶν τὸ θεοσεβὲς τόπισμα, vulgatam lectionem retineo. Neque enim

enim hic necesse habuit interpres *πολίτευμα* emendare (vertit enim, pium ac religiosum civile institutum) cum *πίπισμα*, id est *πίπος*, huic loco rectius quadrer. Reliqua errata emendatu perfacilia sunt, nempe lib. 7. cap. 4. *ἀρετῶς θεῶ βιωῶσα*, non *ἀρετῶς*, vt in libris editis. & pag. 232. *ὅτι δ' γενέσταις*, non *γενέσταις*, & pag. 292. *ἐναγέστατος*, non *ἐναργέστατος*. Nunc ad Latina veniamus, quæ sanè in editione Basiliensi plerisque locis valde corrupta sunt. Nos ea, quæ Authoris sensum perturbant, breuiter ostendemus, ac corrigemus. Lib. 1. cap. 6. vitiosè legitur, simulacrorum cultu introducto, pro interdicto. Et paulo post, In patre, pro, in parte. Lib. 3. cap. 6. pro, euidentibus rebus, omnemque aperientibus rationem, lege, operientibus sermonem, G. *καλυπτότων*. i. vt sæpe Chrysostomus loquitur, *ὑποκαλυπτότων*. i. superantibus. Cap. 7. in his verbis, Romanum imperium euasisse, lege, inuasisse: vt etiam lin. sequenti, nulla mercede, pro, vlla. Vltimo capite, pro, Lyciam, repone, Libyam. Lib. 4. cap. 10. pro, indigenti, lege, ingenti. Cap. 15. pro, Princeps factus, particeps factus. Et sub finem, confessor, non, confessor. Lib. 5. in Præfat. pro, omnia, lege, omnia. Ac non multo post, pro, Nanque homines quiduis à Diis, &c, emenda, quibus à Diis. Cap. 5. interitionibus legendum, non, interioribus. Et paulo post, Concordat sacrum, non, concordia. Lib. 6. cap. 1. pro, contradictionem, lege, contractionem, G. *ὑποσολιῶ*. Cap. 2. pro, vultus, vult is. Cap. 15. qui ruffo inuehitur, adde, equo. Cap. 16. lege, quæ disposuit, non, quas disposuit. Cap. 18. lege, extremum pertulit casum, non causam. Cap. 20. lege, quodumve regum, non regnum. Et paulo post, Domino præsentē. Hæc sunt quæ in Basiliensi editione carptim emendauimus. Reliquum est, vt loca quædam, in quibus Donatus interpres Eusebij mentem non satis assecutus fuisse videtur, in medium proferamus. Lib. 1. cap. 5. hæc verba, *τίς ἄν ὁ διλάττωμα εἴη πλεῖν τῶ πρὸς ἡμῶς μετὰ τὴν πατέρα κριολογοῦντος θεῶ λόγου*, Latine sic reddita sunt, Quis tandem hic, qui sic visus est, alius fuerit præter Dei Verbū, quod seipsum ad tempus de propria magnitudine demiserit, vt alibi quoque dicendum est. Quam autem hæc cum Græcis consentiant, viderint, qui vtriusque linguæ cognitione præditi sunt. Sic autem potius vertendum erat, Quisnam autem alius esse queat ille qui hîc significatur, quam Deus Verbum, qui à nobis post Patre Domini vocabulo appellatur? Cap. 6. *ὡς εἶναι τὴν χερτὴν ἀφ' ἡμεῶν ἐδ' ἄλλου τῆς ἐκείνης τῆς ἀρχαιοτάτης τῆς Μωσαϊκῆς χρόνων εὐσεβῆς πολιτείας*. Donatus, Ne Testamentum nouum aliud esse putemus, quam antiquissimam illam Mosai-corum temporum coniunctam civilem rationem. At hoc loco non animaduertit Superlatiuum Comparatiui loco ab Eusebio vsurpatum fuisse. Huc enim toto hoc capite tendit, vt ostendat eam vitæ rationem, quam Lex Euangelica præscribit, eandem esse cum illa, quam antiquitus, atque ante Mosai-cæ legis tempora, pii viri sequebantur: quemadmodum ostendit ex eo vitæ genere, quod Iob profitebatur. Non longè infra, de Mosis lege loquens, *αὐτοῖς δὲ τοῖς τῶ Ἀβραάμ ὑποκόμοις, μὴ οἷοις τε εἶσιν ὁμοίως τοῖς πατέροσι χατοροῦν, τὸν ὑποσε-βηκοτῶν καὶ ἀπὸ τῆ βίον παρ' Ἰδδου*. i. Ipsis inquam ortum ab Abrahamo trahentibus, vt qui non iam æquè ac maiores sui omnes virtutis numeros absoluere possent, inferiorem atque imperfectam vitæ degendæ rationem tradebat. Donatus autem sic vertit: Ipsi Abrahamæ nepotibus, & ab eo ortum trahentibus, qui non quemadmodum ipsi patres suam quæ subsecuta est inferiorem vitam suam dirigere poterant, tradita est. In quo idcirco fallitur, quod *χατοροῦν* iungit cum *βίον*: quod tamen hîc absolutè legendum est. Nam accusatiuus ille

perspicuè ad verbum *παρεδδου* referri debet. Sequitur mox in Græco, ἀφίτη μὲν αὐτὸς ὁ Μωσῆς τῆς ἀγίου πολυθείας, ἀπὸ δὲ ἐπι τὸν πᾶσαν δημιουργὸν θεόν, τῶν αὐτῶν βαρῶν βαρῶν εὐσεβείας, ὡς ἐν εἰσαγωγῆς καὶ προσφῶν τῶν πελαγίων προσεβλημένος. Quæ postrema verba ita transtulit Donatus: perfectiorum illorum vitam quasi in ingressibus & vestibulis pietatis obiticiens. Ego verò sic: primum illum pietatis gradum, velut in perfectionis vitæ elementis ac vestibulis præstruens. Neque enim hoc vult Eusebius, Mosem perfectissimam illam præcorum hominum vitæ rationē Israëlitis proposuisse, sed eos ad illam, quasi gradibus quibusdam prouehere studuisse: quorū primus in eo situs erat, ut eos ab impia Deorum multitudine abductos ad veri ac sempiterni Dei cultum conuerteret. Sed & vlt. cap. eiusdem libri, vbi rationem reddit Eusebius, cur Legis Mosæicæ tempore animantia Deo in sacrificium offerrentur, non satis commodè hæc verba transtulit Donatus, τῆς σφῶν ψυχῆς ἀντίψυχα προσκομίζοντες, ut suæ ipsorum animæ sacrificium illud comparantes. Sic enim potius hæc verti debebant: pro animæ suæ piaculo eam offerentes. Confimilem in modum lib. 3. cap. 3. in fin. hallucinatus fuisse videtur in his verbis, ἐξ ἡμερῶν ἀφελόμενοι. Vult enim Author Porphyrium & Apolloniū Tyaneum, alioſque huius generis, multa à Christianis suffuratos esse, ut qui Christi temporibus longè recentiores extiterint. At interpres ita vertit, ac si in Græco esset ἀφελόμενοι. Quemadmodum etiam cap. 6. in interpretando labitur, dum sub finem capitis non animaduertit hæc verba, τῆ λογικώτατα μεθ' ὧν ad verbum ἵπτιθέσθαι referenda esse. Sic etiam cap. seq. τὸν ἐν νεκροῖς θεολογῶν, vertit, de eo qui mortuus esset, nouam Theologiam proferre. Ego autem ad hunc potius modum, eum, qui mortem obierat, Deum asserere ac prædicare. θεολογῶν enim hoc loco nil aliud significat quàm θεὸν λέγειν. Cap. vlt. ξεροφωνεῖσθαι transfert, aliena lingua vti: cùm potius de his vocabulum istud vsurpetur, quorum auribus res quædam nouæ atque inusitatæ ingeruntur. Quales tum erant illi, apud quos primū Apostoli de fide Christiana orationem habebant. Iam, lib. 4. cap. 9. hæc verba, τὸ οἰκείας λήξεως ἀποπεπῶχαι, vertit Donatus, proprium vocabulum amiserunt. Ego autem, propriam sedem. De malis angelis Author loquitur, qui sede sua exciderunt. Lib. 5. non longè ab initio, ποια δὲ τὰ περὶ τῆς ἀφροπορῆστας γενόμενα; i. in vsu atque consuetudine posita erant. At interpres ita: Qualia verò quæ de humanis victimis feruntur censenda? Quemadmodum etiam linea seq. vertere maluissimè, Ecce tandem rei malæ absurditatis exuperantiam reliquerunt: quàm ut ille vertit, Num igitur vlla re praua locum nouæ absurditati reliquerunt? At illud grauius, quòd aliquantò post, hæc verba, ἐδὲς τοῦ αὐτῶν πῶποτε ἐπι τοῖς εἰρημῶν, ὡς ἐπ' ἀκολάτοις καὶ μηδὲ σφόδρῶν αὐτῶν ἀμύζουσι φρονεῖν ἢ λέγειν τὰ τοιαῦτα, ἀναγκαστικῶς φαίνεται, ad hunc modum transtulit: Certè nunquam eorum quisquam se contra homines indignatione correptum esse ostendit, quòd qualia à nobis dicta sunt, talia ipsis, aut cogitando, aut dicendo, quasi nequitia plena, neque vlla modestia referta tribuerent. Sic enim aptius fortassè reddi possent: Nemo quippe eorum ob ea quæ dicta sunt, tanquam, ob libidinosam atque obscenam, & quæ ne de pudicis quidem hominibus sentire aut loqui par sit, indignatione commotus fuisse videtur. Et paulò inferiùs, καὶ τὰ αὐτὰ δὲ καὶ οἱ μετ' αὐτῶν προσφῶνται, πᾶν ἄλλο μὲν, εἴπου τὴν ἐφημέρων ἐξήτῆτο, καὶ τὸ τῶν ἀλλοτρίων πῶς ἐρωτῶσι, τὸ δὲ κεφάλαιον τῆς προσφῶντικῆς αὐτοῖς ἐπι μεγάλοις σιωπελεύτο. i. Eodem quoque modo Prophetæ, qui post ipsum extiterunt, obiter quidem, si quid eorum quæ ad quo-

ad quotidianum vitæ vsum pertinerent, ab his quæreretur, id quoque sciscitantibus prædicebant: at Prophetiæ ipsorum cardo in rebus magnis versabatur. Neque enim placet Donati versio: Ad eundem quoque modum etiam Prophetæ, qui post illum extiterunt: Caterùm extra propositum existimetur, si quid eorum, quæ in diem quæri solent, &c. Cap. 1. δύο γ' ἀγίας ἀγέννηται εἶεν, τὸ πρῶτον ἐκ πατρὸς, καὶ τὸ δεύτερον ἐκ τοῦ πνεύματος ἁγίου. Donatus: Sic sanè duo ingenta essent, vnum quod proiecisset, alterum quod proiectum esset. Mallem, vnum quod produxisset, alterum quod productum esset. πρῶτον enim, cum de Patre dicitur, emittere, vel, producere verti debet, non, proicere. Neque enim aptè dici potest Filiū à Patre proiectum fuisse. Ac ne quidem, nisi rarissimè, πρῶτον dicitur Filius. Nam illud propriè Spiritui sancto tribuitur: quemadmodum & ἐκπορεύεται. Nam Filio γέννησις & γεννάεται peculiariter tribui cōsueverunt. Cap. 9. οἱ γὰρ τῷ Ἀβραάμ ἐπισημαίνοντες ἐπὶ γραφῆς ἀνακείμενοι δύο ἰδοὺ ἐκπετέροντες, μέσος δὲ ὁ κρείττων ὑφ' ἑαυτῶν ἐν πνεύματι. i. Hi qui ab Abrahamo hospicio excepti sunt, sic in pictura prostant, vt duo quidem vtrunque existant, medio autem loco sublimior atque honore præstantior. Nam hoc loco perspicuè labitur interpres, dum ita vertit, Qui enim ab Abraham hospicio suscepti sunt, vt habet Scriptura, recumbentes erant, &c. γραφὴ enim hęc picturam, non Scripturam significat. Vult enim Eusebius apparitionem illam, quæ olim Abraham contigit, suo etiam nū tempore depictam cerni. Cap. 20. ἡμεῖς γὰρ ὁδοῦ ἄλλως τὰ αὐτῶν φανερὰ συνίσταται, &c. Donatus, Nos enim non aliàs hæc dicimus extitisse. Ego: cohærere, vel, confirmari. Aliquantò inferiùs, ὡς ἔφιλιππος ἀφ' ἑαυτῶν χερσίν. i. aded vt etiam charissimi manus inter se confererent. Gall. de façon que les plus grands amis en vindrent iusques aux couteaux. Donatus vertit, aded vt etiam charissimos sibi gladiis transfigerent.

Duo loca in eodem Eusebij opere, ab Interprete omissa, Latine redduntur. CAP. XXIX.

ANTE QUAM ab Eusebio discedam, duo loca supplere libet, quæ in interpretatione Latina prætermittuntur. Etenim lib. 5. cap. 3. post hæc verba, æternūque Patris sacerdotem, hæc ex Græco addenda sunt. Primum igitur aduerte, quod bis iam genitus à Deo fuisse dictus est. Ac quoniam Prophetarum vaticinia diuino spiritu nobis dicta fuisse credimus, vide an non ipse Spiritus sanctus, qui in Prophetia est, sui ipsius secundum Dominum post vniuersorum Dominum appellet. Dixit enim, inquit, Dominus Domino meo, sede à dextris meis. Sanè Hebræi primum Dominum, vt generatim omnium herum, ineffabili vocabulo, quod quatuor literis constat, appellabant. At secundum non ifem, sed propriè ipsum Dominum nominabant. Ac proinde merito Saluator ac Dominus noster Iesus Christus Dei, cum aliquando à Pharisæis quæsiuisset, Quid vobis videtur de Christo? Cuius filius est? dixissentque, Dauid, subiunxit, Quomodo ergo Dauid in spiritu vocat eum Dominum, dicens, Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis? propemodum scilicet vocem eam exponens, vt quæ ipsum non modò Dauidis dominum prædicaret, sed etiam spiritus illius, qui in Propheta versabatur. Quod si propheticus hic spiritus, Spiritus sanctus esse à nobis creditur, hunc certè Dominum esse confitetur, quem patris confessorem esse docet. Nec verò absolutè, sed sui quoque ipsius Dominum eum dicit. Quanto ergo magis hoc dixerint ratione

ac mente præditæ potestates, quæ Spiritu sancto inferiores sunt, atque omnes, tam quæ in corporibus cernuntur, quàm quæ corpore vacante, creaturæ, quarum omnium optimo iure Dominus esse demonstrari queat is, qui solus eodè quo Pater subsellio sedet, per quem omnia facta sunt? quandoquidem, ut ait admirandus Apostolus, in ipso condita sunt omnia, tam quæ in cælis sunt, quàm quæ in terra, siue visibilia, siue inuisibilia. Quare consensaneum est eum solum paternæ similitudinis prerogatiuam habere, quippe qui etiam solus cum Patre confidere declaratus sit. Ex quo illud perspicuum est, nulli eorum quæ genita sunt, fas esse omnipotentis imperij ac regni dextram sortiri, præter eum unum, qui variè ac multipliciter, per ea quæ antè diximus, Deus prædicatus est. Hæc sanè à Donato Veronensi cōsultò præterita fuisse suspicor, quòd hinc Spiritus sancti maiestatem nimium imminui deprimique cerneret. Quoniam enim modo Spiritus sancti cum Filio æqualitas constabit, si eum Dominum appellet? Quis autem non videt, quàm detortè hæc verba exponat Eusebius, Si ergo David in Spiritu eum vocat Dominum: quæ cum perinde valeant ac si dixisset, Spiritu sancto afflatus, ille tamen hinc colligit, ipsummet Spiritum sanctum Dominum suum Filium appellare? quò nec falsius, nec absurdius quicquam cogitari potest. Ego vetò hunc locum eo nomine vertendū duxi, ut Lector intelligat, meliorem sibi in Trinitatis materia cognoscenda doctorem quærendum esse, quàm Eusebium. Hic enim & Patrem Dominum Filij, & Filium Dominum Spiritus sancti apertè asserit. quod quidem credere, quid aliud est, quàm horrendæ impietatis crimine se astringere? Sed iam ad alterum locum veniamus, in quo quædam transiit interpret. Is est lib. 7. cap. 1. cuius initium tale esse debet. Incredulitatis Iudaicæ gentis in Christum prædictio, signumque quod ipsis à Domino dabatur. Erat autè huiusmodi: Virgo Deum gignens, ob cuius ortum omnimoda Iudaicæ nationis eversio prædicebatur: & quo pacto alienigenæ & hostes terram eorū occupaturi erant: & quo modo ea quæ prius deserta erat, diuinum cultum consecuta, vberes fructus allatura erat: sic videlicet indicata Ecclesia, quemadmodum diuinus Euangelista, &c.

D. Augustini locus illustratus.

CAP. XXX.

CVM Valerius Hipponensis Episcopus D. Augustinum ad munetis sui administrationem socium atque adiutorem ascuisset, idque ille animo permolesto ferret, plerique, ut ipse Epist. 148. testatur, multis sermonibus, qui ad ipsius vulnus non pertinerent, dolorem ipsius bono animo consolati sunt. Quinam autem hi sermones essent, qui ad sedandum ipsius dolorem nil afferrent, cum ipse subticuerit, in obscuro apud omnes esset, nisi Posidonius, qui ipsius familiaritate atque contubernio per diu usus est, nobis eos declarasset. Sic enim in eius Vita scribit: Vbertim flebat Augustinus Presbyter factus, nonnullis lachrymas eius, ut nobis ipse retulit, tunc superbè interpretantibus, & tanquam eum consolantibus, ac dicentibus, quia locus presbyterij, licet ipse maiore dignus esset, appropinquare tamen Episcopatu: cum contra sone alia de causa fletet. Hæc ergo erat præpostera illa cōsolatio, quam significabat Augustinus in ea Epistola, quam proximè citauimus. Sic enim cum eo quidam agebant, quasi ipse se non ad altiorem dignitatis gradum euectum fuisse doleat: cum contra pro singulari quadam eximiâque humilitate, ne eo quidem gradu, in quo collocabatur, dignum se censeret. Quod autem isti falso ac temerè

temerè de Augustino suspicabantur, idem antè nonnullis in eadem causa de Gregorio Nazianzeno suspicari contigit, quemadmodum ipse refert in Apologetico, vbi ostendit, omni procreata naturæ amplissimum decus esse, vel tantulum ad Deum appropinquare.

Corriguntur multa in libro Theodoriti de Quæstionib. Scripturæ.

CAP. XXXI

EX T A T eruditus profectò liber Theodoriti, in quo multæ Scripturæ quæstiones explicantur. Quem cum plerisque locis deprauatum offendissem, atque ea tantum errata colligere vellem, quæ vel interpretem fecelissent, vel non nisi ab eruditioribus animaduerti possent, de amici cuiusdam consilio sententiam mutavi, qui me admonuit, vt iis quoque consulerem, qui non eos in literis Græcis progressus fecissent, vt per se ipsi maculas, quamlibet perspicuas, deprehendere ac delere possent. Sic tamen negotium temperabo, vt quæ faciliora sunt, velut digito tantummodò indicem: ne quis nasutus me in rebus minutis, tanquam in mustaceo, laureolam quærere cauilletur. Nam in reliquis, vbi emendationis ratio interdum reddenda est, eadem breuitas à me præstari nec potest, nec debet. Quæst. 6. in Gen. lege ἐγκόσμιον. 7. νεσργεῖ τὸς ἀνθρώπους. ibid. εὐπετές. 8. ἐξενθὲ δὴκοντος. 20. ἀντιπαραλαλέμεν. 21. λείπειν ἐπ. Ibid. 101. μίσειν ἔθος. 29. ἐγκόσμιον. 37. ἀφαιρόντως. Ibid. προσελεύσασθαι. 62. ὑποπίον. 69. καταποθέντας. Ibid. καταποσις. 71. τὸ λόγῳ τὸ ἔργον. Ibid. ἦδει γὰρ. 83. ἐν δυοσεβείᾳ. 100. καὶ κείνοι τὰ αὐτὰ. 105. χλίμα. 109. ἐπ' ἐχάτων. Ibid. παρ' ἐνίων. Ibid. δίνας οἱ παῖδες. Ibid. νεμεσᾶ δέ. Ibid. διασαρμόζον. Ibid. ἐξήλθε τὸ βίβ. Ibid. ἀπέχοντο. In Exod. Quæst. 12. Σπινόα χρωμύνη. vers. seq. νεανισμομύνη. Ibid. ὡς εἰ φύσις. Ibid. ἔδει μὴ γενέσθαι. Ibid. ὀπιμοροῦντες. Ibid. ἀλλόφυλοι non vacat, vt Picus suspicatur. 14. αὐτῶ τὴν σφειτομύνη. Ibid. τὴν ὁμόζυχα. Ibid. σιωπιδεῖν πεδίων. 24. τὸν ἀμομον. 29. ἀπαλάμορος. 36. πολλῶ μὴλλον. 44. λίθων ἐργασμύων. 52. ὡς εἰς 6. 55. αὐτοχέδιος. In Leuitic. Quæst. 1. τῆς δυσδαιμονίας. Ibid. ἀγίραον. 11. ἔργον δ' ἀξιεπαίτων. 22. καὶ κληρον διελεῖν. 30. ὑγιᾶ γὰρ εἶναι δεῖ, καὶ τῆς. 36. ὡσπερ εἰς γλῶ. In Num. Quæst. 3. οἱ μὲν ἱερέοντες. 6. εἶσα τῆς ἀδύτων. 20. παραγέρουσαι. 21. σὺκ ἐκ τῆς φόνος. 45. ὑοὶ δὲ τῆς Σηθ. In Deuter. Quæst. 4. καὶ τῆς θεομηνύων. 6. τὸ ἀγαπᾶς. 16. ὑποκρινόμενοι. 26. ἀργεῦσαιτες. 34. ἀρησία. 43. συγνώμης. In Iosue 8. ἐπηρεάσατο. 9. λήσθη. In Iudic. 6. ἐπλεύω ἐπιήσασα. 15. πεπωκάτων. Ibid. σιυτοτόμος ἐνός. 16. οἱ γὰρ τῆς Γεδεών. Hæc, quia perfacilia erant, indicasse tantum satis fuit. Nunc, quæ non ita prona sunt, quin interpretem quoque magna ex parte in fraudem induxerint, in medium proferamus. Quæst. 19. in Genes. καὶ ὠρᾶτον τὴν βεβλιὸν τὴν δημιουργίας παρατάξας (sic enim lego, non παρατάξας) i. Ac primum consiliū creationi anteponeus. Neque enim interpres hoc loco Græcorum verborum sensum expressit, dum ita vertit, ac primum creationis consilium inuendo. Vult enim Author, Deum in procreando homine, non simpliciter dixisse, Fiat homo, quemadmodum in reliquis rebus condendis fecerat, sed velut deliberationem quandam prius adhibuisse, cum dixit, Faciamus hominē, &c. 20. quæst. ἐκάστη τέχνη καὶ τῆς ἄλλων τεχνῶν ἢ οἰκίαν ἐνάρξεται χεῖρας. Vbi certè nullo modo dubito quin pro ἐνάρξεται legendum sit ἐρανίξεται .i. mutuatur. Nam etiam eadem phrasi vtitur lib. 4. de Prouid. βλέπε τὰς τέχνας ἀπάξας παρ' ἀλλήλων ἐρανίζομενάς τὸ χεῖρισμον. Aliquantò post, λέγω δὲ τὸ μετὰ σαφῶς ἀποφθεγγόμενοι .i. vt vertit Picus, de his intellige qui aperta locuti sunt. Vbi videlicet

μετὰ omisit, quia nihil ex hac voce elicere poterat, quod ipsius iudicio satisfacere. Ego verò existimarim pro μετὰ, μέγα reponendum. Hoc enim velle videtur Theodoritus, eos qui χεῖ το νοερόν, hominem ad Dei imaginem conditū fuisse volunt, mediū quodammodo locum tenere inter eos, qui χεῖ το ἀρχαῖον, & eos qui χεῖ το λογικόν, imaginem eam intelligendam esse sentiunt. Nō multo post, in his verbis, & μὴ ἔδδ το ἀρχαῖον. καὶ γὰρ τὸ το ταῖς ἀορατοῖς πρὸς δὲ ὀρατῶν δυνάμεσιν, ut ad ferrum medici in membris insanabilibus, ita etiam interpretis ad obelum confugit, atque hæc verba confodit, πρὸς δὲ ὀρατῶν. Ego verò nihil hīc necesse esse amputare arbitror: sed tantum coniunctè legendum vocabulum, quod disiunctè legitur, nempe πρὸς πρὸς. Sic enim perspicua erit sententia. Versu autem sequenti, post ὁ, addendum γὰρ. Quæst. 26. in fine, τὰς τῶ σωειδδῶτος κελίας ἐδξαντο. αἰτίας lego, postulante sensu. Atque eodem modo, Quæst. 27. perspicue hoc sensus exposcit, ut in his verbis, καὶ πῶς οἰόντε ἴω τὸς λόγῳ πεπιμηδύς, καὶ κατ' εἰκόνα θείας γεννημδύς, μὴ ἔχειν ἀξίον ἀγαθῶ καὶ κακοῦ; Quo etiam loco non placee, quod interpretis λόγῳ πεπιμηδύς, vertit, colloquio divino dignatos, cum λόγος hīc rationem significet, qua à Deo ornati fuerant primi parentes. Quæst. 28. πολλῶ δὲ καὶ το ἔθος ἀφαιρέται τὰν τῶν ἀχαιῶν. Lege πολλοῖς, & apertissimus erit sensus. Quæst. 39. ἔπω δὲ ἐδδ- ρὸς πεταγμδύς. Hic non metuo ne quis mihi succenseat, si pro πεταγμδύς, quod nil planè ad rem facit, πετοιδύς reponam. Etsi alioqui non me fugiat πεφύτος potius dici solere. Quæst. 40. ἰατρεία τοῖνω ἔ θάνατος ἢ πμωεία. Scio quidem hanc lectionem defendi quoquomodo posse, sed tamen illud dissimulare nequeo, quin mihi aptior lectio videatur, ἰατρεία τοῖνω ὁ θάνατος, ἔ πμωεία. i. Medicina itaque mors est, non pœna. Nam & eodem modo de eadem re loquitur Nazianz. κερδαίνει μέντοι κἀνταῦθα τὸν θάνατον, καὶ τὸ ἀξιοποιῦν αὐτῶ ἀμαρτίας, ἵνα μὴ ἀθάνατον ἢ τὸ κακόν. καὶ γίνεται φιλανθρωπία ἢ πμωεία. Quæst. 45. vbi affertur causa, quamobrem Deus Abelem obruncari permiserit, ἵνα, inquit, τῇ ἀναρρήσῃ τῇ τέτῃ μινύσῃ τῶ ἰσομδύλω ἀνάστασιν. Quo loco pro ἀναρρήσῃ legendum esse ἀναρῆσῃ, perspicuum est ex his quæ postea sequuntur. Neque enim ea nisi ad Abelis eadem referri possunt. Quinetiam, ut dicam quod sentio, aliquid mihi desiderari videtur, quod ad Enoch quoque referatur. Vt cunque sit, in Latina versione, pro, prædicatione, eadem ponendum est. Quæst. 47. Ἐσθ' ἀγγέλων λελατρωκότων αὐτῶ μὴ κολαζομδύων. Hic pro Ἐσθ', cum interprete lego εἰσθ', modò sensus explendi causa post κολαζομδύων addamus, αὐτοὶ κολάζονται. vel, si quis Ἐσθ' retinere malit, κολαζόμενοι. Quæst. 53. δίδε γὰρ ἅπαντα καὶ αὐτῶ τῶ τῶ ἔραυ ὀσιάν. Ac totidem verbis interpretis, Reformidant omnia animalia etiam ipsam cæli vmbra. Atqui vel ipsa luce clarius est pro ἔραυ restituum esse ἀνθρώπων, cuius tanto metu affici animantia omnia Theodoritus ait, ut vel ipsius vmbra extimescant. Quæst. 56. causa hæc affertur, quamobrem Noe ob temulentiam, in quam inciderat, minimè in crimen vocatus est, ἐμπειρίας ἴω οὐκ ἀκρασίας τὸ πάθος. i. ut Picus reddit, ab experientia proficiscebatur hæc passio, non ab intemperantia. Ego verò hīc sponsonem facere ausim, ἀπειρίας legendum esse, non ἐμπειρίας. Vult enim Author, cum non ex intemperantia in temulentiam prolapsus fuisse, sed quòd vini nondum antea periculum fecisset. Sed & eadem quæst. in his verbis mendum irrepsit, τῶ ἔπω ἢ μέθῃ πρὸς γνομδύη πιδαιωτέραν ἢ γνώστας ἢ αἰτίας φθείρη. Sic enim legendum esse sensus ostendit τῶς γυνάστας τῶ αἰτίας φέρι. i. ad somnū ebrietas accedens, probabiliorem denudationis causam affert: non, ut Picus,

scholiis offendi. Quæst. 29. ἵνα τῇ συγγένειά τῆς νομοθεσίας παγίαι τῶ νόμον τῶ μνήμην ἐργάσται. Statim ut hunc locū legi, mihi venit in mentē pro συγγένειά σιωπῆς substituere. Hoc enim vult Theodoritus, Mosē idcirco leges suas Israëlitis crebrò inculcare, ut huiusmodi ferendarum legum assiduitate memoriā earum in ipsorum animis penitiùs infigat. Hanc autem emendationem, ut non probabilitate quadam duntaxat, sed certa veritate niti ducerem, fecit alter locus quæst. 1. in Deuter. qui sic habet: πολλάκις τὰς αὐτὰς λόγους ἀνακυκλοῖ ἵνα τῇ σιωπῆι παγίαι τῶ μνήμην ἐργάσται. Sed reliqua persequamur. Quæst. 43. in Num. ὁ μὲντοι Βαλαάμ, ἔτι τὸ θεὸς τῶ κηδεμονίαν μεμαθηκώς, τοῖς θυσίαις μεταπέσειται, εἶνα τῶ ψευδανύμων εἶναι τοπάζων. Quæ verba, quia parum commodè ab interprete reddita sunt, ita transfero: Enimverò Balaam, qui Dei curam ac studium (erga Israëlitas) didicerat, eum adhibitis sacrificiis in diuersum flectere conatur, vnum videlicet ex eorum numero ipsum esse suspicans, qui falsò Dij appellantur. Quæst. 1. in Deut. in fine, ἑλαμωδία ἱερουργία. Existimari legendum, ἑλαμωδία, ἱερουργία. Quæst. 6. ἐπειδὴ ἀπελθὲς ἦσαν, καὶ τροφῆς χαλαπιάδες ἐγένοντο. ἐγένοντο potius legi debet, vel, quod adhuc malle, ἐδόντο. Quæst. 42. nihil fuit causæ, cur interpretes ἀπετυμπίαν verteret, distēdit: cum ex Apostolorum Actis liqueat Iacobum ab Herode non distentum, sed capite truncatum fuisse. Σποτυμπίαζεν autem idem quandoque esse, quod κεφαλίω Σποκπιῶσι, author est Varinus. Quæst. 12. in Iosue, τοῖς ψευδέσι λόγοις αὐτῶς πνιψενώτες ἐπέσαντο. Interpretes, credētes eorū verbis mēdacibus perituali sunt. Vbi eū fefellit, nō ἐπέσαντο, sed ἑσπασαντο, legendum esse. i. σιωπῆαις ἐποίησαντο, quemadmodum sensus apertissimè demonstrat. Quæst. 18. ἀλλὰ τῆς ψεῦδος ἐπίστασις χρηστομίας κληθῆναι τὸν γεγενημένον τόπον, &c. Hoc loco rectè quidem coniiicit interpretes desiderari in Græco participium ἀπέσαντες, vel μαθόντες, sed in vocabulo χρηστομίας non animaduertit vitium hæere. Neque enim monimentum illud à Rubenitis extructum τῆς ψεῦδος ἐπίστασις χρηστομίας μνημῆον erat, imò contrà constantis fidei testimonium. Alioqui quidnam causæ fuisset, cur ceteri Israëlitz ob eorum pietatem Deum laudibus afficerent? Ac proinde pro χρηστομίας, μαρτυρίας legendum censuerim, aut aliud quoddam eiusmodi vocabulum. Atque ad hunc modum ita vertendum esset: At ubi pietatis testimonium vocari monimentum illud intellexerunt. Ibidem aliquanto post, ἡ πολαβὼν ὁ θεότατος Ἰησοῦς. ἡ πολαβὼν suspicari vertit interpretes, cum hoc loco idem sit quod ἐκ ἀλαδῆς Σποκρίεσθαι. i. interfari. Virgilius ad Græcorū imitationem, suscipere dixit. Sicque etiam Quæst. 12. in Iudic. legendum est, ὅθεν ἡ πολαβὼν ὁ ἄγγελος, pro eo quod corruptè legitur Σπολαβὼν, quem errorem fecutus Picus illic vertit, gratam habens hanc responsionem. Quæst. 1. in Iud. δῆλον τοίνυν ὡς ἐμπαροδείσαν τῶ ἱερὸς ἑλῆμ πάλιν ἀνακοδόμησαν οἱ Ἰεβουσαίοι τῆς τῶ λαὸς δυσκλήσις ἑπιλαβόμενοι. Vbi tamen pro δυσκλήσις, διαπορείας vel δυναστείας rectius fortasè quadraret. Vult enim Author, Iebusæos Hierosolymitanam urbem igni deletam rursus extruxisse, cum in populum Israëliticum imperium arripuissent, eumque sub potestatem suam redequissent. Aqua sententia quàm longè recedat Interpretes, dum ἑπιλαβόμεσθαι passiuo sensu accipit, cuius perspicere facile est. Multa alia sunt in hisce libris carcinomata, quæ sine melioris exemplaris subsidio vix, ac fortasè ne vix quidem sanari possunt.

CHRYSOSTOMI loca aliquot indicantur, in quibus Interpretes
Græca non assequitur.

CAP. XXXII.

CHRYSO

CHRYSOSTOMVS Hom. 3. in Epistolam ad Ephesios, eos acerrimè incessit, qui rarò ac frigide, nec satis antè perurgatis animis ad suscipiendam Eucharistiam accedunt. Sed illic, hoc est in grauissimo argumèto, multa sunt, quæ nec Interpres rectè transtulit, nec Mōtanus recognouit. His igitur emendandis manum hoc capite, vtinam salutare, admouebo. Atque etiam paulo altius exordiar, hoc est non longè ab initio loci moralis. Ac primùm interpretis verba ponam, deinde Græca subiiciam, ac denique ea interpretabor. In his igitur verbis, Trabeam carnis suæ non vtunque honorauit, Græca habent, ἡμᾶτον αὐτῷ ἐποίησεν .i. vestem sibiipsi fecit. Loquitur Chrysofostomus de natura humana, quam vsque adeò Filius Dei honorauit, vt ea se conuestierit: neque hoc contentus, omnia etiam ipsi subiecerit. Mox, Innumerāsne, an his etiam numerosiores? Mallem, sexcentāsne. Neque enim innumero quicquam numerosius esse potest. Non longè hinc, Quod solum etiam si nullò enumeratorum honorum, &c. Hic certè Græca valde corrupta sunt, nec nisi melioris libri ope emendari queunt, nisi quòd perspicuum est, pro μινδέν, legendum esse μινδένος. Authoris tamen sensus est huiusmodi: Atqui etiam si nullo honore affecti fuissēmus, satis tamen supérque erat, quòd pro nobis mortem oppetiissēt: rursus, tantis honoribus affici sufficiebat, etiam si ille mortē minimè subiissēt. Infra, Etiam si nulla geenna esset, &c. Gr. εἰ γὰρ μὴ γέεννα ἴδω, τὸ μινδέντας τοσαύτω πικρῷ ἀναξίως εὐφρησάτω καὶ χαρῶς, τίνα οὐκ ἂν ἔχοι κόλασιν, τίνα πικρῶς hoc est, Nam etiam si nulla geenna esset, tamen hoc ipsum, nimirum tanto honore accepto indignos ac flagitiosos inueniri, quid non supplicij, quid non tormenti habeat: vel, cuius supplicij, cuius cruciatus non instar fuerit? Aliquantò potest, Fer purulentas ac saniosas execrationes. Hic typographorum incuria error inoleuit. Legendum enim excreationes. Gr. ἐμπύσματα. Non longo interuallo, Si instaret, ait aliquis, sanctæ Quadragesimæ tempus, qualis hic fuerit qui promerebitur fieri particeps sacramentorum? Si ingrueret solennis Epiphaniarum dies. Addo, etiam si tempus Aduentus sacri, nedum Epiphaniarum aut Quadragesimæ: non efficere dignos tanti aditu sacramenti, sed sola animæ sinceritas atque expurgatio. Hoc loco interpretes ab Authoris sensu longè aberrat, dum duplex Græci codicis vitium minimè animaduertit. Sic enim habet editio Veronensis, ἀν' ἑπιφάνειᾳ, φησὶ ὁ τῆς ἀγίας πεσσαρχικῆς χειρὸς, οἷος ἐάν ἢ τις μετέχει τῆς μυστηρίων, ἀν' ἑπιφάνειᾳ τῆς ἐπιφανίων ἡμέρας καὶ τοι χειρὸς παροσόδου οὐκ ἐπιφάνια, ἔδὲ πεσσαρχικῆ ποιῶ ἀξίως τὴν παροσίαν, ἀλλὰ ψυχῆς εἰλικρίνεια καὶ καθαρότης. Vbi quis, si accuratè attendat, submouendum esse vocabulum φησὶ non videat, & pro ἐάν ἢ, substituendum ἀν' ἢ? Sunt enim ipsiusmet Chrysofostomi verba, non alterius. Ac propterea sic verti debent: Si sanctæ Quadragesimæ tempus affuerit, quocunque tandem statu quispiam fuerit, sacramenta percipit: aut si Natalis Christi dies aduenerit. Atqui tempus accedendi non est Natiuitas, nec Quadragesima hoc præstat, vt accedere mereamur, sed animi sinceritas ac puritas. Hoc enim est de quo conqueritur Chrysofostomus, nempe quòd sui cines tempus ad Eucharistiam accedendi, non animi puritate ac vitæ innocentia, sed festorum duntaxat solennitate metirentur. At grauius est quod non multo potest sequitur, Etiam si ob manuum sordes ad tempus quis cōtineat: sed animam omni eluuiū vitiōrum repurgandam totus interim redeat. Græcè, καὶ τοὶ ἅπλοῦ ἰδὼ τῆ χειρῶν παρὸς χειρὸν κατέχεται, εἰς δὲ σπένδιω ὁλόκληρος ἀναλύεται. i. Atqui manibus quidem ad quoddam duntaxat tempus tenetur: ad animam autem integra migrat. Sic argumentatur Chrysofostomus: Si sordidis manibus

Christi corpus contrectare atrox scelus est, quanto atrocius impuro animo illud suscipere: præsertim cum nõ nisi ad breue tempus manu teneatur, (id enim olim in vsu erat:) mox autem totum ad animam migret. Hunc verborum Græcorum sensum cum non animaduertit interpres, mirum quam huic loco caliginem inuexerit, vt qui etiam proinde κατέχευαι pro ἀπέχευαι vsurparit. Mox, Neque enim capacia sunt se inhabitantis virtutis, non enim sentiunt. Gr. Ἐκεῖνα ἔμετέχει τῷ ἑόντος, οὐκ ἀσθένεται .i. Illa enim (vasa sacra) eo qui non inest, non fruuntur, nec eam sentiunt. Quo loco valde notandum est illud, τῷ ἑόντος. Hoc enim vocabulo, corporis Christi in Eucharistia sacramento veritas luculenter asseritur. Duobus versibus interiectis, In aliis quidē temporibus sæpenumerò impuri acceditis. Gr. ἐν μὲν τοῖς ἄλλοις χρόοις ἔδὲ καθαροὶ πολλὰκις ὄντες προσέρχεσθε .i. Aliis temporibus, plerunque etiam à vitiiis puri, minimè acceditis. Hoc loco amphibologia deceptus est interpres, dum ἔδὲ cum καθαροὶ iungit, quod cum προσέρχεσθε iungendum erat. Persistit enim in eadem querela Chrysostomus, ostenditque præpostero ingenio esse ciues suos, qui solennibus quidem festis impuri etiam ac vitiiis contaminati ad sacrum epulum accedant, aliis autem temporibus ita affecti sint, vt ne tum quidem, cum à vitiorum labe puri sunt, accedere curent. Vnde etiam postea hoc malæ consuetudini atque anticipatæ opinioni ascribit. Legendum enim in Græco προσλήψας, non προσλήψας. Quam vocem non satis apertè transfert interpres præsumptionem. Ibidem, Frustrà ad hunc modum offertur hostia salutatis. Gr. εἰκὴ θυσία καθημερινή .i. Frustrà quotidianum sacrificium celebratur. Versu sequenti, Nemo est qui dignè participet. Dignè, de suo addidit interpres. Non enim hoc vult Chrysostomus, neminem dignè Eucharistiam suscipere, sed neminem ad eam suscipiendam accedere. Non longè hinc, Indignum te agnoscis, qui vel per te sumas hostiam, aut per alium sumendam accipias? οὐκ εἰ τῆς θυσίας ἄξιός, ἔδὲ τῆς μεταλήψας, &c. Indignus es hostia, ipsiusque perceptione? Indignus ergo es etiam, qui sacrosanctæ preconi interfis. Quod tamen non ita accipiendum est, quasi quisquis non indignus sit qui publicis Ecclesiæ precibus intersit, idem quoque protinus dignus sit, qui Eucharistiam percipiat. Maior enim ad hoc quàm ad illud præparatio adhibenda est. Loquitur enim hic Chrysostomus quodammodo ὑπερβολικῶς ob eam animi indignationem, quam ei parit ciuium suorum, nimis rarè ad sacrosanctas epulas accedentium, negligentia. Sequitur in Latina interpretatione, Audis adstantem tibi atque inclamantem præconem: Quicumque in pœnitentia constituti supplicastis. Gr. ὅσοι ἐν μετανοίᾳ, δεήθητε. Quo loco negatiua particula ab editione Veronensi exulans, sententiam prorsus obscurat. Legendum enim est, ὅσοι μὴ, vt patet ex his quæ præcedunt. Sic itaque verò, Quicumque in pœnitentium classe ac numero non estis, orate. Porro qui non communicat, &c. Sequitur in Latino, Nam qua gratia inclamat, Absistite factis, &c. Ego verò hunc locum ita potiùs vertendum censuerim: Cùmnam igitur cum ille clamet, Abscedite omnes quibus præcari non licet, tu tamen nihilo feciùs temerè atque impudenter stas, nec è templo excedis? At non es eorum numero, sed ex illorum, qui sacramenti participes esse possunt? Itane verò, cum id liceat, floccifacis, eamque rem nihili pendis? Paulopòst, pro, insufurrat, lege, insufurrabat: & eodem loco, pro, antequàm inuitareris, antequàm accumberes. Gr. πρὸ τῆς κατακλίσεως. Non longo intervallo, Confessus es te in eorum numero debere decerni, qui digni sunt sacramenti aditu, non qui cogaris

cogaris cum indignis secedere domum. Hæc postrema verba in Græco sic leguntur, τὴν μὲν μετὰ τῆς ἀναξίαν ἀνακεχωρήσεις .i. eo quod cum indignis minime secesseris. Ibidem Neque enim propter accumbentes mensæ Dominicæ solum, &c. G. ἔ γάρ Διὰ τὰ παρεκείμενα μόνον .i. Non enim ob ea duntaxat quæ proponuntur .i. ob corpus ac sanguinē Christi. Aliquantò post, Et quasi spongia ipsi hanc Ecclesiam abluamus, &c. Hunc locum sic potius vertendum existimo: Quemadmodum spongia templum eluimus (ἀεὶ πλύνουμεν enim in præsentī lego) ut in puro templo cuncta proponantur, nec vna macula aut ruga sit. Etenim oculi quoque ipsi huiusmodi spectaculis indigni sunt. Ibidem, Vsq̄e adè indigni censebantur montis illius ascensu. Sic verto, Ne dignæ quidem (bestiæ) erant, quæ in montem ascenderent. Et versu seq. pro, iidem, repono, eadem: & pro, liceat, licet. Non longè hinc, Nunquid non omnia ipsi feceritis in gratiam huius solius præcepti? G. ὡς τῆς .i. ne ea (mensa) careatis. Infra, Cur non pro virili adnitimur, aut etiam incurfionem admolimur, implendo tam salutari negotio? G. καὶ ἔ σπυδιώμεν ἔ δεῖ ὀπιτηρέωμεν τῷ ὀργασμῶν; .i. ac non properamus, atque ad eam rem omni celeritate contendimus. hoc est, ad suscipiendam Eucharistiam. Ibidem, Neque enim liceat in ius trahere infirmitatem. G. ὅτι ἔστιν ἀπίστω ἀδύνατον .i. non licet imbecillitatem causari.

Irenæi Græcismi aliquot indicantur.

CAP. XXXIII.

APUD Irenæum plurima sunt ita de Græcis imitata, ut quid ea significant, vix satis quisquam assequi possit, nisi mediocrem linguæ Græcæ peritiam sibi compararit. Huius generis quædam ex secundo libro, in quo prodigiosa Valentinianorum commenta refelluntur, nuper excerpti, quæ notatu non indigna existimaui. In Præfatione itaque non est dubium quin ad Græcorum morem loquatur interpres, cum ait, Quonam modo per numeros veritatem affirmare (vbi tamen haud scio an infirmare potius legendum sit) conantur, minutatim perexiimus. Perexire enim nouo, ac Latinis profus inusitato more dixit, quod Græci δεξελθῆν .i. commemorare, dicunt. Ibidem quod Demiurgum postremitatis, & cap. 1. extremitatis fructum esse dicit, Græci ὑπερήματος καρπὸν dicunt. Quanquā Epiphanius hæref. 31. non eum ὑπερήματος καρπὸν, sed ὑπερήμα potius à Valentinianis appellari ait. Cap. 1. Hoc autem ne homini quidem solerti applicet quis, quanto magis Deo. Hic, quanto magis, pro, quanto minùs, dictum est Græcorum more, qui nonnunquam πολλῶ μᾶλλον ἀπὸ τῆς ἡπυ γῆ, vel μῆτι δι. Cap. 2. Quemadmodum in regem correctio belli refertur. Vbi interpres non satis aptè χετέρωματα, vel χετέρωσιν πόλεμος vertit, belli correctionem, cum potius bellicum successum significet. πόλεμος enim χετέρωσιν, qui bellum ex animi sententia confecit: quemadmodum & χετορῶσιν σωφροσύνη, idem est quod omnes temperantiæ numeros implere. Vers. seq. ut & pluribus aliis locis, conditio ἀπὸ τῆς κλίσεως, vel κλίσεματος .i. pro creatione vel re creata vsurpatur. Id quod nisi quis animaduertat, sæpe quid Authqr sibi velit, ancipiti animo erit. Sic cap. 6. Ignis in conditione numeratur .i. inter res conditas: & cap. 56. Sunt in cælis spirituales conditiones. .i. creaturæ. Cap. 3. Instabilis igitur, qui est secundum eos Bythus. G. ἀσύστατος τοίνυν ὁ κατ' αὐτῆς βυθός. Interpres sæpe in hoc libro, Instabilis vocabulo vtitur, nō satis propriè. ἀσύστατος enim dicitur id, quod ita proponitur, ut ne vlllo quidem modo esse queat quod fingitur. Sic cap. 54. Valentinianos instabilia delirare

E iijj

ait, hoc est eiusmodi deliramenta proferre, quæ nullo modo constare atque coherere possint, sed ab omni verisimilitudine abhorreant. Et cap. 56. Valentinianorum matrem instabilem esse inquit, hoc est ita prodigiosè & absurdè confictam, vt veri similitudinem omnem excedat. Atque ad hunc modum, cum aliquid eiusmodi esse vult, vt nulla in id absurditas cadat, constandi vocabulum vsurpat, vt in tit. cap. 11. substantiam materiæ labi adiungere non constat. i. absurdum est materiæ procreationem (Gr. ἐσώσιν) labi ascribere. Et in initio eiusdem capituli, Attribuere substantiam eorum, quæ facta virtuti & voluntati eius, qui omnium est Deus, & credibile & acceptabile & cōstans. i. σωετηρός. Rursus cap. 3. ad Græcorum normam dictum est, Vacuum hoc magis pleromate eorum ostenditur instabile. Etenim, magis pleromate, pro, magis quàm pleroma, Græcissimum olet. Quem quidam minimè aduertens, legendum putat, maius pleromate. Sed hanc emendationē sensus refellit. Hoc enim vult Irenæus, vacuum illud, quod Valentiniani inducebant, stultius adhuc absurdiusque esse pleromate illo, quod iam confutarat. Cap. 4. non secundum localem sententiam. Sententiam malo, quàm substantiam. Sic enim Græci dicunt, ἔστι τι πῶς ποικιλῶ ἔννοια. Cap. 5. initio concedens sistere errorem & crescere. Sistere hîc, pro consistere & emergere accipitur. G. σωίσαομαι. Ibidem, de pœnitentia eradicare. i. mutata sententia. Gr. ἐκ μεταβολῆς. Cap. 7. Spiritualia nulli obscurare possunt. Græca locutio, pro, nulli caliginè offundere. τὰ πνευματικὰ μηδενὶ ἔπισκοτεῖν δύναται. Ibidem, Neque vacuum esse, aut vmbra capiet. G. ἔστι τὸ κενὸν εἶναι, ἢ σκιά ἐκδέχεται. i. neque fieri poterit vt vacuum aut vmbra sit. Et sic cap. 16. Et hæc quidem in hominibus capit dici. G. ἐκδέχεται. Cap. 8. Itaque vacuum ostensum est figmentum eorum, & inconstans doctrina, vacui & hî qui attendunt eis. Ludit hoc loco Irenæus in ambiguitate vocabuli κενόν, quod initio capituli vacuum significat, hîc autem stultum & inane. Quas significationes distinguere debuit interpres. Cap. 10. sua voluntate & virtute substantia vsus. G. τῆ οὐκεία βουλήσιν ἐσώσθη γενέσθαι. i. sola sua voluntate ac potentia procreatis omnibus rebus. Cap. 12. & quod nō est verisimile ipsorum ostendere. G. καὶ τὸ ἀπίθανον αὐτῶν δεῖν εἶναι. Itaque, quod hoc loco relatiuum est, nō causale. Cap. 15. Si autem Endiarcheton logon dixerint. G. ἂν δὲ ἐνδιάρχητον λόγον εἴπωσιν. i. Si autem intus conditum Sermonem dixerint. ἐνδιάρχητον λόγον Græci opponunt παροφρακτικόν, hoc est, vt cap. 16. vertit interpres, emissibile verbum, vel, vt cap. 49. emissionis verbum, vel denique, vt cap. 16. prolatiuum. Iam quis neget in hoc eodem cap. 15. quin Græco more dictum sit, Aut quasi meliores sint & differentiores? Latine enim dicendum erat, præstantiores. G. διαφορώτεροι. Et sic cap. 55. intelligendum est illud, Si seipso dicant differentiores, ex operibus arguentur. Nihil enim tale ab ipsis iactatum est. Vbi tamen actitatum malim, quàm iactatum, vel, vt in margine, iactitatum. Neutra enim lectio satis quadrat cum his quæ præcedunt. Cap. 18. qui lationem prolatiui hominum verbi transferunt in Dei æternum verbum. Hanc lectionem amplector, non eam quæ est in margine, vbi pro, lationem, habetur, generationem. Gr. οἱ τὴν φωνὴν τῆ τῶν ἀνθρώπων παροφρακτικῶν λόγων ἀναφέρουσιν εἰς τὸν αἰῶνα τῶ θεοῦ λόγον. Cap. 19. & plurimis aliis locis his verbis vtitur, Frustrà autem, & prout euenit, quæ Græcis hisce respondent, εἰ καὶ δὲ καὶ ὡς ἐτύχε. Cap. 19. Aeonon & Synesin. Legendum Aionon, vt constat ex primo cap. lib. 1. nisi mendum sit in Græco codice. Cap. 21. Sicut passus est Basilides, cum minimè attigisset veritatem. Hoc Græcum sermonem prorsus redolet.

dolet. Nam quod Græci dicunt, ὁ δὲ ἐπάγει ὁ Βασιλεὺς, Latino modo dicendum fuerat, quod Basilidi accidit. Cap. 21. In aliquo vno statuere sensum. Gr. ἐρείδων τὸν νοῦν .i. mentem figere. Cap. 22. qui imputant nobis. G. ὀνειδίζουσι, vel ἐγγυαλοῦσι .i. exprobant, vel accusant. Ibidem, Eiusdem substantiæ existebant his qui se emiserant, pro, existebant cum his, phrasis est à Græcis desumpta. Græci enim dicunt, τῆς αὐτῆς ὀσίας ἢ τῶν αὐτῆς πρὸς ἑβραῖοις. Sic etiam cap. 24. reuocantes arguentur, pro, reuocare arguentur, vel, conuincuntur. G. ἀναφέροντες ἐλεγχοῦσιν ταῦτα. Illud etiam admonendum, Interpretem sæpe ut verbo, fieri, pro, esse & versari. Sic cap. 24. Hanc agnitionem habere potuerunt, priusquam in passionibus fierent. Et cap. 25. Quomodo rursus Enthymesis eius cum passione procedens separatim poterat fieri? Enthymesis enim esse intelligitur erga aliquem, ipsa autem (sic enim lego, non ipsum) seorsum nunquam fiet. Et cap. 28. Velle intra eum fieri. Ac denique cap. 56. & 57. In omnibus operibus fieri. In his omnibus locis pro fieri, dilucidior esset sensus, si esse, aut versari legeretur. Sed & cap. 29. Interpretes, dum Græcos imitatur, nouo more dixit, consternationem infecit, pro, intulit, vel, incussit. Gr. ἀπορίαν ἐνεποίησεν. Loquitur enim de affectionibus, in quas Aron ille miser incidit. Quandoque etiam erga, pro circa usurpat, ut cap. 25. Affectio erga aliquem fit, pro, circa aliquem, vel, in aliquo, existit: & cap. 30. eorum qui sunt erga Saluatorem, pro circa. Quin Græcorum quoque more ostendere sæpe, pro probare dicit, ut cap. 30. Futile verbum & vanum, quod nullo modo ostendi possit. G. ἀναπόδεικτον: & cap. 54. Huius nullam ostensionem afferentes. .i. probationem. Cap. 31. Demiurgos nominatiui casus est. Obscurior autem est Græcismus cap. 33. in his verbis, Caro eget spiritali, si tamen incipiet saluari. G. ἢ ὅτι τὸ πνευματικὸν δεῖται, εἰ γὰρ μέλλοι σώζεσθαι .i. siquidem futurum sit ut salutem consequatur, vel, siquidem salutem consecutura est. Et cap. 35. Si eorum quæ super Demiurgum dicuntur, mysteriorum speculator & auditor inciperet fieri. G. εἰ τῶν ἑσθάνων τῶν δειμιουργῶν λειτουργῶν μυστηρίων ἐπίστης καὶ ἀκροατῆς ἐμελλε γίνεσθαι. Existimo autem Interpretem, dum in his ac similibus verbis, μέλλειν, incipere vertit, eum sequi voluisse, qui hunc locum Ioan. 4. ἐμελλε γὰρ ἀποθνήσκειν, transtulit, Incipiebat enim mori, quemadmodum & supra eundem cap. 1. ad Hebr. imitatus est in voce ἀσφόρος. At verò cap. 35. vis Græcæ vocis parum animaduersa errorem non dissimulandum induxit. Sic enim initio capituli legitur, Eodem modo & nos non modicam partem, sed ea quæ sunt maxima continentia regulæ ipsorum resoluentes capitula, &c. Mihi autem dubium non est, quin pro, maxima, substituendum sit, maximè. Nam quod in Græco (sic enim planè mihi persuadeo) erat, συνεχικώτατα, id verborum tenacissimus Interpretes reddidit, maximè continentia: ego, præcipua ac maximi ponderis. Sic enim clarior est sensus. Cap. 37. Ex qua & isti compuncti, &c. G. κεκαυτηλασμένοι .i. quasi cauterio inusti: Paulina vox. i. Tim. 4. Cap. 40. Ut autem ex superfluo hoc eis detur. G. ἐκ περισσίας, vel ἐκ περισθῆ, ex abundantia. Cap. 41. Falsa est eorum redditio. Gr. ἀπίδοσις. Sed hoc loco vocabulum istud explicationem potius aut accommodationem transferre debuit interpretes. Alioqui verbum istud retinet, ut sensum interim amittat. Cap. 43. Non enim infectus es, o homo. Gr. ἀγέννητος .i. increatus. Cap. 44. absolueret parabolas. Gr. ἀπολύειν .i. dissolueret, explicare. Cap. 47. Non est mirum si in spiritalibus & cælestibus, & his quæ habent reuelari, hoc patimur nos. Quibus in verbis duplex Græcismus inest. Nam &, habent reuelari, pro,

reuelatione opus habent, Græco ritu dictum est: & item illud, hoc patimur nos, pro, hoc nobis vsu venit. Ibidem, Labis fructum & ignorantie prolationem pronuntiat. G. ὑπερήματος καρπὸν καὶ ἀγνοίας παρεσολλὸν ἀποφραίνεσθαι .i. ignorantie fructum, vel, ab ignorantia productum. Vt enim Interpres vertit, obscurus est sensus. Cap. 52. Ad quem inhabitantes terram velut locustæ sunt deputati. Phrasis Græca, pro, cum quo cōparatæ. Cap. 54. ad quos stupescunt multi insensatorum. Id etiam Græcorum more dicitur, pro, quos admirantur. G. πρὸς ἑς κελύασι πολλοὶ τῶν ἀνοήτων. Ibidem quoque altera est Græca locutio, Quibus floribus adornauerunt eam quæ est sub cælo? Sic enim Græci dicunt, πῶς ἄρῃσιν ἐκόσμησας τὴν ὑπὲρ ἕσθῃν .i. τὴν γῆν, terram. Cap. 55. Non enim possibile est eum Patris prouidentia superiorem esse, & hæc cū interior homo, &c. Hic quoque, & hæc, Græco ritu dixit Interpres, pro, idque. Eodē modo aliquanto inferiūs Hellenismum spirant hæc verba, Nullius operationis Domini sunt, pro, in eorum potestate non est quicquam operari. G. ἕδειός ἐργα κρείοι ἔσι. Sic etiam infra, Et est substantia hominum voluntas eius: pro, Sola ipsius voluntate homines in ortum producti sunt. Cap. 57. apertus est Græcanismus in his verbis, Non est numerum dicere gratiarum, pro, gratiarum numerus iniri nequit. Cap. 59. Illud item Græcismum olet, Latuit semetipsum in alteram maiore incidens aporiam, pro, Imprudens in alteram maiorem difficultatem incidit. Gr. ἐλάθῃ ἑαυτὸν εἰς ἐπίεργον μείζονα θεεπεσον ἄπειραν. Quo etiam modo vertit Interpres cap. 13. Heb. Per hanc enim latuerunt quidam angelis hospitio susceptis. Vbi Græce locutionis ignoratio factum est, vt quidam pro, latuerunt, legendum putarint, placuerunt. Sed & post hæc postrema Irenæi verba sequitur rursus alter Græcanismus, Si enim obliuionis poculum potata est, pro, obliuionis poculo. Gr. εἰ γὰρ τῆς λήθης ποτήριον ἐποπίσθη. Cap. 64. Tanquam Patre donante perseuerantiam his qui salui fiunt. Hoc loco perseuerantia non accipitur, vt in illo Euangelij loco, Qui autem perseuerauerit vsque in finem, &c. sed ἀπὸ τῆς ἀσφαλείης .i. pro permanentia & perennitate.

Emendantur nonnulla in eodem libro.

CAP. XXXIII.

GRÆCÆ eas phrases, quæ mihi, cū secundum Irenæi librum legerem, occurrerunt, superiore capite commonstravi. Nunc loca quædam in eodem libro indicabo, in quibus idem Author temporis iniuria mihi malè acceptus fuisse videtur. Cap. 10. in his verbis, de aranea resticulas necentes, an non perspicuum est, pro, aranea, arena legendum esse? Tritum quippe est Græcorum sermone hoc prouerbum, ἐκ σαμμῶν χοιρίον πλέκειν .i. ex arena funem necere. quod quidem in eos torqueri solet, qui leuibus argumentis aliquid persuadere moliuntur. Ibidem aliquantò post, Siquidem super fabricatorem Deum, &c. Hoc loco vel aliquid desideratur, vel, siquidem, pro, vtpote, nouo more vsurpatum est. Quinetiam sub capitis finem in his verbis, Lachrymas tantas ac sudores aut tristitias, solæcismus apertus est. Hæc enim omnia recto casu efferenda sunt. Cap. 24. participasse passionis huius. Passioni, lego, non passionis. Eodem vers. Quia à Logo quidem cœpit, deriuatio autem in Sophiam. Hic equidem, deriuauit, emendare non dubitem. Priore enim libro cap. 1. hæc Irenæi verba sunt: ἐνήξατο μὲν ἐν τοῖς θεῖς τὸν τοῦ, ἀπίστην δὲ εἰς τῶν. Sub finem eiusdem capitis tollenda est interpunctio ea, quæ est post hæc

hæc verba, Propter immensam dilectionem. Hinc enim Authoris sensus obscuratur, ne dicam pervertitur. Cap. 25. Quid autem suasa est postea, & conualuit, &c. Hæc loco hyperbatum est. Conualuit enim, post, est pater, collocandum fuerat. Neque enim Sophia conualuit, quoniam comprehendi non poterat Pater, sed postquam ipsa hoc sibi persuasit. Vide cap. 1. lib. 1. Eodem loco inuestigabilis, pro in inuestigabili accipiendū est, quod græci ἀνεξιχνίαστον vocant, quemadmodum etiam apud Paulum Rom. 11. Cap. 31. hæc verba, Quomodo hoc non supra omnem, commate duntaxat à præcedentibus verbis distinguenda sunt: quemadmodum etiam illa, Siquidem secundum illius depositionem. Cap. 36. Ita ut periclitaretur & omnem substantiam dissolui. Lego, in omnem. ὡς κινδυνώειν ἀγαλεῦσθαι εἰς ὄλιω θσίαν. ut lib. 1. cap. 1. locutus est Irenæus. Cap. 38. annum Domino acceptabilem, nec diem retributionis. Legendum, & diem. Cap. 46. post hæc verba, prout vult adinuenit, apparet aliquid desiderari, nempe, stultum est, vel aliquid eiusmodi. quemadmodum etiam initio capitis seq. post hæc verba, per quæstionum, addendum, ambiguitatem, aut aliquid simile. Cap. 49. hæc verba, Est autem quando, commate tantum ab his quæ præcedunt, dirimi debent. Ac græca phrasis est, pro, interdum autem. Cap. 50. iustorum quidem dicentes (animas) illud succedere. Illuc lego, non illud. Sic enim legendum esse constat ex versu sequenti, ubi succedere in refrigerium habetur, non, succedere refrigerium. Ibidem aliquanto post, Superfluum est credere, superflua & discessio Saluatoris. Hoc loco excuti mihi non potest, quin pro discessio, quod corruptè & absurdo sensu legitur, reponendum sit descensio, καθόδος. Hoc enim vult Irenæus, Si non ob virtutem, sed ob substantiam salus animis humanis comparetur, nihil esse necesse, quamobrem quispiam fidem suscipiat: imò etiam nullam causam fuisse, cur Christus in terram descendere: cum & citra fidem, & citra Christi descensum, salutem omnes animæ consequuturæ sint, cum sint vnus eiusdemque substantiæ omnes. Infrà eodem cap. multa sunt ita ægra, ut nisi melioris exemplaris adiumento sanari vix possint. Sensus tamè Authoris perspicuus est. Sic enim argumentatur: Si substantiæ ratione salutem consequuntur animæ, omnes utique salutem obtinebunt, quandoquidem eadem omnes natura essentiæque præditæ sunt. Si autem iustitiæ ratione, non ergo à salute corpora excludi debent, cum iustitiæ quoque munere ipsa perfuncta fuerint. Cap. 52. Consumetur in totum animale, &c. Hoc loco vitiosa interpunctio sensum labefactat. Sic enim hæc verba notanda sunt, Consumetur in totum, animale quare non totum, &c. Ait enim Irenæus Valentinianos minimè sibi constare, cum iustorum duntaxat animas in medietatis locum concedere astruunt. Sic igitur disputat: Si iuxta Valentinianos id omne quod est spirituale, intra pleroma ingreditur, ac rursus id omne quod ex materia concretum est, deorsum residet, ac tandè flammis absimitur, quidnam causæ est cur non item id omne quod animale est, in medietatis locum cedat? Cap. 53. Vnde igitur semetipfos, &c. Hæc per interrogationem legenda sunt: & quæ mox sequuntur, Vti & nos, &c. paræthesi includi debet. Sic enim clarissimus sensus erit, qui nunc nimium obscurus est. Cap. 54. Et hi quidem vacui perseverabant. Hoc loco vnus literulæ vitium sententiam totam inficit. Non enim dubium est, quin pro, hi quidem, legendum sit, siquidem. Vbi etiam illud obiter admonebo, vacuum hæc ἀπὸ τῆς ἀπραξίης .i. pro otioso & nihil agente accipi: quemadmodum etiam paulo post Interpres vacuum organum dicit. Eodem cap. Quando & per suam

argumentationem, per quam multum inferiores inveniuntur. Hic certè aut aliquid desideratur, aut hæc verba, per quam, expungenda sunt. Et aliquantò inferius, Quotquot autem spiritaliora, &c. Hæc commate tantum ob his quæ antecedunt, distingui debent: quemadmodum & illa quæ mox sequuntur, Primò quidem, &c. Cap. 56. Sed neque enixionem matris suæ, &c. Lego, neque per enixionem. Infra eod. cap. Et eum quidem qui sit vniuersæ operationis Deum, &c. Annotat vir pius & eruditus, atque in veterum Patrum lectione felicissimè versatus Feuardentius, hanc esse codicis manuscripti lectionem, cum antè in libris editis haberetur, Demiurgus & Dominus. Ego tamen hanc lubentiùs quàm illam amplecterer. Planus enim est sensus, si ita legamus, Et eum quidem qui sit vniuersæ operationis Demiurgus ac Dominus, animale esse dicunt, &c. Hinc enim Valentinianorum prodigiosum commentum refutat, quòd eum, quem rerum omnium conditorem ac Dominum confitentur, animale esse dicant, cum tamen seipsos, qui nihil omnino efficere ac procreare possint, spirituales dicere minimè vereantur. Cap. 56. Et si qui alij virtutes operari dicuntur. Reicienda est prorsus ea lectio, quæ ad marginem addita est, Virtutes operari. Virtutes enim operari hoc loco idem est quod miracula edere. Atque haud scio, an non etiam ad eundem modum cap. 57. in his verbis, perficiunt ad beneficia, addendum sit, virtutes. Certè versu sequenti non dubitem legere, Vt etiam sapissimè credant ipsi qui emundati sunt. Multa alia loca sunt in hoc libro valde deformata, quæ nisi melioris libri subsidio vix in pristinam formam redire possunt. Ac proinde ea minimè attingenda putavi, illud videlicet metuens, ne morbum potius exulcerarem quàm curarem.

Epiphanius aliquot locis partim Græcè restitutus, partim ab Interpretis erroribus vindicatus. CAP. XXXV.

EPIPHANIUS ille Cypriensis Antistes omnino, tum ob insignem eruditionem cum pari pietate coniunctam, tum ob earum rerum, quas tractat, utilitatem, dignus erat, qui & Græcè correctior in lucem ederetur, & in diligentiore Interpretem, literarumque sacrarum peritiorem incideret. Quorum cum vtrumque mihi defuisse videam, quædam hoc Capite, quæ mihi in eius Panario, vel Græcè aliter legenda, vel secus in Latinarum vertenda videntur, annotabo. Hæref. 43. nò longè ab initio, κέρχεται δὲ, ὡς ὁ εἰς ἡμᾶς ἐλθὼν λόγος καὶ ἡ αἰὲ ἀπὸ τῆ ἐμφασις, id est, vt Cornarius vertit, Quibus etiam vtuntur ipsius complices, velut fama ad nos peruenit. At ego pro κέρχεται, κέρχεται legendum contenderim, atque hunc locum ita vertendum, Occultata autem, vt nos auditione accepimus, ipsius est sententia. Hæref. 51. καὶ γὰρ τῷ μόνον ὅτι ἀναφυῖ ἀβρότος, καὶ ὅτι ὅτι ἐγγατα μόνον. Hic quoque μόνον ὅτι legendum .i. profectò, quemadmodum hærefi 59. & 69. Hærefi 51. labitur Interpretis, dum hunc locum, λέγουσι δὲ τὸ χτ' Ἰωάννην εὐαγγέλιον ἀδελφόν εἶναι, ad hunc modum transfert: Dicunt autem Euangelium secundum Ioannem intelstatum ac indispositum esse. ἀδελφόν enim hoc loco idem est quod minime canonicum, ac verum & germanum. Opponitur autem hoc vocabulum τῷ ἐκκλησίᾳ, quod genuinum ac canonicum significat apud Græcos Theologos. Hæref. 53. in fin. pro πεποιότες, lego πεπαυότες. Hæref. 57. εἰωθε δὲ αἰ τὸ ἅγιον πνεῦμα ἐσίσασι ἑαυτὲ ποιέμενον, &c. Cornarius, Solet autem semper Spiritus sanctus non sui ipsius constitutionem facere. Ego, non seipsum prædicare atque commendare.

mendare. Hæref. 59. *μη δολιεύεσθαι, μη ψεύδαλλειν, μη κλέπειν, μη ἐμπορεύεσθαι.*
 Cornar. mercimonia tractare. Ego, veteratoriè negotiari. Alioqui enim fallum
 esset quod mox subdit Epiphanius, hinc animam peccati labe infici. Neque
 enim mercatura crimen habet, si fraus absit. *ἐμπορεύεσθαι* itaque hoc loco idem
 est quod *παρεμπορεύεσθαι*. In ead. Hæref. aliquantò inferiùs, *καὶ οἱ μὴ ἀγωνισά-
 μθοι ἐκέπαι ὑπαρῆσι.* Cor. non amplius adsunt. Ego verò legendum putatim
ὑπαρῆσι .i. δαύανται. Rursus paulo pòst in his verbis Græcis mendum infidet,
καὶ ὑπιτωγάζει τοῖς ἄλλοις, ὑπικληθεὶς ὅτι ἔλον τὸ σῶμα αὐτῷ γυμνιτεύει. Corn.
 Alios irridet, qui ipsi vitio vertunt, quòd corpus ipsius nudum sit. Atqui aper-
 tissimum est hoc loco *ὑπικληθεὶς* legendum esse, atque ita transferendum,
 Alios naso suspendit, oblitus corpus suum prorsum nudum esse. Hæref. 61.
 conferens Epiphanius Ecclesiam ingenti cuidam nauì, ait eam alium pro gu-
 bernatore habere, alium prorætæ loco, alium remigis, *τὸν δὲ ἐν μέτρῳ πινὶ ὑπο-
 κρίσεως καὶ ἐνήκειας .i. vt Cornarius vertit, alium qui partem aliquam nauis, aut
 impolitatum mercium habet. Ego, alium loco sedimenti ac mercium. ὑπο-
 κρίσεως enim hoc loco est pondus illud quod nauì imponi solet, ne alioqui ob
 leuitatem facile subuertatur. Gallicè, ce lest. Aliquantò pòst ead. hæref. ἀνα-
 πείροιντα γυμνασίου. & paulo pòst, ante ἀρχιγυμνασίου, delenda particula nega-
 tiua. Atque etiam in eodem loco grauius mendum irrepit. Sensus enim per-
 spicue ostendit legendum esse *ποιῶσι σωματικὰς*, aut simile aliquod vocabulum.
 Itaque hunc locum sic verterem. Illi etenim qui ne apud homines infamiam
 sibi confent, occultè scortantes, vel solitudinis, vel continentiaè pactū incunt,
 non hominibus, sed Deo hoc pollicentur. Hæref. 64. *ὃ γὰρ δὴ ἀνέξομαι* p. 236.
*φλυαφουώπων πινόν, καὶ βιαζομένων ἀσφυγειασιδῶς τινὲν χαφίον, ἵνα αὐτοῖς δὴ
 σαρκὸς μὴ εἶναι παραχρησις ἢ ἀνάστασις.* Postrema hæc verba ita vertit Interpres:
 quo ipsis carnis resurrectio non esse concedatur. Ego verò ad hunc potius mo-
 dum: Vt ipsis hoc prosperè succedat, nimirum carnis resurrectionem non esse.
 Hoc enim loco *παραχρησις* legendum, non *παραχρησις*, vt in Basiliensi editio-
 ne. At verò miror quid in mentem Cornario venerit, vt non multò post hæc
 verba, *ὁ θεὸς αὐτὸν ψεῦ τῷ τῆτον ἀπεφύλατο, νεκρότητι ψεψαλάν,* ita verte-
 ret, Deus ob hoc ipsum prohibuit mortalitate amittum: eum sic potius verte-
 re deberet, Ob hanc causam Deus ipsum mortalem reddidit, ac mortalitate
 conuestiuit. Mox *φωπιδύωαι* illuminationē vertit, obscuriore sensu. *φωπιδύωαι*
 enim hîc baptizari significat. Atque hîc etiam delendum est *οὐί*. Aliquot ver-
 sibus interiectis, conculsa ostia in Latina versione corruptè legitur, pro, con-
 clusa: & eodem modo in Græco delendum *ψεψ*, ante *τὰς ρίζας*. Infrà, *εἰ δὲ
 μὴ ἀναχωρεύοι μηδὲ ἀναγκάζοι.* Fort. *ἀναγκάζοι*. Mox, lego vnico vocabulo
λέγοιτο, & vers. seq. *ἀρχι*. Ac versibus aliquot interiectis, pro *μήματα*, *λωβή-* 238.
ματα, vt suprà, vel *μομήματα*. Et pag. 239. lin. i. *ἐκθρέψαντα*. At vers. seq. pro
συμπελήσαντο, fortasse *συμψήσαντα*. & aliquantò pòst, pro *ὀπίσθας, ἀπασθας*.
 & lin. pen. *ἠρεῖτο*, & vlt. vacare videntur hæc verba, *δὲ ἀ*. Iam pag. seq. hoc
 est 240. non satis commodè reddit Interpres hæc verba, *ἐν ἀφθαρσία ἄριστα
 παράγοντας*, in incorruptibili optimè facientes. Itaque sic mallet, In incorru-
 ptibilitate beatissimè victuros. Hoc enim loco *ἄριστα παράγειν*, est prosperrimo
 ac beatissimo statu esse. Pag. 241. *ὡς ὁ δυνάμηνος βλάσφημον.* Post *δυνάμηνος*,
 interrogandi nota appingenda est. i. An quia non poterat? Id quidem dictu
 impium est. Sic etiam eadem pag. Græci codicis vitium Cornario imposturam
 fecit. Legendum enim est, *καὶ οὐ πάντως ἡλιον τινὲν σελιώλιον ἴστομαρτυρεῖν αὐτὸν*
 F*

λέγμεν .i. ac non eum Lunam Solem profus esse affirmare dicimus. Perspicuum est enim ἡλίον hoc loco, non ἀήλιον legi debere, ex his quæ postea sequuntur. Vbi etiam post ἀλλὰ, addendum est ἐγὼ. Pag. 242. καὶ ἐγὼ lego, non καὶ ἡν, & pro κενέμενος, κενέμενος. Pag. 243. καὶ ἐγὼ ἠδὲ μὲν ὅτι τῷ ὄντι πεπαιδευμένος εἶμι. Cornar. & re vera quietum esse sentirem. Ego, ac re vera eum dicendi finem fecisse sentirem. Legendum est enim, εἶμι. Mox etiam pro ἡμαρτητοῖς .i. ut Cornarius vertit, persuasoriis, lego vno vocabulo ἀναρτητοῖς .i. euerendi vi præditis. Versu sequente pro ἐκπίση τὴν ἀνάστασιν fortasse ἐκπίση legendum. Quanquam ne hoc quidem verbum mihi satis attridet. Pag. 245. ὅσας ὡς ἐαυτῶν ἀχρῆμα ὑπέθε. ἄχρῆμα lego, atque ironice hæc accipio, aut alioqui particula negatiua desideratur. Pag. 246. vers. 3. lego, καὶ γὰρ ἀδμοῦτα. & 16. δικλινδόν. Obscurius est autem quod habetur vers. pen. λέλυται καὶ τὸ εἶναι μὴ δεσμώται δι' αὐτῶν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶ φάτος, &c. Ego sanè haud dubitem pro εἶναι ἴνα substituire, ac sic hunc locum interpretari, Solutum est & illud, Ne ob eam (carnes?) in lucis regno, quod percipiemus, tanquam vinculis astricti simus, ob hanc causam carnis resurrectionis minime futura est. At pag. 247. vers. 1. etsi periculosum esse scio corruptis locis obelo mederi velle, tamen Lectorem admonebo, hæc verba, εἰ ἐπειδὴ τοῖς δυσχεραίνουσιν ἕτερον ἀλθρευμα καὶ δεικνύσαι, mihi amputanda videri: quemadmodum & eod. vers. ὅσων μᾶλλον ἢ ὀρθοδοξίας ἔστι. Neque enim hæc omnia verba hoc loco quicquam nisi ad sensum faciunt. Vers. 10. legendum existimo, ἀλλὰ ψυχὴ μόνη ἢ ἀμαρτήσα .i. verum anima sola quæ peccauit. Pag. 248. vers. 2. lego ὅτι χειρήσας. & 35. μεταβλήθησαν. Pag. 249. vers. 24. ἀνίατον π παθῶν λίαν καὶ σωματικόν, Cornar. immedicabile quiddam admittens. Ego pro ἀνίατον legendum censuerim ἀνόητον, hanc emendationem sensu ipso mihi apertissime dictante. Pag. 250. 12. lego ἐκοῦν. & duabus lineis interiectis deleo ἐφ' ἡμῶν, & 24. vers. βορῶν lego. Pag. 252. vers. 40. εὐρωόμενα. & 253. 2. ὅτι σκίσαθε. & 15. καὶ ἀσωτένεσθαι. Pag. 260. vers. 13. ἠέπετο ὅτι τῷ θεῷ ἠντιπράτην καμάτων. Cornar, veniat coram Deo repugnans labori. Ego verò hoc loco expungendam præpositionem ὅτι existimo, & pro καμάτων legendum ἀκαμάτων .i. Veniat ut Deo infatigabili repugnet. Hanc emendationem confirmat ratio ea quæ mox sequitur, θεὸς γὰρ ἰσχυρότερος ἐ κοπίσας, &c.

Explicatur locus Dionysii Arcopagite.

CAP. XXXVI.

NVLLA omninò lingua est, quæ non lepores aliquos habeat, qui in aliam linguam sine luculento dispendio transferri nequeant. Huius generis illud est, quod de præceptore suo Hierotheo scribit Dionysius lib. de Diuin. nominib. cap. 2. cum τὰ θεῖα καὶ μαθεῖν καὶ παθεῖν. In quibus verbis ea est, ex vocum affinitate nata, gratia, quam nullus Latini sermonis ornatus assequi possit. Quidnam autem sit παθεῖν τὰ θεῖα, ad hunc modum exponit Maximus Scholiastes. Dicitur est in Epist. ad Hebr. Didicit ex his quæ passus est obedientiam. Qui enim perpeffus est, experimento capit id quod docetur. Verbi gratia: Qui verberatur, melius cognoscit qualis sit hic dolor, quàm qui tantummodò audiuit, at non item verberatus est: magisque huiusce doloris acerbitem exprimere queat. Eodem modo qui per reuelationem aliquid haurit, diuinius profectò diuina interpretabitur. Diuina autem pati, huiusmodi quiddam est. Dicitur est ab Apostolo: Consepeliamur cum Christo, ut & simul
resurga-

resurgamus, & regnemus cum ipso. Qui autem seipsum ac carnem suam cruci affigit, hic Christi stigmata in suo corpore circumfert. Ac proinde meritò cum Christo quoque regnabit, ac diuina ipsius mysteria intrepido animo prædicabit. Vnde etiam sanctus Hierotheus res diuinas non modò didicisse, sed etiam passus fuisse dicitur: & qui per reuelationem diuinis mysteriis imbuitur, à seipso excedit, ac rectè vtilem hunc affectum pati asseritur, vt Dei domiciliū fiat. Vel alio modo: Diuina ipsum pati dixit, vt qui non per sermonem ad docendum comparatum, harum rerum scientiam perceperit, sed per diuinam illuminationem impressam atque cōsignatam in animo habuerit earum cognitionem. Hæc Scholiastes Græcus. Ex quibus apparet cum hoc sentire, idem esse, τὰ θεῖα πάχειν, quod θεοδιδάχλον εἶναι .i. non studio ac labore quæsitam, sed diuinitus infusam diuinarum rerum scientiam habere. Ad eumque modū D. Bernardus, τὰ θεῖα μάλλον ἔπαθεν ἢ ἔμαθεν. Ego verò aliter quoque, nec minùs fortalsè commodè hunc locum exponi posse existimo: nimirum, vt is μαθεῖν τὰ θεῖα dicatur, qui labore ac diligentia rerum diuinarum cognitionem sibi comparauit: παθεῖν autem, qui iis quoque ferid afficitur, vitæque sanctitatem ad doctrinam adiungit. Ac sanè malè res habet, cùm qui eruditionis pabulo abundat, eo tamen se minimè pascit ac reficit: multoque optatius mihi fuerit, si verumque non datur, τὰ θεῖα πάχειν, ἢ μαθεῖν. Etenim, vt quidam rectissimè dixit, compunctionem habere præstat, quàm quid compunctio sit, exploratum habere.

BASILII loca quadam integritati suæ restituntur.

CAP. XXXVII.

CUM Græcum aliquem Authorem in manus sumo, eumque multis mendis deformatum esse comperio, δεύτερος, vt dici solet, hic mihi πλοῦς esse solet, vt si editione Græca vetustiore, ac verbum verbo studiosè reddentem, interpretationem alicunde nanciscā queam, hanc consulam. Nam quæ eiusmodi est, eam pluribus etiam Græcis exemplaribus antepono, vt quæ persæpe ex vno, eodemque non satis emendato libro transcripta sint. Ad hunc itaque modum cùm Basilij Magni aduersus Eunomium libros non ita pridem cum Trapezuntij translatione conferrem, ex huiusmodi opera id mihi consecutus videor, vt nonnulla loca, in quibus Græca vitio non carebant, integritati suæ restituerim. Hæc autem sunt huiusmodi. Pag. 647. vers. 25. post hæc verba, τὸς γὰρ ἐκ τῆς βασιλικῆς αἰλῆς, addo πάντα. Pag. 648. vers. 4. lego διαχερῶς εἶχειν. & vers. seq. pro τύφῃ legendum esse φόβῳ, constat ex præcedentibus Eunomij verbis. Vers. 18. pro ὁμοῦ legit Trapezuntius ἕτος. quæ vera est lectio. Neque enim ὁμοῦ quicquam, quod ei respondeat, habet. Vers. 34. αἰχίτου legit, non ἀνεπαχμύτῃ. Vtraque tamen lectio probabilem sensum habet. Vers. 43. περιήρηται cum eo lego: quemadmodum & 48. πίστεως, nō ὑπιτάσεως. Pag. 649. vers. 3. περισαρωρέεται. vers. 6. post ἀληθείας, addo, πῶς ἐχθροῖς ἀληθείας. Vers. 32. cùm ἀγέννητος & γεγέννηται scribatur, atque hanc lectionem & hic & infra sequatur Trapezuntius, atque adeò passim in his libris πῶς ἀγεννησίαν vigeat Eunomius, videndum est, num versu quoque 28. ἀγέννητος & γεγέννηται scribi debeat. Illud certè existimo, vel toto hoc loco huiusmodi vocabula per simplex, scribenda esse, vt Eunomij verbis respondeant, vel certè in verbis Eunomij huiusmodi voces per duplex, scribi debere, ne à prioribus posteriora dissentiant. Vers. 34. pro ὁμοῦ legit Trapez. φράτων, & rectè. Sequitur

enim ἔπειτα. Pag. 650. vers. 19. ex Trapezuntij versione, atque aded ex ipso sensu liquet, hic aliquid deesse. Sic autem fortasse locus expleri queat. ὁ δὲ ὡσεὶ ὀδὸν πρὸς λαβόμενος ἐν τῷ κρητῷ ὑφαρπαγίῳ, εἰς τὸ κρητισκευδῆεν ἔρχεται πρὸς ἀγεννησίας ἕσας εἶναι τῷ θεῷ τῷ ὄλῳ. hoc est, ut vertit Trapezuntius, Ille autem ex eo quod vi rapuit, ad affirmandum procedit, quod innascibilitas Dei substantia sit. Vers. 39. post τὸ γὰρ repetit Trapez. has voces, οὐκ ἔστι. Pag. 651. vers. 13. ταυτὸν lego. Vers. 34. ἀσυμβάτα. vers. seq. θεῷ. Pag. 652. vers. 6. pro εἰσεργεῖται, ἀλήθειαν legit Trapez. Neutra tamen lectio improbanda. Vers. 17. post Σποδός, legisse videtur Trapez. κριθήσεται: ut etiam vers. 21. post φύσιν, πνευστῶν. At contra vers. 27. hanc vocem κρημὶ nō agnoscit. Pag. 653. vers. 23. post τῷ addit Trap. αὐτῷ τῷ θεῷ. sed de suo, ut opinor. Quamquam minus incommodè hunc locum vertit, quàm quidam Ecclesie hostis. Nam cum Græca sic habeant, εἰ γὰρ ἡ ἕσας ἐν τοῖς μὴ ἔσιν, χωρὶν γ' ἂν ἄλλο π τῷ λεγομένῳ, sic tamen vertit, Nam si essentia inter ea ponatur, quæ non sunt, quicquid præterea dixeris, vanum & inane fugit. Atqui potius ita vertendum fuerat, Nam si essentia in eorum, quæ non sunt, numero ponenda est, multo minus quicquam aliud ex iis, quæ dicuntur, erit. Hac enim ratione Eunomij errorem refellit Basilus, qui ἀγεννησίας ἕσας rationē habere, atque aded ipsam essentiam significare contendebat. Nam postquam ostendit ἀγεννησίας ἀφαιρετικὸν potius quàm θετικὸν vocabulum esse ostendit, ita disputat. Si ἀγεννησία idem est quod ἕσας, sanè cum ἀγεννησία τῷ μὴ πνευστῶν τῷ θεῷ sit, ἕσας quoque eandem rationem habitura est. Quod si inter ea quæ Deo non insunt, essentiam quis ponendam censuerit, quid tandem ex omnibus quæ Deo attribuantur, esse dicendum erit, cum essentia ipsa ei non insit? Vers. 27. post εἰ, addo ex Trapez. τὸ ἀγεννητῶν. Pag. 654. 15. lege ποία. Pag. 657. vocem hanc ἐλάττω, veteris interpretationis autoritate deleo. Ibidem vers. ult. in his verbis, ἵνα τῆς ἀσθενείας ἐν τοῖς ἀνάγμασι γυνωθείσης, &c. à veteri translatione Græca nonnihil discrepant. Sic enim illa habet, ut impietate in rebus versata, cum ad personas progressio fiat, &c. Quocirca non dubito quin Trapezuntius pro γυνωθείσης legerit γυνασθείσης. Quæ quidem lectio proculdubio mihi rectior ac sincerior videtur. γυνάσκειν enim τὸν λόγον frequens est apud Theologos Græcos, ac præsertim apud Chrysostrómum locutio, pro τῷ λόγῳ ἐπιλάττω, vel ἐμφιλοχερεῖν. Vult autem hoc loco Basilus, Eunomium in Ingeniti ac Geniti vocibus impietatem suam veteratoricè exercere, ac longa oratione astruere: quò postea à rebus ad nomina migrans, nihil iam, quod ab orthodoxa fide abhorreat, dicere videatur. Pag. 656. vers. 35. expungo αὐτῇ. vet. interpretis autoritate: quemadmodum & seq. pag. vers. 7. καὶ τὸν λόγον. Pag. 658. 17. videtur legisse Trapez. παραλαμβάνει. Pag. 659. vers. 9. ἀσυμφωνίας lego cum eodem, & 26. ὑμετέρων. Pag. 661. vers. 4. lego μεταρρυθμίζοντας. Pag. 662. 41. lego, καὶ ἕως ἐδὲθη, & 47. διδασκαλείς. Pag. 663. vers. 3. πότε ἂν οὐκ αἰνοῖ. 48. γενήσας. Pag. 664. 25. τὸ μὴ εἶναι. 27. deleo καὶ 34. pro αἰτίης legit Trapez. εἰαρήης. Pag. 665. 21. συλλογισμῶν. 24. γενήσας. vers. 35. hæc verba, ἄφ' ἑσῶν, usque ad εἴτε γὰρ, à Trapezuntio non agnoscuntur. vers. 38. lego, ὅτι οὐκ ἔστι. & 45. τῷ ποιῆτε. At verò lin. pen. quòd quidam in his verbis εἰ δὲ, aliquid deesse putant, planè opinione sua falluntur. Etenim propter impietatem hæc verba reticuit μὴ λέω, ea videlicet figura, quam Græci ἀποσιώπησιν vocant. Pag. 666. vers. 22. cum Trapezuntio lego, ἕκαστὸν ὑπερον πνευστῶν γενήσεται. Sunt enim Basilij verba: & ibidem submouco τῷ. At vers. 37. in his verbis, καὶ ἀπὸ τῷ ἐρωτημάτων τῶν

τῶν, ἃ τῆς γραφῆς ἕδην ἀπλείπεται, τὴν ἐφ' ἑκάτερα ἰσοπέδωσαν ὅτι πῶς ἴδωμεν
 ἐχόντων, proclive quidem est mendam animaduertere (quis enim non prima
 fronte videat γραφῆν, cum ἐχόντων nullo modo iungi posse?) at illud tollere,
 non perinde proclive est. Tentatum id quidem est à quodam fidei Catholicæ
 infestissimo hoste: sed frustra. Sic enim se hunc locum in integrum restitutum
 putavit, si pro γραφῆν, γραφῆν reposuisset. Ego verò cum hoc loco ad vete-
 rem interpretationem, tanquam ad sacram anchoram confugissem, ac Græ-
 ca hæc verba, ἃ τῆς γραφῆς ἕδην ἀπλείπεται, ita à Trapezuntio reddita
 fuisse comperissem, Quæ nihil ab insolubilibus desunt, statim animaduerti
 pro γραφῆν, quod aperitissime vitiosum est, vnica littera mutata χειρῶν repo-
 nendum esse. Sunt enim griphi, perplexi atque ænigmatici sermones, qui que
 in varios sensus accipi possunt. Quales hoc loco Eunomij sermones esse ait
 Basilus. Hanc huius loci genuinam esse lectionem neminem, veritatis potius
 quàm altercationis amantem, fore puto, qui non mihi facile concessurus sit.
 Vers. 41. pro τῶ ἐναὶ τὸ ἀρχετύπων, videtur legisse Trapez. ἢ ταυτὸν τῶ ἀρχετύπων
 clariore, meo quidem iudicio, sensu. Vers. 48. deleo δὴ. & vers. pen. ἐστὶ. Pag.
 667. vers. 11. Σποχρ. Vers. 13. post ἁλώνων, addo ἐνοίαι; ex vet. Interp. & 44. pro
 ὡς. lego ὡς. & 48. post ὡς, adde ὁ. Pag. 668. 32. legit Trapez. ἐπειδὴ
 μόνος τῆ τῶ ἀγενήτης. 40. πᾶν ὄνομα. 46. ἄλλα. Vers. pen. hæc verba, τῶ κτί-
 σματος, non habet vetus interpretatio. Pag. 669. 16. lego ὑμᾶς. 34. χειρῶν.
 Pag. 670. 32. δέξασθε. 39. ἀπαλείψου. Pag. 671. 32. ἢ ταυτὸν. 47. sic lege,
 ἢ τὸ γεννητὸν, τὸ γεννητὸν δηλοῦσι. Pag. 672. vers. pen. τῶ εἶδει, vel γένει. Pag. 673.
 vers. 34. fortassè pro ὡς ἀλλήλων, legendum ὡς ἀλλήλων. Pag. 674. vers.
 30. hæc verba, παρέλκει ἂν εἶη, non agnoscit Trapezuntius. Ac sanè redunda-
 re mihi videtur. Vult enim Basilus Eunomianos inficiari nullo modo posse,
 quin vera sint quæ prius dixit. Alioqui enim, inquit, magno emptum vellem,
 vi hanc blasphemiam inficiari possent. Vers. 38. post τῆς, addo τῆς πραγμάτων,
 ex vet. Interpret. Pag. 675. 35. lego cum Trapez. ἀλλὰ ὡς ἰδὸν τῶν. Vers. 43.
 χειρὸν πνεύμα λήγοντος. Vers. 47. ἀγαθόντος non agnoscit Trapez. Pag. 679.
 vers. vlt. lego, εἰ ὁ υἱὸς ἕχ ἀπλῶς. Pag. 680. 9. εἰρήσεται. Pag. 681. 26. ὁμοῖα
 οὐ πάντα τὰ γενήματα. Pag. 683. vers. 5. pro ἐλάθηνα vet. interpretis autho-
 ritate reponendum ἀλλά, & post ἠδύατο, ὡς. Vers. 26. εἶπει. Ibid. αὐτὸς
 γὰρ. Vers. seq. ἀποδύλακτι. Vers. 29. δι' ἄλλῃ. Pag. 685. 25. ἐπεὶ τὸ πιστεύειν
 atque eodem loco impius quidam interpres malè vertit ὡς αὐτῶ, post ipsum.
 Pag. 687. vers. 2. ὀφειλόμενον. quod quidem vocabulum impersonaliter accipi-
 tur hoc loco, vt δέον. Pag. 690. 42. hæc verba, ἀλλ' ἰκανῶς περιφρήσεται, non
 videtur habuisse liber ille, quo Trapezuntius vsus est. Vers. vlt. mutila Græca
 sunt, sic ex vet. interp. explenda: ὁμοίωσιν τῆς γῆς ὁμοίωσας, καὶ τοῖς κλιώσιν
 ἀσυνίτοις ὡς ἀσυνίτοις, καὶ ὁμοίωσας αὐτοῖς. Pag. 692. 25. lego, ταύτη τὸν
 29. ὡς φρονῶν, vel ἡτα φρονῶν. Vers. seq. videtur in superlatiuo Trapez. legisse
 μαρότατα. Vers. 38. lego, ἀνείλει. 41. λαλῶμενον. Pag. 693. vers. 8. ἰδία non
 agnoscit Trapez. Vers. seq. ἀξίον lego. Vers. 12. δέδικας. Pag. 694. 13. ὡς ἔτοι.
 Vers. 28. Trapez. legisse videtur, ἢ γὰρ ἀφ' κλίματος εἰργασίαι θεὸς δέξασθαι.
 Vers. 46. pro, εἴτε τις, repono, εἴτε τις. Pag. 695. vers. 9. post γεννηθεῖς, addo
 υἱός, & ibidem lego ἀνομοισιασῶν. Vers. 15. καὶ μάλιστα τὰ μετὰ πίστεως πᾶσι
 φασκεῖ, non, vt vulgò, ἀπιστίας. Versu seq. hæc verba in Trapezuntij versione
 non habentur, καὶ τῆς εἰς αὐτὸν μελλόντων ἐλπίζειν. quæ tamen haudquaquam
 submouenda cenico, Vers. 35. legendum videtur ἰσοπέδωσαν. Pag. 696. vers. 10.

καὶ ἰσοπλίαν. Atque hæc sanè sunt, quæ mihi Græca cum veteri translatione conferenti animadvertenda visa sunt. In quibus etsi leuiuscula quædam forsasè nonnullis videbuntur: nihil tamen leue est, quod non eruditoribus, quorum etiam rationem in hoc scripti genere habendam esse puto, negotium interdum facessere possit.

Observationes quædam in Euagrii historiam.

CAP. XXXVIII.

OBSEVATIONES quædam nostras in duos priores Euagianæ historiæ libros huic chartæ mandare libet. Quibus tamen non plus à quoquam tribui volo, quàm quantum eruditi iudicabunt. Lib. I. cap. 2. συμφωνεῖται retinendum puto. Alioqui enim absurdum est dicere, Christus denuò trucidatur & diuenditur. Venditio quippe trucidationem præcedit. χειρὸς αὐτῆς συμφωνεῖται idem est quod, De Christo pacta incuntur. Cap. 7. in his verbis, ἵνα μὴ δυοῖν γάτερον ἀμαρτάνοιτο, ἢ ἀθανάτα συμπληροῦσθαι, ἢ παροχωρήντος αὐτῷ γατέρου τῶν μαρῶν τῆ ἐτέρας σερθεῖν, lapsus fuisse videtur interpres. Sic enim vertit, Quò in neutram partem peccarem, vel Christum morti minimè obnoxium esse asseuerando, vel in alteram partem inclinando, eum immortalitate priuarem. Sic autem aliquanto rectius verti posse videntur: Ne è duobus peccatis alterù admitteretur, nempe vt vel homines sempiternum inter se bellum gererent, vel altera parte ad se accedente, altera parte priuaretur. Hanc enim causam sibi fuisse ait Nestorius, cur χειροτότων Mariam appellandam censuisset. Eod. cap. hæc verba Græca, λέγει τὸ μὴ ἐμποδῶν ἀναστασιάζοντα εὐνοία τίτιμται, his verbis non satis expressa sunt, Quando quisque stabili & contentiente omniù beneuolentia, modò nihil sit quod non iure debeat esse impedimento, honorari solet. Hoc enim loco τὸ μὴ ἐμποδῶν, idem est quod τὸ ἐκποδῶν γενόμενον: i. quod de medio sublatum est. Hoc enim vult Author ille, cuius Euagrius nomen suppressit, quantumuis odio atque inuidia quispiam, dum apud viuos ageret, flagrauerit, tamen simulatque è viuis excesserit, omnium in se odium extingui. Ad eundem modum hæc quoque verba quæ paulò post sequuntur, ὡς πλὴν τῷ θεῷ δοκοῦσαν, χειρὸν ἔχει θλίψαι τῶν ἡμῶν ἀγαπήσεων, aptius ita reddi posse existimo, vt id decretum quod Deus sanxit, nunc quoque de nobis promulgetur: quàm vt vertit Interpres, Vt quicquid à Deo de nobis decretum sit, id iam nobis obueniat. Hoc enim vult Nestorius, æquum esse, vt cum velut diuinitus ex Oasi Panopolim reductus sit, Imperator diuino suffragio subscribat, mitiorique cum exilio mulctet. Cap. 9. ὡς δ' οὐκ κληθεὶς Εὐτύχης ὁκ ἐλήλυθε, τὰ δὲ καὶ τῶν γενόμενος ἐάλω. i. vt Christophorussonus transfert, Vbi verò Eutyches accedit vocatus, &c. Ego verò sic: Posteaquàm igitur accitus Eutyches primò quidem venire recusauit, deinde autem cum venisset, in errore deprehensus est. Constat enim ex Actione prima Concilij Chalcedonenfis, & ex Niceph. lib. 4. cap. 47. accitum Eutychen diu ad Concilium venire recusasse. Cap. 13. in versione, Cyrensis potiùs quàm Cyrenensis Episcopus dici debuit Theodoritus. Longo enim interuallo hæ duę vrbes inter se distitæ sunt. Cap. 15. in initio hæc verba, καὶ ποίησεν, ab interprete omiſsa, idem valent quod ποιητικῶς εἰπείν. i. vt Poëtæ verbis vtat. Hoc enim dicit ob hæc poëtica verba κλέος ἐπὶ, quæ præcedunt: & quibus vtitur Homerus Odyss. lib. pen. Quod cum ne Langus quidem apud Nicephorum lib. 14. cap. 53. animaduertit, Isidorum Pelusiotam, Nilum, & Marcum Eremitam, ac denique Theodoritum

doriturum Cyrensem Antistitē, egregios poētas facit: cū tamen nullum omnino ex his poetica laude floruisse, litteris vllis proditum sit. Ex quo perspicere licet, quāptum interdum erroris vnius voculæ homonymia non animaduersa pariat. Sed & cap. 16. grauiter erratum est ab Interprete, qui dum errore lapsus, verbo *αἰσάτο* actiuam significationem tribuit, Iulianum Apostatam Christianorum templorum extructorem nobis facit. Ait enim eum Martyri Babylæ templum maximum exadificasse, vt eum à Daphnæo Apolline remoueret. Atqui longè ab eo impius ille Christianæ fidei desertor abhorrebat. Verū in iussit quidem ille sanctissimi Martyris reliquias aliò transferri: quò autem translatae sunt, illic eximia magnitudinis templum à Christianis extructum est. Cap. 21. pro *ἀπέχεται*, lego *ἀμπέχεται*, pro *ἀπό ζῆω*, *ἀποζῆω*, pro *ἀφ' ὧν*, *ἀφ' ὧν*, pro *ἀφ' ἑαυτοῦ*, *ἀφ' ἑαυτοῦ*. Eodem cap. post hæc verba, *ἔτι πάλιν τῆς φιλοφροσύνης καὶ τῆς φιλοτησίας δεξιούται*, videtur aliquid desiderari. Certè apud Nicephorum lib. 14. cap. 50. vbi hunc locum ad verbū transcripsit, sequitur postea in versione, vt aliud eos per vitam putes quàm ad eum modum deliciarī. quæ fortasse sic Græcè exprimi vteunque possent, *ὡς μηδὲν ἄλλο ἀφ' ἑαυτοῦ ἀπέχεται*. Lib. 2. cap. 1. Patrisco vitiosè legitur, pro Prisco. Itaque vox hæc ex Nicephoro lib. 15. cap. 1. corrigenda est, imò etiam ex ipsomet Euagrio, qui cap. 5. & 14. Priscum Rhetorem nominatim citat. Eodem capite ab Authore inducitur Marcianus Imperator *φοβερὸς οὐκ ἐν τῷ πτωχεύειν, ἀλλ' ἐν τῷ πτωχόσθαι*; quæ verba non satis aptè ad hunc modum reddit Interpres, Suis erat formidini, non in puniendo, sed ne puniret. Itaque sic mallem, Formidabilis erat, non pœnam inferendo, sed duntaxat minando. Vel, vt fusiùs Langus, Formidabilis maximè habitus est, non tam exemplis pœnatum editis, quàm expectatione & metu suppliciorum. Sub finem capitis post hæc verba, *ὅμως δ' οὐδ' ἀφ' ἑαυτοῦ*, addo, *ἀφ' ἑαυτοῦ*. Cap. 2. in initio pro *βυλευομένων*, lego *βυλευομένων*. Cap. 3. non longè à fine, assentior doctissimo, mihiq̄ amicissimo viro, delendum esse *ἐμὰ* ante *ἡμίνα*: nisi fortassè quispiam pro *ἐμὰ*, *ἡμίνα* legendum putet. Cap. 4. in fine libelli supplicis Eusebij Dorylæi Episcopi ad Imperatorem, hæc verba, *ὡς τὸ πάραυτον τῆς ἀθανάτου ὑμῶν κορυφῆς*, malè ab Interprete ita redduntur, Vti immortalī nostro capiti placeamus. Rectè autem Langus apud Nicephor. lib. 15. cap. vlt. vt ad sempiternæ sublimitatis vestræ arbitrium referantur. *θεῖα* enim, vel *ἀθάνατος κορυφῆς*, hoc capite sæpiùs appellatur Imperator. Et in Concilio Chalcedonensi, Act. 1. & 4. diuinus apex & vertex sæpissimè dicitur. Quod etiam cū Interpres ipse hoc eodem capite sæpiùs animaduernerit, miror quoniam pacto hunc locum non emendarit. Aliquantò inferiùs pro *λόγος θεοφιλέης*, lego *λοιπέης*. Cap. 5. in his verbis, *καὶ ἔτι τῶν φιλῶν εἰσηγήσῃ τῆς αὐτῆς φανέντα τῶ δὲμα ἀποχέσθαι αὐτῶ, &c.* mendum irrepsit. Legendum est enim *ἀποχέσθαι*, quemadmodum & apud Nicephorum lib. 15. cap. 8. legit Langus. Sic enim transtulit, Quòd ille pollicitationibus interpositis se facturum recepit. Interpres Euagrij, Græcis codicis errore secutus, vertit, Florum autem populi impetum, cū coram adesset, sua cohortatione cohibuisse. Paulo post lego, *ὡς τῆς οἰκείας ὀπισκοπῆς*. At versu sequenti, in his verbis, *ὅτι γὰρ καὶ τῶν Ἀλεξάνδρου γενέθλιος ἀπελάβετο τῆς διασκοπῆς*, à Nicephoro petenda medicina est. Nam cū lib. 15. cap. 9. Langus transferat, rebellis fuerat Dioscoro, non dubito quin pro *ἀπελάβετο* legerit *ἐπελάβετο*, quod tamè vertere maluissim, obtrectarat Dioscoro. *ἀπελάβετο* autem (quod Interpres vertit, adhæserat)

prorsus reiicio: tum quòd huius verbi ea significatio non sit: tum quòd ab Authoris sententia abhorreat. Nam si Dioscorum ille complexus fuisset, profectò Alexandriæ, quæ Dioscoto summoperè fauebat, eo nomine verberibus affectus non fuisset. Sed & eod. cap. in his verbis, τῆς γατέρως τῶν Ἐκφρονήσας (quod falsam interpretationem vertit Interpres) Ἐκφρονήσας cum Nicephoro multo lubentiùs legerim. Vult enim Author, vtrumlibet quis pronunciet, nempe Christum vel ex duabus naturis esse, vel in duabus naturis, alterum quoque necessariò sequi. In quo tamen non minùs ineptit, dum nimis arroganter Catholicos quoque, tanquam frustra de hac re tanta animorum còtentione concertantes reprehendit, quàm Socrates, dum vel lib. 5. cap. 21. superuacaneam fuisse de Paschate contentionem impudenter asserit, vel lib. 7. cap. 32. Nestorium non tam impium quàm indoctum fuisse contendit, potiùsque θεοτύπος vocabulo, tanquam larua quadam perterrefactum fuisse, quàm quòd erroris illius sensum reitceret. Quod falsissimum inepti hominis iudicium non immeritò improbat Nicephorus lib. 14. cap. 32. Sed ad institutum redeamus. Eodem hoc capite quinto, post ἀρήτος ἔνωσις, legisse videtur Langus, ὅτι, quod mihi valde arridet, quemadmodum & mox, πάλιν τῆς τῆς θεῶν δόξης. Cap. 6. legendum οἰδαίοντες. Cap. 7. post δορυφόρων addo ἀνωρεῖται. Quòd autem mox hæc verba συμπάση ἀνάγκη εἰσοικίζετο, vertit Interpres, coëgit eam sibi nubere, ei minimè assentior. Etenim Maximus Eudoxiæ quidem, vt iniuriam ab ipsius marito Valentiniano acceptam vlcisceretur, vim intulit, nò tamen eam vxorem duxit. Vide Nicephor. lib. 15. c. 11. Paulo post lego, πάλιν Γιζέμερον ἐπελθεῖν, non πάλιν ἐπαλθεῖν, vt excusum est. Cap. 8. βασιμὸν, non βασιμὸν. Aliquanto post, ἑπιτηρήσας lego, non ἑπιτήσας, & quatuor versibus interiectis, ἐπιστέφρησεν, ὅτι τὸ εἰσφραδ .i. irrimpo. Paulo post non rectè μοιχείαν, stuprum vertit Interpres. Adulterium enim transferre debuerat. Adulterio enim spirituali se obstrinxerat, qui in Proterij Episcopatum imperum fecerat. Pag. seq. lego αὐτὸν ἀνεχόμενοι, & duobus versibus interpositis, Φελέωντες. Mox etiam pro σοφῶς, σαφῶς lubentiùs legerim. Et in fine Capituli, τὰ Ἰσραὴλ (hoc enim vocabulum apertè desideratur, vt patet ex cap. sequenti) τῶν ἑπιδεδωμένων αὐτῷ δέησιν. Cap. 9. sub finem, lego τῶν κατ' ἐκείνο χωρῶν. Cap. 12. pro κατεβήσαν, κατεβλήσαν. Cap. 13. sub finem, in his verbis, πρὸς τὸ μεγαλοπρεπὲς καὶ ἀπεκλυτὸν ἐξησιασθῆναι, ἀπαρβλήσαν lego cum Nicephoro lib. 15. cap. 21. Cap. 16. Fædum mendum in hæc verba inuasit, ἵνα πλὴν Ἀσπαρος ἁνοίας κλησθῆται. Legendum enim haud dubiè est εὐνοίας, atque ad hunc modum verendum, Quòd Asparis benevolentiam sibi conciliaret: non, vt Interpres, quòd Asparis insolentiam & inscitiam ludificaret. Huic autem emendationi apertissimè suffragatur Nicephorus lib. 15. cap. 17. tametsi Leonem Imperatorem, vt Asparem ab insidiis Imperio struendis auocaret, non Patricium ipsius filiù Cæsare creasse, sed Ariadnam duntaxat vxoris suæ Verinæ filiam in matrimonium ipsi collocasse scribit. Quin in hoc quoque illic ab Euagrio dissentit Nicephorus, quòd Ardaburium, quem ille Asparis filium facit, hic contrà patrè fuisse narrat. Scribit enim, cum Aspar Ardaburio caput amputari videret, his verbis vsus esse, Dignum fert exitum canus senex, qui nunquam admonitioni meæ audiens fuit. Persæpe enim ei dixi: φάγωμεν λέοντα πρὶν ἡμῶς αὐτὸν ἀρισθῆναι .i. Priùs leonem deuoremus, quàm ipse in prandio nos apponat. Cap. 17. (qui tamen in Latina versione in duo diuiditur) ἑπιτρέψαι legendum, non ἑπιτρέψαι. Ibidem non satis rectè vertit Interpres hæc verba, εἰ τὸ το μὴ γένηται, αὐτὸς

Euagrio
tamè suffragatur,
Marcellinus Comes in suo Chronico, & Zonaras tom. 3. in Leone.

αὐτὸς ἔξω τῆς ἐκκλησίας γινέσθαι, se ab Ecclesia discessuros. Debuit enim vertere, à conuentu discessuros. Pag. seq. vers. 9. lego ἐπαγομένοις. Fol. 140. 2. 30. πρὸς τὴν συνόδον. Fol. 141. 1. 23. hæc verba, καὶ Εὐστάθιος ἀπεκρίνατο, ὡς ἔδει παρ' ἑπὶ, sic reddi debent, Ac respondit Eustathius, id nihil ad rem pertinere, hoc est, adessentne Iuuenalius & Thalassius, necne. Interpres vertit, At Eustathius protulit ea quæ nihil ad rem pertinebant. Præcedens locus rectè emendatus est à Curterio: atque ita etiam legit Nicephorus lib. 15. cap. vlt. Versu antepenult. βιαίας lego. Eodem capite, in Cyrilli ad Nestorium Epistolæ initio, hæc verba, καὶ παφλουαῖον ὡς μανθάνω, πινὲς τῆς ἐμῆς ὑπολήψεως ἕπι τῆς οἷς θεοσεβείας, non rectè apud Nicephorum ita reddit Langus, Blaterant nonnulli de suspicionem mea, quam de pietate tua conceperim. Ac rectè interpres Euagrii, Sunt, vt audio, nonnulli, qui meæ existimationi apud tuam reuerentiam obtrectent. Et eodem sensu bis hæc verba transferuntur in Act. 1. Concil. Chalced. Paulo post in Græco, pro ὁδοδείγμασι, tum Nicephori, tum duplicis Latinæ interpretationis (in ead. 1. act.) autoritate fretus, lego διδάγμασι. Infra autem, vbi Leo Papa citatur, non vacat ἐκτελλῶαι. Idem enim significat quod perfoluere. Sic enim in Epist. 10. vnde hæc sumpta sunt, sanctissimus ille Pontifex loquitur, Ad resoluendum conditionis nostræ debitum natura inuiolabilis naturæ est vnita passibili, &c. Quæ quidem verba sic Græcè reddita sunt, πρὸς τὸ χρονοῦ ἔμμενοι ὄφλημα ἢ ἡμετέρας φύσεως ἐκτελλῶαι, ἢ θεία φύσις ἰώθη τῇ φύσιν τῆ παθητῆ, &c. At mox, in his verbis, καὶ τελευτῶαι ἐκ τῆς ἐπέρας μὴ διωθη, eiusdem Epistolæ Leonis autoritate τελευτῶαι submoueo. Sic enim habet, Et mori non possit ex altero. Nisi fortasse Græcus Interpres perspicuitatis gratia τέλει de suo addiderit: vt ex Langi interpretatione Nicephorū legisse conici potest. Non longè hinc, post τῆς ὁμοιωτικῶν, addo in Græco ἕπας. Pag. seq. vers. 2. legendum ὁδοῦ Ἀνατολίας, vel οὐνοῦ. Vers. 9. pro τὸς πατέρας τῆς συνόδου, substitui debet, τὸς πατέρας τῆ συνόδου. Et Latina versio sic emendanda est, Referant à Patribus, vt Patres Concilio restituant, has voces ad Imperatorem referant, has Orthodoxorum supplicationes ad Augustam. Sic enim legit Nicephorus, sic Acta Concilij Chalced. Versu seq. legendum πάντες, nō πάντως. Vers. 18. in his verbis, τὸς ἡδὴ δεομένους τύπες (quod Interpres formulas iam postulas vertit) mendum subesse arbitror, ad pro δεομένους legendum esse γενομένους (nam etiam Langus apud Nicephorum transfert, decreta Concilij in constitutionis formam redacta) vel δεδομένους. Sic enim pagina quoque sequenti vers. 15. δεήσας ὁπιδεδομέναι legitur. Vers. vlt. hæc verba, τὸς πατέρας τῆ συνόδου, τὸς ὑπογράψαντας τῇ συνόδου, propter interpunctionis Græcæ vitium, non rectè vertit interpres. Etenim ea cum iis quæ præcedunt coniungens, ad hunc modum transfert: Sic credere Patres qui sunt in Concilio: sic qui subscribere Concilio. Ego verò ita potiùs vertendum censeo: Omnes ita credimus. Patres Concilio reddantur: qui subscripserunt, Concilio reddantur. Fol. 144. pag. 1. vers. 11. in his verbis, ὡς ἢ ἀγαλία, particula ὡς significat posteaquam, non autem, quemadmodum, vt & Christophorus & Langus putarunt. Vers. 23. pro ἐπελθεῖν, quod Interpres in fraudem impellere vertit, ἀπελθεῖν habent Acta Concil. Chalced. & Nicephorus. Vers. 36. ex his verbis, ἐπιγάγει ἡμῖν χιλίους μονάζοντας, corrigendum est id quod Act. 4. Concil. Chalced. vitiosè legitur, Dixit super nos mille monachos. Duxit enim legendum est. Vers. pen. pro, τὰς φωνὰς τῆς βασιλειῶν, cum Concil. Chalced. act. 4. constanter lego, vt supra, τὰς φωνὰς τῶ βασιλεῖ .i. hæc voces ad Imperatorem

referantur: non, vt Interpres, Has impias voces Imperatori adime. Pag. 2. vers. 5. post ὀπισθοκόπων videtur addendum ἀναχαρῆιν, & præcedente versu, ante τῆς, collocandum χαί. Vers. 21. post ὄρω, ἐκέλευσα habet Nicephorus. Vers. 29. pro λέοντος cum eodem Niceph. lego λέοντα: & vers. vlt. pro σιώεσιν, σιωάεσιν. Fol. 145. pag. 1. vers. 15. vbi agitur de Iba Edeffeno Episcopo, non conuenit Nicephoro cum Euagrio. Ait enim ille quosdam, vt sacerdos tantum esset, postulasse: quosdam rursus, vt Episcopi quoque dignitatem obtineret. Ab Euagrio tamen hoc loco potius standum existimo: præsertim cum Actio decima Concilij Chalcedon. ipsi suffragetur. Vbi tamen admonendus est Lector, sacerdotis vocabulum (ἱερέα Græci dicunt) non simpliciter sacerdotem, sed etiam Episcopum significare. Huic porro Iba calumniatores inter cætera istud obieciabant, quod dixisset, Non inuideo Christo facto Deo, quoniam ipse, si volo, possum fieri secundum illum. Verum hanc horrendam blasphemiam falsò in eum coniectam fuisse tandem còpertum est. Rursus sub finem postremi huius capitis, vbi de Bassiano & Stephano agitur, quò Euagrium ab ἀπιστησίας nota vindicarem, libenter hunc locum mutilum esse pronunciarer, ac post ἐν Στέφανον adderem, χαί ἄλλον, vt locus expleretur. Sed mihi id per Nicephorum non licet, qui eodem prorsus modo, atque iisdem omnino verbis hunc locum exponit. Itaque vel ignorationis historiae, vel certè *μημονικῆ ἀμαρτήματος* Euagrii (nam per eum asseclæ quoque ipsius Nicephoro impositum est) notare cogor. Constat enim ex Actis Concilij Chalcedonensis, & Bassianum & Stephanum, quòd vterque eorum aduersus Canonum sanctiones Episcopatum usurpasset, Epheso excidisse. Nam cum de ea re Sessione 11. & 12. à Patribus agitarum fuisset, in eam tandem sententiam ab omnibus itum est, Ephesinum Episcopatum vtrique abrogandum esse: sic tamen, vt vterque Episcopi nomen ac dignitatem retineret, atque ex ea Ecclesia ducentos solidos annuos in victum acciperet. De eaque re decretum sess. 12. promulgatum est. Atque hæc sunt quæ mihi post eruditissimum virum Curterium velut spicilegium facienti, partim annotanda, partim emendanda visa sunt. De quibus tamen liberum cuique iudicium relinquo.

De iis quos σιωαστικὰς veteres appellabant.

CAP. XXXIX.

MOREM hunc, quo cælibes quidam olim cælibatus ac religiosæ vitæ foctias sibi ascisciebant, vnâque cum ipsis degebant, Monachorum inuentum fuisse, quispiam à Catholica religione alienus asserit: non minùs tamen id falsò, quàm impudenter. Multis enim ante annis, quàm Monachorum quisquam huius criminis notaretur, imò quàm Monasticum institutum in Græcia vigere cœpisset, hæc labes nonnullis in locis quosdam infecerat: quemadmodum liquidò constat ex Canone 3. Concil. Nic. vbi interdixit sacrosancta Synodus, ne Episcopo, aut Presbytero, aut Diacono, aut vlli alij Clerico *σιωαστικόν* (quod Ruffinus alienam vertit, alij subintroducunt) habere liceret: iis duntaxat personis exceptis, quæ omni sinistra suspicione vacarent, quales sunt mater, amita, & soror. Nemo autem dubitare potest, quin hæc lues iam antè in Ecclesiam irrepisset, latiusque iam serpsisset. Nam alioqui integro ab hac labe Ecclesiæ corpori frustra à Patribus remedium adhibitum fuisset. Scelera enim nondum orta prohibere, potius ea docere est, quàm prohibere. Ac sanè, si huius fœditatis author quærendus est, ad hæreticos potius, quàm ad Catholicos

licos

licos eundem esse cenfeo. Epiphanius enim magni nominis Episcopus hæref. 67. inter cætera quæ de Hieracitis memoria prodidit, hoc quoque narrat, eos hoc nomine merito suggillari, quod *σωευσάκτες* mulieres ad ministeriũ habeant. Turpem autem ac scandali plenam *σωευσάκτιν* (hoc est contubernium, vel, ut quibusdam placet, cohabitationem) *ἀγάπλιον* quoque, si superis placet, appellabant, & *ἀγαπητάς*, mulieres eas, quas contubernales adhibebant, ut patet ex eo Gregorij Naz. Carmine, quod inscribitur, Præcepta ad virgines vbi, quemadmodum & plerisque aliis locis falsissimè simul & acerrimè huiusmodi fæda contubernia insectatur, atque addubitare se ait, inter cælibes an inter conjugatos huiusmodi homines reponere debeat, an genus quoddam inter virosque medium constituere, quo ij contineantur. Extrat etiam apud Chrysostomũ Tractatus, in quo ex professo eos exagitat, cui titulus est. Quod viri cum mulieribus non cohabitent: vel potius, ut eum citat Damascenus in Parallelis, *πρὸς τὰς ἑχρτάς σωευσάκτας*. Vide etiam de hac re Epiphanius hæref. 78. vbi ostendit, vnde impurissimi homines ex Scriptura *ἡμεσάντες* & *ἀγαπητάς* probare nitebantur: & hæref. 80. vbi aduersum eos disserit.

Quid *ἀσκησις*, *μυροψυχία*, *διδασκαλία*, & *σωάγειν*, interdum significent. CAP. XL.

QVAELIBET ars ac scientia vocabula quædam ad usum suum sic accommodavit, ut in alienam planè significationem migrasse videantur. In his igitur Interpretes, qui verbum verbo reddere student, meo quidem iudicio nihil aliud agunt, quàm ut pro luce meras Lectotibus tenebras offundant. Quod, ut planum fiat, aliquot huius rei exempla proferre non erit alienum. *ἀσκησις*, quid vulgò significet, neminem Græci sermonis tam rudem esse arbitror, qui ignoret. Quam autem apud sacros Authores interdum significationem habeat, ij demum norunt, qui in eorum lectione versati sunt. *ἀσκήν* enim ipsi, absolute positum est, vitam sanctam ac religiosam profiteri. Vnde etiam *ἀσκησις*, vel *ἀσκητικὸς βίος*, pro pio, ac Dei cultui dicato atque consecrato vitæ genere usurpatur: & *ἀσκητής* appellari solet, qui pietatis colendæ studio se totum mancipavit. Ac quanquam huiusmodi vox plerumque iis duntaxat tribuatur, qui ad Monasticam vitam se contulerunt (vnde etiam apud Basilium Regulæ illæ, quas Monachis sanciebat, *τὴν ἀσκητικὴν* inscribuntur:) certum est tamen eam latius patere, atque ad eos omnes etiam pertinere, qui tamen palam ac publicè concepto voto Monasticis legibus sese minimè obstrinxerint, tamen in mundo ita viuunt, ac si in Monasterium concessissent, atque abiectis omnibus voluptatibus ac vitæ huiusce curis totos se ad pietatis cultum, & diuinarum rerum meditationem conferunt. Cùm igitur *ἀσκησις* in hoc significatu sumi debet, quid afferri potest, quin is parum commodum Interpretem se præster, qui exercitationem vertit? Verbi gratia, apud Epiphanius hæref. 67. hæc verba habentur: *ὁ δὲ Ἱερακὴς τὸ μὴ ὄντι πολλὴν εἶχε τὴν ἀσκησιν, οἱ δὲ μετ' αὐτὸν αὐτὸς μαθητὰς καὶ ἀποκρίσιν*. Quo loco fertit Cornarius, Multam exercitationem habuit: ad verbum quidem rectè, ad exprimendum autem sensum parum appositè. Hoc enim vult Epiphanius Hieracem quidem se vera & seriò religiosum in vitæ ratione, ac summa continentia præditum fuisse: ipsius autem discipulos non nisi laruam quandam continentiæ gessisse. Non dissimilis est ratio vocis *μυροψυχίας*, quæ cum aliquando non tam pro animi imbecillitate,

vel, ut tritum apud Theologos vocabulum vsurpem, pusillanimitate, quàm pro ipsius effectu accipiat, profectò nisi id animaduersum ab Interprete fuerit, cum in hoc *μικροψυχία* (hoc est, similtatem & dissidium) pusillanimitatē vertet, quid Author sibi velit, Lectoribus obscurum relinquet. Quale scilicet illud est, quod Chalcedonenſis Concilij Actione 9. habetur. Nam cum Patres Ibam Edesenum Episcopum crimine solutum in pristinam dignitatem restituendum censuissent, atque interim vererentur, ne ille iniuriarum memor iis, à quibus accusatus fuerat (nam sub ipsius imperio ac diœcesi erant) duriores se fortasse præberet, idcirco sanxerunt, ne quacunque ex causa ipsi in eos animaduerrere liceret, nisi de Archiepiscopi auctoritate atque sententia: propter præcedentem (sic enim in ea Actione vertit Interpres) quæ in eis pusillanimitas fuerit effecta & excitata. Quo loco *μικροψυχία*, perspicuitatis causa, similtas verti debuit. Nam quia Theologi imbecillis potius & angusti quàm fortis animi esse censent iniurias vlciſci, ac similtates exercere, idcirco ab effectu *μικροψυχίας* pro similtate sumunt, velut Naz. Orat. de Basil. & de moderand. disput. Ad eundem etiam modum cum innumeris locis Græci Patres *οικονομία* *απὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως τῆς θεοῦ* accipiant, eamque etiam ita Theodorus exponat in Polymorpho, qui tum dispensationem, vel administrationem vertere malunt, quàm incarnationem, vel assumptam humanitatem, vel, nisi hoc vocabulum durius est, inhumanationem, quàm rectè id faciant, ipsi viderint: mihi quidem nihil dicere videntur, quod Lector Græci sermonis ignarus intelligat. Sed & huc quoque refertur potest *τὸ συναγειν*, quod absolute persæpe apud Scriptores sacros ponitur, pro, plebem rei sacræ causa in Ecclesiam cogere. Quodque nos vulgò dicimus, *faire public exercise de sa religion*, hoc verbo aptissime exprimi potest, *συναγειν*, vel, ut apud Socrat. lib. 5. cap. 10. *τὰς συναγωγὰς ποιῆσαι*. i. conuentus agere. Hoc enim ille præter Catholicos solis Nouatianis à Theodosio Imperatore concessum fuisse ait. id quod Epiph. *ἰδίᾳ συναγειν*, vel, *καθ' ἑαυτὸς συναγειν* dicit. Quin *συναγειν* quoque interdum ad communionem admittere accipitur, ut apud Epiph. hæres. 68. *ἀναγκαζομένης Ἀλεξάνδρου τὴν Ἀρείου συναξαίαν εἰς κοινανίαν διδάσκειν*, vel *κοινωνεῖν τῷ Ἀρείῳ*.

O B S E R.